

Servicedocument

Bij het leerplan Verzorging-voeding

December 2009

Servicedocument

Bij het leerplan Verzorging-voeding

December 2009

Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs
Guimardstraat 1, 1040 Brussel

Inhoud

Inleiding	7
1 Pedagogisch kader.....	7
1.1 Welke pedagogische principes of welke pedagogische visie ligt aan de basis van het leerplan?.....	8
1.1.1 Vanuit een emancipatorische, dynamische en holistische mensvisie naar een visie op (competentieontwikkeland) leren.....	8
1.1.2 Keuze voor theoretische kaders vanuit emancipatorische, dynamische en holistische mensvisie ...	9
1.1.3 Eigen leren in handen nemen	10
1.2 Relatie 2 – 3de graad	11
1.2.1 Traject Volwassenenzorg (2 ^{de} graad, 3 ^{de} graad Verzorging, 7 ^{de} jaar Thuis- en bejaardenzorg/ zorgkundige).....	11
1.2.2 Traject Begeleiding (2 ^{de} graad, 3 ^{de} graad Verzorging, 7 ^{de} jaar Kinderzorg).....	15
2 Didactisch kader.....	20
2.1 Algemeen.....	20
2.1.1 9 algemene doelstellingen voor de 2 ^{de} graad	20
2.1.2 Opbouw leerplan	21
2.1.3 Van competenties/algemene doelstellingen naar criteria	21
2.1.4 Vertaling van pedagogische visies en principes in werkvormen en methodieken.....	26
2.1.5 Taalgericht vakonderwijs.....	27
2.1.6 ICT.....	29
2.2 Wenken, toelichting bij leerplandoelstellingen en samenhang tussen leerplandoelstellingen en leerplandoelstellingen uit de basisvorming	30
2.2.1 Overzicht leerplandoelstellingen	30
3 Organisatorisch kader	88
3.1 Algemene suggesties.....	88
3.2 Mogelijke ordeningskaders	91
3.2.1 Ordeningskader 1 (klassieke indeling in luik ‘basis + componentoverschrijdend werken’ + inhoudelijke componenten)	92
3.2.2 Ordeningskader 2 (een holistisch mensbeeld als uitgangspunt) Legende: lijn: er is samenhang; pijl: er is een logische volgorde	94
3.2.3 Ordeningskader 3 (naar domeinen/diagnosen in de gezondheidszorg)	100
3.2.4 Ordeningskader 4 (variant op ordeningskader 3)	105
4 Veelgestelde vragen en achtergrondinformatie	108
4.1 Algemene vragen.....	108
4.1.1 Kan men in het leerplan voor leerlingen een bepaalde ‘groepsmaat’ verplicht opleggen?	108
4.1.2 Moeten we als lerarenteam ten aanzien van leerlingen dezelfde begrippen/terminologie gebruiken als in het leerplan?	108
4.1.3 Kan er in het leerplan een cesuur gelegd worden tussen de leerplandoelstellingen van het derde en het vierde leerjaar?	108
4.1.4 Hoe kan je ordeningskader 2 (4.2.2) duiden?.....	108
4.1.5 Hoe kan je ordeningskader 3 (4.2.3) duiden?.....	111
4.2 Vragen per algemene doelstelling	113
4.2.1 Vanuit een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen.....	113
4.2.2 Binnen een welomschreven opdracht zorg dragen voor de gezondheid en het welzijn.....	113
4.2.3 Binnen een welomschreven opdracht communiceren in een 1-1 relatie	118

4.2.4	Binnen een welomschreven opdracht een maaltijd voor een doelgroep plannen, voorbereiden en bereiden	118
4.2.5	Binnen een welomschreven opdracht zorg dragen voor lokalen, keuken en leefruimten	119
5	Lessentabel	120
6	Suggesties voor uitrusting	121
6.1	Interieurzorg (kleinhuishouding)	121

Inleiding

In september 2010 starten we met de implementatie van een nieuw leerplan voor de 2de graad Verzorgingvoeding. In het leerplan werden enkel de wettelijke verplichte onderdelen opgenomen. Voor de andere onderdelen schreven we – de pedagogische werkgroep Personenzorg in samenwerking met de pedagogisch begeleiders - dit servicedocument. We willen dit document beschouwen als een groeidocument. Wanneer wijzigingen zinvol zijn, zal dit document of zullen delen van dit document worden aangepast. Op de website van personenzorg <http://personenzorg.vvkso.be> zal worden aangegeven wanneer wijzigingen werden aangebracht.

U leest in dit document vanuit welk pedagogisch kader het leerplan werd geschreven (deel 1), in een tweede deel vindt u meer informatie omtrent het didactisch kader. In dit deel werden ook de wenken, toelichting bij de leerplandoelstellingen opgenomen. Vervolgens vindt u in een derde deel meer informatie over en suggesties voor de organisatie van het beroepsgericht gedeelte van de studierichting. In een vierde deel vindt u achtergrondinformatie bij het leerplan. Tot slot vindt u de lessentabel en enkele suggesties m.b.t. uitrusting terug.

1 Pedagogisch kader

Christelijk opvoedingsproject

Ons onderwijs streeft de vorming van de totale persoon na waarbij het christelijk mensbeeld centraal staat. Onderstaande waarden zijn dan ook steeds na te streven:

- respect voor de medemens;
- solidariteit;
- zorg voor milieu en leven;
- vanuit eigen geloof respectvol omgaan met anders gelovigen en niet-gelovigen;
- vanuit eigen spiritualiteit omgaan met ethische problemen;
- respectvol omgaan met eigen lichaam (seksualiteit, gezondheid, sport, ...).

Hoe kunnen deze waarden van het opvoedingsproject binnen het leerplan Verzorgingvoeding geconcretiseerd worden?

In personenzorg staat een holistische, dynamische en emancipatorische mensvisie centraal (personalistisch mensbeeld). Beroepsbeoefenaars binnen het gebied personenzorg worden geacht zorgvragers, kinderen en cliënten als totale mensen te verzorgen, begeleiden, benaderen.

Bovenstaande waarden worden meegenomen in doelstellingen rond omgaan met medeleerlingen en doelgroepen: we vinden het belangrijk dat leerlingen zowel als persoon, als als toekomstige beroepsbeoefenaar, in verbondenheid en op verantwoordelijke wijze in het leven staan.

Zelfzorg: er wordt heel wat aandacht besteed aan het hebben van een gezonde leefstijl. Leerlingen staan ook stil bij hun eigen leefstijl: gedrag in vraag stellen t.a.v. gezondheid en welzijn.

Er wordt gewerkt rond opvoedingsproject van de eigen school.

Het is belangrijk dat leraren ook leerlingen als 'totale personen' benaderen.

Dit uitgangspunt (mensbeeld) heeft voor leraar consequenties voor het hanteren van pedagogisch-didactische visies, kaders ...

1.1 Welke pedagogische principes of welke pedagogische visie ligt aan de basis van het leerplan?

1.1.1 Vanuit een emancipatorische, dynamische en holistische mensvisie naar een visie op (compentieontwikkeland) leren

Wanneer leerlingen later kiezen voor tewerkstelling in de directe of indirecte zorg, zal het belangrijk zijn dat ze cliënten of zorgvragers totaalzorg bieden en de zorgvrager/klant dus benaderen vanuit een emancipatorische, dynamische en holistische mensvisie. Bovendien verwachten we van een beroepsuitoefenaar dat hij/zij in concrete situaties competent handelt. Dit wil zeggen dat hij/zij bij de uitvoering van een taak niet alleen beschikt over bepaalde vaardigheden en kennis, maar dat hij zelf ook inschat welk geheel aan vaardigheden en kennis voor de uitvoering van die welbepaalde taak van toepassing is. Bovendien moet hij de wil en motivatie (attitude) hebben om een adequate oplossing te bedenken en toe te passen, om de zorgvrager/klant bij de uitvoering van de taak te horen en betrekken, om indien nodig iemand te raadplegen, ... Kortom competent handelen gaat over het functioneren van de persoon als geheel, over zijn manier van doen in (vaak complexe) situaties. Het gaat bij competenties niet alleen om wat iemand gezien zijn kennis en vaardigheden in principe kan maar om wat hij/zij daadwerkelijk laat zien in reële, ook enigszins vergelijkbare situaties. We verwachten dus van beroepsuitoefenaars dat zij hun kennis en vaardigheden vanuit een bepaalde attitude verankeren in hun handelen binnen welbepaalde situatie.

Wanneer we van beginnende beroepsuitoefenaars (een verzorgende, een logistiek assistent, ...) verwachten dat zij over bepaalde competenties (kennis, vaardigheden, attitudes in samenhang) beschikken – in punt 2.3 verduidelijken we welke competenties dit zijn – betekent dit voor het leren dat we leerlingen de kans moeten bieden om deze competenties tijdens hun opleiding te ontwikkelen.

Groei, leren in samenhang en verbondenheid zijn dan ook belangrijke uitgangspunten geworden bij het uitschrijven van leerplannen.

Waarom?

Wanneer we bijvoorbeeld van een beginnend beroepsuitoefenaar verwachten dat hij/zij 'onder verwijderd toezicht in zorginstelling zorgkundige zorg verleent aan volwassenen (niveau 7de jaar)' betekent dit dat de hij/zij kennis, vaardigheden, attitudes m.b.t. de directe zorg (verzorging) en m.b.t. het (ped)agogisch handelen (bv communiceren met de zorgvrager) combineert en toepast in een welbepaalde zorgsituatie.

Op het einde van het 7de jaar moet de leerling in staat zijn om het geleerde binnen de component 'directe zorg' te combineren met het geleerde binnen de component (ped)agogisch handelen én te transfereren naar of toe te passen in een concrete situatie. En dit uit zich in zijn of haar handelen in die bepaalde situatie.

De leerling gaat dit maar kunnen wanneer hij/zij vanaf het begin van de opleiding heeft geleerd wat de samenhang is tussen de verschillende inhoudelijke componenten van de studierichting (directe zorg, (ped)agogisch handelen en indirecte zorg) én heeft ervaren dat je de kennis, vaardigheden en attitudes die werden aangeleerd binnen welbepaalde componenten moet combineren binnen concrete activiteiten en opdrachten om deze te kunnen uitvoeren.

Link met het leerplan

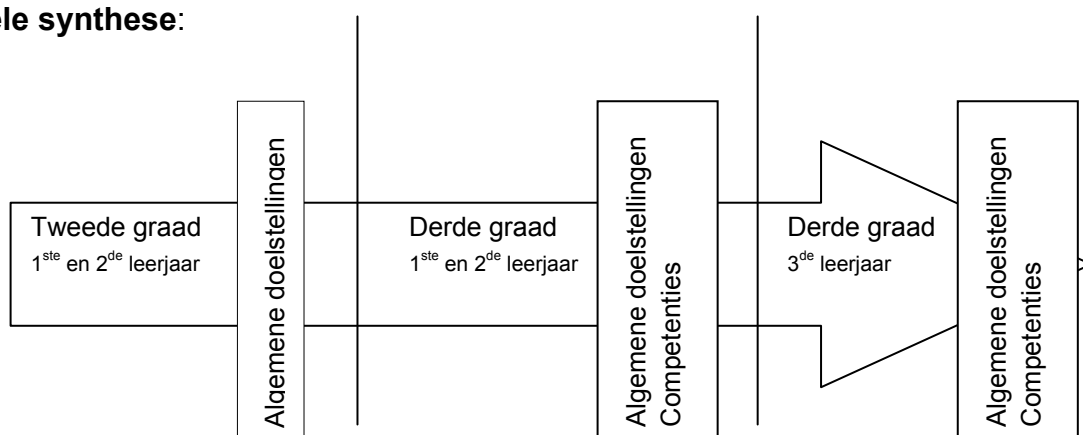
- Omwille van het belang van het leren in samenhang werd er voor gekozen om één leerplan uit te schrijven voor het beroepsgericht gedeelte (=16u Verzorging-voeding).
- Het leerplan van de 2de graad geeft aan waar de leerling in zijn competentieontwikkeling dient te staan aan het einde van de tweede graad. De algemene doelstellingen verwoorden het handelen dat van elke leerling wordt verwacht.
Bij elke algemene doelstelling wordt de context aangegeven waarbinnen deze doelstelling dient bereikt te worden. Door het beschrijven van de context proberen we de tweede graad af te bakken t.o.v. de derde graad. Hierbij werd rekening gehouden met de mogelijkheden en beperkingen van leerlingen in de tweede graad. Zo veronderstellen we in de tweede graad dat leerlingen leren om ondersteuning te bieden in zorg. In de derde graad gaat men daadwerkelijk directe of indirecte zorg bieden.
- De leerplandoelstellingen zijn een concretisering van de algemene doelstelling. Ze dienen dan ook steeds in functie van het bereiken van de algemene doelstelling te worden gelezen. Bv. wanneer leerlingen het belang

van de factor 'chemie' moeten verduidelijken (= kennisgericht), zien we dit in functie van het verwoorden en verduidelijken van hun handelen tijdens de zorg voor lokalen, keuken en leefruimten. De algemene doelstelling 'zorg dragen voor lokalen, keuken en leefruimten' vooronderstelt immers een toepassen van kennis, vaardigheden en attitudes 'binnen een welomschreven opdracht'.

- Bij het uitschrijven van de leerplandoelstellingen geven we door de werkwoordkeuze aan welk gedrag, welke handeling(en) we van de leerling verwachten: verduidelijken, toelichten, bereiden, wassen, communiceren ...
- In het rubriekje samenhang met andere leerplandoelstellingen wijzen we op de samenhang met andere leerplandoelstellingen (= integratie) van het beroepsgericht gedeelte.
- We schreven een aantal leerplandoelstellingen uit die per definitie componentoverschrijdend zijn of waarvoor je voor het bereiken van de leerplandoelstelling kennis, vaardigheden en attitudes van meerdere inhoudelijke componenten dient te combineren binnen een welbepaalde opdracht/activiteit. (= componentoverschrijdend werken) Op deze wijze wordt het leren in samenhang bewerkstelligd en begeleiden we de groei in competentieontwikkeling.

Visuele synthese:

De leerling ontwikkelt competenties en groeit uit tot een beginnend beroepsbeoefenaar →

1.1.2 Keuze voor theoretische kaders vanuit emancipatorische, dynamische en holistische mensvisie

(Ped)agogisch handelen – reflecteren - communiceren

De leraar is vrij om m.b.t. de algemene doelstelling (ped)agogisch handelen (er is samenhang met communiceren in een 1-1 relatie, binnen een klasgroep in groep werken en kwaliteitsbewust handelen) zelf een theoretisch kader/methodiek te kiezen waarbinnen deze doelstellingen worden uitgewerkt: vb. axenroos, roos van leary, systeemtheorie ...

Orderingskaders

Bij de uitwerking van algemene doelstelling 'zorg dragen voor gezondheid en welzijn' werd reeds gekozen voor een bepaald orderingskader. Het lerarenteam is vrij om bij de uitwerking van de algemene doelstelling voor een ander orderingskader te opteren.

Ook voor de implementatie van ganse leerplan is men vrij om in functie van de organisatie op school voor orderingskaders te kiezen (voorbeelden: deel 4)

Het is belangrijk dat men zowel bij de keuze van een methodiek /theoretisch kader, als bij het werken vanuit deze methodiek/ kader, als bij de keuze voor orderingskaders, de mensvisie als uitgangspunt neemt. Bovendien is

het o.w.v. de continuïteit en competentieontwikkeling belangrijk dat men bij deze keuzes de lerarenteams van 3de graad betreft.

1.1.3 *Eigen leren in handen nemen*

Binnen het competentieontwikkeld leren staat groei en dus ook het eigen leren in handen nemen centraal. In de eerste algemene doelstelling 'kwaliteitsbewust handelen' gaat heel wat aandacht naar zicht krijgen op het eigen leren: methodisch handelen, reflecteren. Ook binnen de andere algemene doelstellingen werden doelstellingen m.b.t. het reflecteren op het eigen handelen geformuleerd.

Vermits er niet enkel wordt geleerd binnen het beroepsgericht gedeelte van de studierichting, zal er in deel 3.2 van het servicedocument ook aandacht worden besteed aan de samenhang tussen de leerplandoelstellingen Verzorging-voeding en de leerplandoelstellingen uit vakken van de basisvorming.

1.2 Relatie 2 – 3de graad

We beschrijven hieronder 2 trajecten.

In punt 2.3.1 beschrijven we het traject dat een leerling doorloopt vanaf de tweede graad Verzorging-voeding, doorheen Verzorging, tot Thuis- en bejaardenzorg/zorgkundige.

In punt 2.3.2 beschrijven het traject dat een leerling doorloopt vanaf de tweede graad Verzorging-voeding, doorheen Verzorging, tot Kinderzorg.

Wanneer de derde graad Organisatiehulp – Organisatieassistentie duidelijk geprofileerd is en deze profilering wordt goedgekeurd, zal ook dit traject worden opgenomen.

In de beide trajecten werd het element 'stage' nog niet opgenomen. De regelgeving en de contexten zijn sterk afhankelijk van de tijdsgeest. Wanneer de nieuwe leerplannen 3de graad en 7de jaren worden uitgewerkt, zal dit element toegevoegd worden. Voor het deel 'stage' zullen competenties worden geschreven (combinatie van algemene doelstellingen en contexten/settings waarbinnen ze moeten worden toegepast). Het is niet om dat men in een leerplan aandacht besteedt aan verschillende doelgroepen en settings dat leerlingen bij alle doelgroepen en settings noodzakelijke stage moeten lopen (= nog geen uitgemaakte zaak).

1.2.1 Traject Volwassenenzorg (2de graad, 3de graad Verzorging, 7de jaar Thuis- en bejaardenzorg/zorgkundige)

Tweede graad	Derde graad (5 – 6)	7 ^{de} jaar volwassenenzorg (7 TBZ/zorgkundige)
Algemene doelen	Algemene doelen/competenties	Algemene doelen/competenties
Context: <i>Doelgroep:</i> <ul style="list-style-type: none"> - gezonde kinderen (van 2,5 tot 10 jaar) - gezonde volwassenen - medeleerlingen 	Context: Als <u>verzorgende</u> werken binnen het kader van de zorgen bijstandsverlening <i>Doelgroep:</i> <ul style="list-style-type: none"> - gezonde kinderen van 0 tot 12 jaar - volwassen zorgvragers die ondersteuning of verzorging nodig hebben bij het uitvoeren van activiteiten van het dagelijks leven (totaalzorg) 	Context: Als <u>verzorgende</u> werken binnen het kader van de zorgen bijstandsverlening Als <u>zorgkundige</u> werken binnen het kader van KB78 <i>Doelgroep:</i> <ul style="list-style-type: none"> - zorgvragers die ondersteuning of verzorging nodig hebben bij het uitvoeren van activiteiten van het dagelijks leven

<p><i>Opdrachten:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - de handelingen die de leerling uitvoert, hebben een lage moeilijkheidsgraad (toepassen van routines) - de leerling werkt aan de hand van duidelijke instructies - de leerling werkt onder directe begeleiding van de leraar 	<p><i>Eenvoudige zorgsituaties:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - langdurige zorgsituaties - de gezondheidstoestand van de zorgvrager is stabiel. - in de situatie zorgsituatie zijn geen acute veranderingen te verwachten - er zijn weinig tot geen problemen in de communicatie tussen de zorgvragers, de verzorgende en zijn omgeving. <p><i>Opdrachten:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - de handelingen die de leerling uitvoert zijn eenvoudig en brengen weinig risico met zich mee (toepassen van routines en procedures) - de leerling werkt volgens duidelijke instructies - de leerling hanteert een methodische werkwijze, maar voert niet alle methodische stappen zelfstandig uit: uitvoeren van werkzaamheden op basis van een door anderen opgesteld werkplan/zorgplan - de leerling werkt in een organisatie, in een team, onder verwijderd toezicht van een verantwoordelijke (groei van directe begeleiding naar werken onder verwijderd toezicht) <p><i>Verantwoordelijkheid:</i> De leerling werkt <u>onder verwijderd toezicht</u> van een verantwoordelijke:</p> <ul style="list-style-type: none"> - hij/zij signaleert veranderingen bij de zorgvrager en meldt deze aan de leidinggevende/verantwoordelijke - hij/zij schakelt hulp in bij problemen of in gevallen van twijfel - hij/zij rapporteert aan de leidinggevende over de werkzaamheden en evaluaties. 	<p><i>Eenvoudige tot complexe zorgsituaties:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - diverse zorgsituaties, ook palliatief, terminale zorgsituaties - zorgsituaties zijn niet levensbedreigend - er kunnen veranderingen optreden in de vraag en behoefte van de zorgvrager en diens omgeving: bij veranderingen, spanningen, ...zal de verzorgende/zorgkundige handelen volgens het zorgplan en een inschatting maken van de gevolgen van de veranderingen en mogelijke risico's. - Er kunnen zich problemen voor doen in de communicatie tussen de zorgvragers, de verzorgende/zorgkundige en zijn omgeving. <p><i>Opdrachten:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - de handelingen die de leerling uitvoert zijn meervoudig van aard (toepassen van routines en procedures en combinaties ervan) - de leerling hanteert een methodische werkwijze en voert alle methodische stappen van het zorgplan zelfstandig uit. - de leerling is in staat op basis van observaties en vanuit een zorgvisie, in overleg met de zorgvrager een zorgplan op te stellen (i.v.m. zorgvragen die binnen de bevoegdheid van de verzorgende/zorgkundige vallen) en bij te stellen. - de leerling stemt de zorg af op de zorgvrager. - de leerling werkt op basis van een door anderen (multidisciplinaire zorgproblemen) opgesteld zorgplan. - de leerling werkt in een organisatie, in een team, onder verwijderd toezicht van een verantwoordelijke. - de leerling werkt binnen een gestructureerde verpleegkundige equipe.
---	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> - in meer complexere zorgsituaties (zoals in thuiszorg/gezinszorg- situaties) werkt hij/zij onder de verantwoordelijkheid van een andere zorgverlener en assisteren hij/zij deze. (= onder directe begeleiding) <p><i>Settings:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - zorginstellingen (geen ziekenhuizen) - thuiszorg/gezinszorg - kinderopvang: onthaalouder, kinderdagverblijf - buitenschoolse opvang in combinatie met basisschool (kleuterschool) 	<p><i>Verantwoordelijkheid:</i> De leerlingen werkt onder verwijderd toezicht van een verantwoordelijke:</p> <ul style="list-style-type: none"> - bij veranderingen in de situatie van de zorgvrager maakt hij/zij een inschatting van de gevolgen en de mogelijke risico's. Wanneer hij/zij inschat dat de risico's te groot zijn, schakelt zij een leidinggevende in. - de verzorgende/zorgkundige is verantwoordelijk voor het eigen handelen en de gevolgen ervan. - de verzorgende/zorgkundige is verantwoordelijk voor het op peil houden van de eigen deskundigheid, bevoegdheid en bekwaamheid. <p><i>Transfer:</i> De verzorgende/zorgkundige is in staat om kennis en vaardigheden toe te passen in verschillende zorgsituaties en settings.</p> <p><i>Settings:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - zorginstellingen (met inbegrip van ziekenhuizen) - thuiszorg/gezinszorg
--	--	--

1. Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen	1. Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen	1. Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen (+ animatieve grondhouding)
2. Binnen een welomschreven opdracht met kinderen en volwassenen communiceren in een 1-1 relatie	2. Binnen een welomschreven opdracht met kinderen en volwassenen <u>en hun omgeving</u> communiceren	2. Binnen een welomschreven opdracht met kinderen en volwassenen <u>en hun omgeving</u> communiceren
3. Binnen een welomschreven opdracht binnen een klasgroep, in groep leren werken (medeleerlingen)	3. Binnen een welomschreven opdracht, binnen een organisatie, in team leren werken	3. Binnen een welomschreven opdracht, binnen een organisatie in team werken/ Binnen een welomschreven opdracht, binnen een verpleegkundige equipe werken.
4. Binnen een welomschreven opdracht zorgdragen voor de gezondheid en welzijn van kinderen en volwassenen	4. Binnen een welomschreven opdracht kinderen, jongeren en volwassenen verzorgen. (uitvoeren van logistieke taken is eerste groeiniveau in leerlijn)	4. Binnen een welomschreven opdracht kinderen, jongeren en volwassenen verzorgen en zorgkundige zorg bieden
5. Binnen een welomschreven opdracht ondersteunen bij (ped)agogische activiteiten voor kinderen en volwassenen	5. Binnen een welomschreven opdracht kinderen begeleiden.	5. Binnen een welomschreven opdracht tijdsbesteding ondersteunen bij kinderen en volwassenen.
6. Binnen een welomschreven opdracht een maaltijd voor een doelgroep, plannen, voorbereiden en bereiden (eenvoudige, gezonde dagelijkse keuken)	6. Binnen een welomschreven opdracht een maaltijd voor een doelgroep, plannen, voorbereiden en bereiden (eenvoudige en meer complexe keuken) (maaltijden bedelen)	6. Binnen een welomschreven opdracht een maaltijd voor een doelgroep, plannen, voorbereiden en bereiden (maaltijden aangepast aan specifieke zorgbehoefte) (maaltijden bedelen)

7. Binnen een welomschreven opdracht zorgdragen voor lokalen, keuken en leefruimten	7. Binnen een welomschreven opdracht zorgdragen voor lokalen, keuken en leefruimten	7. Binnen een welomschreven opdracht zorgdragen voor lokalen, keuken en leefruimten (herhaling K,V,A uit 5 + 6)
8. Binnen een welomschreven opdracht zorgdragen voor linnen.	8. Binnen een welomschreven opdracht zorgdragen voor linnen.	8. Binnen een welomschreven opdracht zorgdragen voor linnen (herhaling K, V, A, uit 5 + 6)
9. Oriënteren op beroepen binnen de directe en indirecte zorg en studiekeuze.	9. Oriënteren op beroepen binnen de directe zorg/begeleiding en kiezen voor verder studeren en/of werken	9. Oriënteren op beroepen binnen de directe zorg/begeleiding en kiezen voor verder studeren en/of werken

1.2.2 Traject Begeleiding (2de graad, 3de graad Verzorging, 7de jaar Kinderzorg)

Tweede graad	Derde graad (5 – 6)	7 ^{de} jaar Begeleiding (7 KZ)
Algemene doelen	Algemene doelen/competenties	Algemene doelen/competenties
Context: <i>Doelgroep:</i> <ul style="list-style-type: none"> - gezonde kinderen (van 2,5 tot 10 jaar) - gezonde volwassenen - medeleerlingen 	Context: Als <u>verzorgende</u> werken binnen het kader van de zorgen bijstandsverlening <i>Doelgroep:</i> <ul style="list-style-type: none"> - gezonde kinderen van 0 tot 12 jaar - volwassen zorgvragers die ondersteuning of verzorging nodig hebben bij het uitvoeren van activiteiten van het dagelijks leven (totaalzorg) 	Context: Als <u>verzorgende</u> werken binnen het kader van de zorgen bijstandsverlening Als begeleider in de kinderopvang (gesubsidieerde sector) <i>Doelgroep:</i> <ul style="list-style-type: none"> - kinderen van 0 tot 12 jaar

<p><i>Opdrachten:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - de handelingen die de leerling uitvoert hebben een lage moeilijkheidsgraad (toepassen van routines) - de leerling werkt aan de hand van duidelijke instructies - leerlingen werkt onder directe begeleiding van de leraar 	<p><i>Eenvoudige zorgsituaties:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - langdurige zorgsituaties - de gezondheidstoestand van de zorgvrager is stabiel. - in de situatie zorgsituatie zijn geen acute veranderingen te verwachten - er zijn weinig tot geen problemen in de communicatie tussen de zorgvragers, de verzorgende en zijn omgeving. <p><i>Opdrachten:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - de handelingen die de leerling uitvoert zijn eenvoudig en brengen weinig risico met zich mee (toepassen van routines en procedures) - de leerling werkt volgens duidelijke instructies - de leerling hanteert een methodische werkwijze, maar voert niet alle methodische stappen zelfstandig uit: uitvoeren van werkzaamheden op basis van een door anderen opgesteld werkplan/zorgplan - de leerling werkt in een organisatie, in een team, onder verwijderd toezicht van een verantwoordelijke (groei van directe begeleiding naar werken onder verwijderd toezicht) <p><i>Verantwoordelijkheid:</i> De leerling werkt <u>onder verwijderd toezicht</u> van een verantwoordelijke:</p> <ul style="list-style-type: none"> - hij/zij signaleert veranderingen bij de zorgvrager en meldt deze aan de leidinggevende/verantwoordelijke - hij/zij schakelt hulp in bij problemen of in gevallen van twijfel - hij/zij rapporteert aan de leidinggevende over de werkzaamheden en evaluaties. 	<p><i>Eenvoudige tot complexe zorgsituaties; eenvoudige tot complexe begeleidingssituaties:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - diverse zorg- en begeleidingssituaties, ook zieke kinderen, kinderen met een beperking, kinderen in residentiële opvang zoals een CKG .... - zorgsituaties zijn niet levensbedreigend - er kunnen veranderingen optreden in de vraag en behoefte van het kind en diens omgeving: bij veranderingen, spanningen, ...zal de verzorgende/begeleider handelen volgens het zorgplan en een inschatting maken van de gevolgen van de veranderingen en mogelijke risico's. - er kunnen zich problemen voor doen in de communicatie tussen de zorgvragers, de verzorgende/begeleider en zijn omgeving. <p><i>Opdrachten:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - de handelingen die de leerling uitvoert zijn meervoudig van aard (toepassen van routines en procedures en combinaties ervan) - de leerling hanteert een methodische werkwijze en voert alle methodische stappen van het zorgplan zelfstandig uit. - de leerling is in staat op basis van observaties en vanuit een zorgvisie en/of visie op begeleiding, in overleg met de zorgvrager en zijn omgeving een zorg en/of begeleidingsplan op te stellen (i.v.m. zorgvragen die binnen de bevoegdheid van de verzorgende vallen) en bij te stellen. - de leerling stemt de zorg/begeleiding af op het kind. - de leerling werkt in een organisatie, in een team, onder verwijderd toezicht van een verantwoordelijke.
---	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> - in meer complexere zorgsituaties (zoals in thuiszorg/gezinszorg- situaties) werkt hij/zij onder de verantwoordelijkheid van een andere zorgverlener en assisteren hij/zij deze. (= onder directe begeleiding) <p><i>Settings:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - zorginstellingen (geen ziekenhuizen) - thuiszorg/gezinszorg - kinderopvang: onthaalouder, kinderdagverblijf - buitenschoolse opvang in combinatie met basisschool (kleuterschool) 	<p><i>Verantwoordelijkheid:</i> De leerling werkt onder verwijderd toezicht van een verantwoordelijke:</p> <ul style="list-style-type: none"> - bij veranderingen in de situatie van de zorgvrager maakt hij/zij een inschatting van de gevolgen en de mogelijke risico's. Wanneer hij/zij inschat dat de risico's te groot zijn, schakelt zij een leidinggevende in. - de verzorgende/begeleider is verantwoordelijk voor het eigen handelen en de gevolgen ervan. - de verzorgende/begeleider is verantwoordelijk voor het op peil houden van de eigen deskundigheid, bevoegdheid en bekwaamheid. <p><i>Transfer:</i> De verzorgende/begeleider is in staat om kennis en vaardigheden toe te passen in verschillende settings.</p> <p><i>Settings:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - kinderopvang: kinderdagverblijven, residentiële kinderopvang ... - buitenschoolse opvang - kleuter- en basisscholen - thuisopvang: opvang zieke kinderen
--	--	---

1. Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen	1. Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen	1. Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen
2. Binnen een welomschreven opdracht met kinderen en volwassenen communiceren in een 1-1 relatie	2. Binnen een welomschreven opdracht met kinderen en volwassenen <u>en hun omgeving</u> communiceren	2. Binnen een welomschreven opdracht met kinderen en volwassenen <u>en hun omgeving</u> communiceren
3. Binnen een welomschreven opdracht binnen een klasgroep, in groep leren werken (medeleerlingen)	3. Binnen een welomschreven opdracht, binnen een organisatie, in team leren werken	3. Binnen een welomschreven opdracht, binnen een organisatie in team werken.
4. Binnen een welomschreven opdracht zorgdragen voor de gezondheid en welzijn van kinderen en volwassenen	4. Binnen een welomschreven opdracht kinderen, jongeren en volwassenen verzorgen. (uitvoeren van logistieke taken is eerste groeiniveau: vb. instaan voor vervoer en transfer)	4. Binnen een welomschreven opdracht kinderen verzorgen.
5. Binnen een welomschreven opdracht ondersteunen bij (ped)agogische activiteiten voor kinderen en volwassenen	5. Binnen een welomschreven opdracht kinderen, jongeren begeleiding bieden.	5. Binnen een welomschreven opdracht kinderen begeleiding bieden.
6. Binnen een welomschreven opdracht een maaltijd voor een doelgroep, plannen, voorbereiden en bereiden (eenvoudige, gezonde dagelijkse keuken)	6. Binnen een welomschreven opdracht een maaltijd voor een doelgroep, plannen, voorbereiden en bereiden (eenvoudige en meer complexe keuken) (maaltijden bedelen)	6. Binnen een welomschreven opdracht een maaltijd voor een doelgroep, plannen, voorbereiden en bereiden (maaltijden aangepast aan specifieke zorgbehoefte) (maaltijden bedelen)
7. Binnen een welomschreven opdracht zorg dragen voor lokalen, keuken en leefruimten	7. Binnen een welomschreven opdracht zorg dragen voor lokalen, keuken en leefruimten	7. Binnen een welomschreven opdracht zorg dragen voor lokalen, keuken en leefruimten (herhaling K,V,A uit 5 en 6)

8. Binnen een welomschreven opdracht zorg dragen voor linnen.	8. Binnen een welomschreven opdracht zorg dragen voor linnen.	8. Binnen een welomschreven opdracht zorg dragen voor linnen (herhaling K, V, A uit 5 en 6)
9. Oriënteren op beroepen binnen de directe en indirecte zorg en studiekeuze.	9. Oriënteren op beroepen binnen de directe zorg/begeleiding en kiezen voor verder studeren en/of werken	9. Oriënteren op beroepen binnen de directe zorg/begeleiding en kiezen voor verder studeren en/of werken

2 Didactisch kader

2.1 Algemeen

2.1.1 9 algemene doelstellingen voor de 2de graad

We formuleerden de volgende algemene doelstellingen voor de 2de graad:

9 Oriënteren op beroepen binnen de directe en indirecte zorg en studiekeuze				
4 Binnen een welomschreven opdracht zorg dragen voor gezondheid en welzijn	5 Binnen een welomschreven opdracht ondersteunen bij (ped)agogische activiteiten	6 Binnen een welomschreven opdracht een maaltijd plannen, voorbereiden en bereiden	7 Binnen een welomschreven opdracht zorg dragen voor lokalen, keuken en leefruimten	8 Binnen een welomschreven opdracht zorg dragen voor linnen
3 Binnen een welomschreven opdracht, binnen een klasgroep, in groep werken				
2 Binnen een welomschreven opdracht communiceren in een 1-1 relatie				
1 Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen				

Voor een vlottere leesbaarheid korten we in het servicedocument de algemene doelstellingen als volgt af:

9 Oriënteren en studiekeuze				
4 Zorg voor gezondheid en welzijn	5 Ondersteunen bij (ped)agogische activiteiten	6 Een maaltijd plannen, voorbereiden en bereiden	7 Zorg voor lokalen, keuken en leefruimten	8 Zorg voor linnen
3 In groep werken				
2 Communiceren in een 1-1 relatie				
1 Kwaliteitsbewust handelen				

De visuele voorstelling geeft aan hoe de algemene doelstellingen 'Kwaliteitsbewust handelen', 'Communiceren in een 1-1 relatie' en 'In groep werken' de basis vormen voor algemene doelstellingen 4 tot 8. Dit betekent dat leerlingen de kennis en vaardigheden die ze aanleren binnen deze basis nodig hebben om algemene doelstelling 4 tot 8 te bereiken. Algemene doelstellingen 1 tot 3 vormen dus als het ware een rugzak die je als leerling met je meedraagt bij het verwezenlijken van algemene doelstellingen 4 tot 8. Leerlingen leren met andere woorden de aangeleerde kennis, vaardigheden en attitudes integreren binnen de 3 inhoudelijke componenten. Het vullen van deze rugzak kan men beschouwen als een cyclisch gebeuren, wat betekent dat men voor de 'basis' een leerlijn dient uit te werken.

Daarnaast vindt u nog een deel componentoverschrijdend werken. Onder verschillende algemene doelstellingen, vindt men leerplandoelstellingen terug die componentoverschrijdend zijn en waarin we de link leggen tussen verschillende inhoudelijke componenten. Dit laatste wordt duidelijk bij de ordeningskaders in deel 4 van dit document.

Algemene doelstelling 9 duidt op samenhang met de derde graad.

2.1.2 Opbouw leerplan

Algemene doelstelling (met inbegrip van de context waarbinnen de algemene doelstelling dient te worden bereikt)

Leerplandoelstellingen	Mogelijke onderliggende doelen
Toepassingsgebied <i>De linkerkolom moet worden verwezenlijkt.</i>	De rechterkolom bevat mogelijke onderliggende doelen. Zij zijn een hulpmiddel bij het uitwerken van lesactiviteiten en/of het formuleren van evaluatiecriteria. <i>Het begrip 'mogelijk' wijst op het niet verplichtende karakter van deze kolom. Je hebt de mogelijkheid om uit deze kolom bepaalde doelen te kiezen, doelen weg te laten of om de kolom aan te vullen met andere doelen, ...</i>

Samenhang met leerplandoelstellingen

We geven in deze rubriek weer met welke leerplandoelstellingen uit het beroepsgericht gedeelte Verzorgingvoeding deze leerplandoelstelling samenhangt. De samenhang toont aan dat de leerplandoelstelling uit dit rubriekje reeds door de leerling dient te zijn verworven alvorens men bovenstaande leerplandoelstelling kan bereiken **of** dat de beide doelstellingen samen/ in samenhang verworven dienen te worden.

2.1.3 Van competenties/algemene doelstellingen naar criteria

Studierichtingsprofiel → **Competenties/algemene doelstellingen** → **leerplandoelstellingen** → **Doelen** → **handelingen** → **criteria**

2.1.3.1 *Studierichtingsprofiel*

In leerplan vindt u op p. 4 het studierichtingsprofiel van de studierichting.

Belangrijk in dit profiel is de situering van de studierichting, de algemene doelstellingen waar men in Verzorging-voeding rond werkt en de context waarbinnen leerlingen de algemene doelstellingen bereiken.

We onthouden dat leerlingen de algemene doelstellingen bereiken bij de volgende **doelgroepen**: medeleerlingen, gezonde kinderen van 2,5 tot 10 jaar en gezonde volwassenen.

Het is belangrijk dat leerlingen om de algemene doelstellingen te bereiken **opdrachten** uitvoeren met een lage moeilijkheidsgraad (toepassen van routines), aan de hand van duidelijke instructies en onder directe begeleiding van de leraar.

Bovendien wijzen we hierbij op het belang van het **componentoverschrijdend werken**.

2.1.3.2 *Competenties/algemene doelstellingen/leerplandoelstellingen*

Iedere competentie/algemene doelstelling geeft in algemene termen weer wat we van leerlingen verwachten. In de tweede graad spreken we enkel van algemene doelstellingen vermits niet elke algemene doelstelling ook een competentie is.

In het leerplan vindt u een concretisering van de algemene doelstellingen in leerplandoelstellingen. Zo weet men wat men juist onder elke algemene doelstelling dient te verstaan. Het is daarom ook belangrijk om de leerplandoelstellingen te lezen in functie van het bereiken van de algemene doelstelling.

Wanneer men vanuit bepaalde leerplandoelstellingen een opdracht ontwikkelt, dienen de leerplandoelstellingen in een volgende fase nog verder geconcretiseerd te worden in concrete doelen, handelingen en bijhorende evaluatiecriteria.

2.1.3.3 *Doelen*

Leerplandoelstellingen zijn weergegeven in algemene bewoordingen. In de rechterkolom in het leerplan vindt u mogelijke onderliggende doelen. De doelen in de rechterkolom zijn voorbeelden van mogelijke concretisering van de leerplandoelstellingen. Het zijn mogelijke doelen. U hebt al leraar de vrijheid om de leerplandoelstellingen zelf te concretiseren, rekening houdend met het toepassingsgebied van de leerplandoelstellingen en van de context waarbinnen de algemene doelstelling dient te worden bereikt.

2.1.3.4 *Handelingen en evaluatiecriteria*

Eenzelfde doel zal naargelang de context of de concrete opdracht een andere inhoudelijke invulling krijgen.

Voorbeeld 1: van doel naar handeling (voorbeeld van een combinatie basis (AD1) + AD4)

Algemene doelstelling:

Algemene doelstelling 4: Leerplandoelstelling 4.8: Elementen m.b.t. gezondheidsbeleving en instandhouding verduidelijken en toelichten

Doel: 'De leerling zoekt informatie over de gezondheidsdoelstellingen van de Vlaamse regering en krijgt een bronvermelding'. (combinatie van 4.8 met VOET Leren leren 2de graad)

Handeling: in een welbepaalde opdracht betekent dit concreet:

Je zoekt informatie over de gezondheidsdoelstellingen van de Vlaamse regering en je krijgt de benaming van een webpagina.

Je zoekt informatie over de gezondheidsdoelstellingen van de Vlaamse regering en je krijgt de bronvermelding van een artikel uit Weliswaar.

Werken volgens het SMART-principe kan hier helpen.

SMART staat voor:

Specifiek – duidelijk en concreet

Meerbaar – wat is er als het af is? – hoe meten?

Aceptabel – positief geformuleerd, actiegericht

Realistisch – is het haalbaar voor dit individu/deze groep?

Tijdsgebonden – afbakenen in tijd: wanneer starten/wanneer klaar/wanneer is het doel bereikt?

Bij het invullen van de concrete handeling is het tevens belangrijk de evaluatiecriteria vast te leggen en deze vooraf te communiceren aan de leerlingen. Onder evaluatiecriteria verstaan we de normen die je als lerarenteam gebruikt om de doelstelling die je wil dat leerlingen bereiken en de manier waarop dit is gebeurd, wil beoordelen
.....

Voorbeeld 2: Doel, handelingen en evaluatiecriteria

Algemene doelstelling 6

Leerplandoelstelling 6.9 Met ondersteuning van een werkmodel gerechten voor medeleerlingen bereiden en toepassen van bereidingswijzen en technieken.

Doel: 'Je bereidt in 30 minuten een vanillepudding voor 2 personen en je volgt nauwgezet het recept.'
(= voorbeeld van formulering van een doel in leerlingentaal)

Bij het vastleggen van de concrete handelingen is het tevens belangrijk de evaluatiecriteria vast te leggen en vooraf te communiceren naar de leerlingen. Onder evaluatiecriteria verstaan we de normen die je als lerarenteam gebruikt om de doelstelling die je wil dat leerlingen bereiken en de manier waarop dit is gebeurd, wil beoordelen.....

Mogelijke bijhorende evaluatiecriteria:

De leerling werkt volgens het recept.

De leerling werkt binnen de tijd.

De leerling werkt volgens de afgesproken normen inzake veiligheid en hygiëne (HACCP).

De pudding is goed gebonden, je kan hem omkeren zonder in te storten.

De pudding bevat geen klonters.

De pudding heeft de smaak van vanille.

...

Wanneer we leerlingen evalueren voor een bepaalde doelen zullen we aan de hand van concrete evaluatiecriteria moeten nagaan in welke mate de vooropgestelde handelingen van dat welbepaalde doel bereikt is.

Voorbeeld 31: combinatie van algemene doelstellingen, doelen, handelingen en evaluatiecriteria (componentoverschrijdend werken):

Algemene doelstellingen:

Algemene doelstelling 1: leerplandoelstelling 1.4: Bij de uitvoering van een opdracht milieubewust werken.

Algemene doelstelling 2: leerplandoelstelling 2.4: Vanuit een holistische mensvisie respectvol communiceren in een 1-1 relatie

---

¹ Uit Picknick met kleuters uit het bos: uitgewerkt sjabloon vanuit voorscholingstraject 2008-2009
(<http://personenzorg.vvksso.be>)

Algemene doelstelling 5: leerplandoelstelling 5.11: Reflecteren over het eigen pedagogisch handelen.

Algemene doelstelling 6: leerplandoelstelling 6.15: Samen maaltijd nemen met een doelgroep.

Opdracht: *Leerlingen participeren aan een uitstap naar het bos met kleuters van de tweede kleuterklas. 's Middags picknicken ze samen. Iedereen heeft zijn lunchpakket mee gebracht van thuis.*

Doelen:

- 1) 'De leerling sorteert afval van de picknick'
- 2) 'De leerling gaat respectvol om met kleuters'
- 3) 'De leerling reflecteert over het eigen pedagogisch handelen met kleuters'
- 4) 'De leerling picknickt op een gepaste manier samen met de kleuters'

Handelingen:

- 1) *Je sorteert samen met de kinderen afval van de picknick volgens drankkarton, fruitafval, restafval ... in de juiste zakken*
- 2) *Je luistert naar de vragen van de kleuters en geeft gepaste antwoorden*
Je voert een dagdagelijks gesprekje met de kleuters.
- 3) *Je schrijft een reflectie op je pedagogisch handelen neer*
- 4) *Je eet samen met de kleuters de picknick*
Je past eenvoudige etiketteregels toe

Mogelijke evaluatiecriteria:

De leerling sorteert eigen afval volgens de afspraken.

De leerling begeleidt de kleuters in het sorteren van hun afval.

De leerling kan een vraag van de kleuter juist verwoorden.

De leerling antwoordt op de vraag en wanneer deze het antwoord niet weet vraagt hij/zij hulp aan de begeleiders.

De leerling spreekt de kleuters spontaan aan.

De leerling blijft tijdens de picknick tussen de kleuters zitten.

De leerling vult het reflectieblad volledig in.

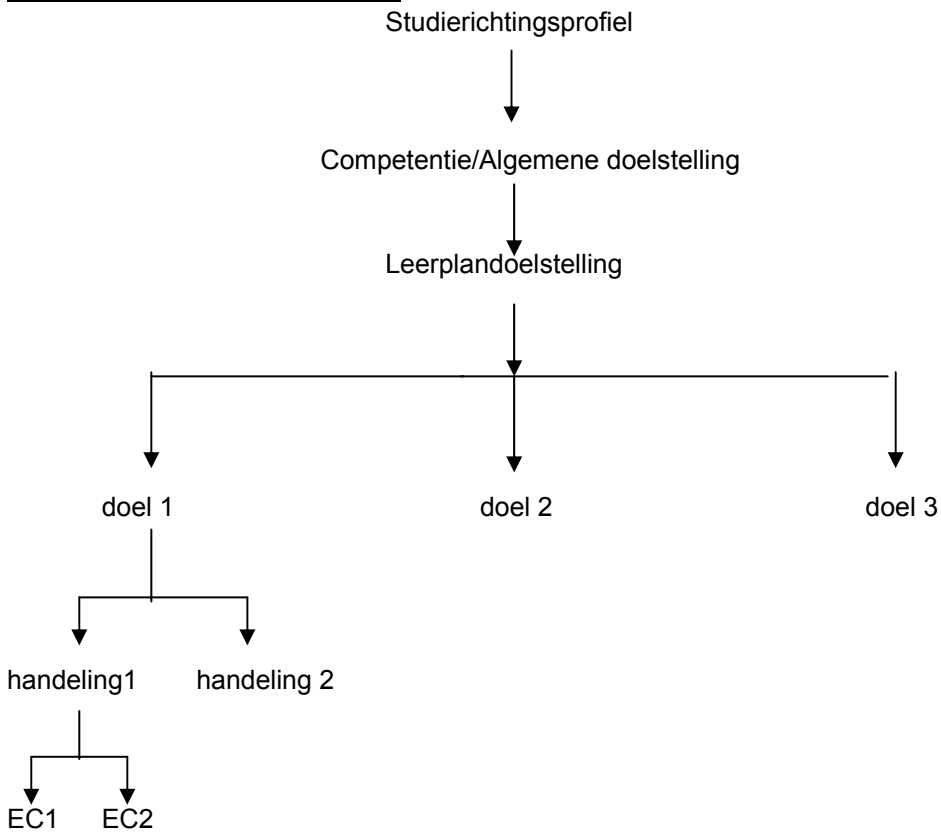
De leerling eet met de mond dicht.

De leerling helpt de kleuters indien ze dit vragen.

...

Samenvattend/schematisch

EC= evaluatiecriterium

In bovenstaande schema gaan we uit van de concretisering van 1 algemene doelstelling naar 1 leerplandoelstelling, naar 1 concreet doel.

Binnen de visie van competentieontwikkeling gaan we uit van leren in samenhang en zal er in de tweede graad vaak worden gewerkt met combinaties van algemene doelstellingen en combinaties van leerplandoelstellingen (zie voorbeeld 3).

Tijdens het voorscholingstraject werden hiervan al heel wat voorbeelden uitgewerkt. Voor de uitwerking van de voorbeelden werd gewerkt met een vast sjabloon (zie: <http://personenzorg.vvksso.be>)

2.1.4 Vertaling van pedagogische visies en principes in werkvormen en methodieken

De pedagogische visie en principes kunnen vertaald worden in verschillende werkvormen en methodieken.

De didactische vertaling gebeurt in de concrete context van de school. Methodieken en werkvormen hebben geen eigen finaliteit maar worden gebruikt om beter te oriënteren, integreren, evalueren. Variatie is sowieso belangrijk.

Vertrekpunt van de methodiek is telkens het nastreven van een optimale realisatie van de leerplandoelstellingen. De onderstaande vragen moeten in dit kader beantwoord worden.

2.1.4.1 Op welke manier kan aandacht besteed worden aan observatie en oriëntatie?

Vanuit het werken rond vaardigheden m.b.t. grondhouding/attitude, reflectie op eigen interesses, mogelijkheden en beperkingen, vanuit de kennismaking met doelgroepen, met de sector van de (groot)huishouding, kan men leerlingen oriënteren naar directe of indirecte zorg. (Verzorging of Organisatiehulp)

2.1.4.2 Op welke manier kan worden gedifferentieerd?

De leerplandoelstellingen moeten door alle leerlingen worden bereikt. Het lijkt ons voor de keuze van methodieken en werkvormen belangrijk om rekening te houden met de beginsituatie van elke leerling. Het zicht krijgen op deze beginsituatie kan aanleiding geven tot gedifferentieerd werken.

2.1.4.3 Hoe kan men actief en creatief leren versterken?

We beschouwen een keuze voor projectmatig of thematisch werken als methodiek in de tweede graad als een zinvolle methodiek om actief en creatief leren te versterken. Deze methodiek geeft bovendien heel wat mogelijkheden om componentoverschrijdend te werken en leerlingen de samenhang tussen de algemene doelstellingen te laten ervaren. In de wenken (3.2) en in het deel organisatorisch kader vindt u suggesties om projectmatig of thematisch te werken.

In deel wenken vindt u heel wat suggesties voor een samenwerking met MO. Deze suggesties versterken het creatief leren.

2.1.4.4 Op welke manier kan optimaal worden geëvalueerd?

Evaluatie behoort tot de autonomie van de school.

Wanneer we spreken over evaluatie bedoelen we zowel het evalueren van de groei van de leerling, als het beoordelen van de reeds verworven kennis, vaardigheden, attitudes op een welbepaald moment.

Het evalueren van opdrachten, lesactiviteiten ...: het is belangrijk om bij lesactiviteiten, opdrachten die men wenst te evalueren doelen en evaluatiecriteria te formuleren. Deel 3.2 van het servicedocument (wenken) en de rechterkolom van het leerplan zijn hiervoor een hulpmiddel.

Het evalueren van beroepsgerichte attitudes: het is belangrijk om het evalueren van deze beroepsgerichte attitudes mee te nemen in de evaluatie van leerplandoelstellingen. De attitudes worden dan geformuleerd als evaluatiecriteria (= attitudes geformuleerd als gedrag dat men verwacht tijdens bereiken van de doelstelling).

Bij uitwerken van opdrachten, lesactiviteiten: formuleren van doelen en criteria (zie 3.1.3).

Het is aangewezen om in studierichtingen bso te kiezen voor verschillende evaluatiemomenten.

Het is eveneens zinvol om te werken met een variatie aan evaluatievormen (opdrachten, kennistoetsen, vaardigheidstoetsen, projecten ....).

2.1.4.5 *Hoe kan men een samenhang en integrale aanpak binnen het leerplan versterken?*

In punt 4 organisatorisch kader wordt aangegeven op welke wijze men kan werken aan samenhang en integrale aanpak binnen het leerplan.

Ook door het werken met projecten of door thematisch werken kan men streven naar geïntegreerd werken (samenhang tussen horizontale² algemene doelstelling(en) met verticale algemene doelstelling(en)) of componentoverschrijdend werken (samenhang tussen meerdere horizontale algemene doelstellingen). Ook de vakken van de basisvorming kunnen hierbij betrokken worden.

2.1.4.6 *Hoe kan men samenhang en integrale aanpak versterken over verschillende vakken/leerplannen heen?*

Door keuze van een bepaald ordeningskader en organisatie-model kan de uitwerking van de leerplannen MO/PO in samenhang met leerplan Verzorging-voeding worden verwezenlijkt.

Het kan ook zinvol zijn om te streven naar samenhang met de vakken uit de basisvorming. Punt 3.2 geeft mogelijke samenhang tussen de leerplandoelstellingen VV met de leerplandoelstellingen uit de basisvorming aan.

2.1.5 **Taalgericht vakonderwijs**

Taal en leren zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Die verwevenheid vormt de basis van het taalgericht vakonderwijs. Het gaat over didactiek die, binnen het ruimere kader van een schooltaalbeleid, de taalontwikkeling van de leerlingen wil bevorderen, ook in Verzorging-voeding. Dit kan door 'contextrijk, interactief onderwijs met taalsteun' aan te bieden.

In dit punt willen we een aantal didactische tips geven om de lessen meer taalgericht te maken. De didactische principes: context, interactie en taalsteun wijzen een weg, maar zijn geen doel op zich.

2.1.5.1 *Context*

Onder context verstaan we het verband waarin de nieuwe leerinhoud geplaatst wordt. Welke aanknopingspunten reiken we de leerlingen aan? Welke verbanden laten we henzelf leggen met eerdere ervaringen? Wat is hun voorkennis? Bij contextrijke lessen worden verbanden gelegd tussen de leerinhoud, de leefwereld van de leerling, de actualiteit en eventueel andere vakken.

De leerlingen van de tweede graad hebben kennis, vaardigheden en attitudes verworven in het basisonderwijs, in de eerste graad, maar ook buiten de school. De leerplannen van de eerste graad zijn volop in evolutie. Het zal een uitdaging zijn om bij het in voege gaan van nieuwe leerplannen eerste graad in dit servicedocument – wat een groeidocument zal zijn – in deel 3.2 de link te leggen met de leerplannen eerste graad. Leerlijnen zijn immers richtsnoeren bij het uitwerken van contextrijke lessen. De relatie met de derde graad wordt wel al verduidelijkt.

De leerlingen van de tweede graad verwerven ook kennis, vaardigheden en attitudes in de vakken van de basisvorming. De samenhang met een aantal vakken van de basisvorming werd wel reeds aangegeven. Deze vermeldingen stimuleren het overleg over leerlijnen omtrent bv. omgaan met informatie, meet- en weegvaardigheden, verwoorden, lezen, schrijven ...

In het kader van contextrijke lessen is het belangrijk om bij het aanreiken van begrippen, leerinhouden ... telkens aan te haken bij wat de leerling al kent om vervolgens bepaalde aspecten toe te voegen. Zo ontstaan leerlijnen. Door gericht voorbeelden te geven en te vragen, door kernbegrippen op te schrijven en te verwoorden, door te vragen naar denk- en werkwijzen ... stimuleren we de taalontwikkeling en kennisopbouw. We moeten ons hoeden om niet alle kennis van een begrip aan bod te laten komen in de tweede graad. Leerlijnen kunnen hierbij een hulp zijn.

---

² Zie schema p. 20.

2.1.5.2 *Interactie*

Leren is een interactief proces: kennis groeit doordat je er met anderen over praat.

Leerlingen worden aangezet tot gerichte interactie over de leerinhoud, in duo's, in groepjes of klassikaal. Opdrachten worden zo gesteld dat leerlingen worden uitgedaagd om in interactie te treden. Elkaar bevragen, informatie geven, spreken, schrijven zijn middelen om in interactie te treden. Hierbij is het belangrijk dat er ruimte wordt gegeven aan de leerling voor eigen inbreng. Bevorder dat de leerling elkaar vragen stellen.

Enkele voorbeelden:

- Leerlingen wisselen van gedachten tijdens het uitvoeren van een strijkopdracht in duo's.
- Leerlingen geven instructies aan elkaar bij het uitvoeren van een meetopdracht.
- Leerlingen vullen gezamenlijk een observatieblad in na het bekijken van een videofragment.
- Leerlingen verwoorden in duo een eigen gevoel bij het spelen van een rollenspel.
- Klassikale besprekingen waarbij de leerling wordt uitgedaagd om de eigen mening te verwoorden en om rekening te houden met de mening van anderen.
- Bij het uitvoeren van een huishoudelijke zorg de eigen keuze voor een product motiveren (verwoorden, neerschrijven ...).
- Een eigen besluit formuleren en aftoetsen aan de mening van anderen bij een bepaalde waarnemingsopdracht.

Voorzie begeleiding tijdens de uitvoering van opdrachten, voorzie eventueel een nabespreking.

2.1.5.3 *Taalsteun*

Leraren geven in een klassituatie vaak opdrachten. Voor deze opdrachten gebruiken ze een specifieke woordenschat die we 'instructietaal' noemen. Hierbij gaat het vooral over werkwoorden die een bepaalde actie uitdrukken (vergelijk, definieer, verklaar, verduidelijk....) De betekenis van deze woorden is noodzakelijk om de betekenis van de opdracht te begrijpen.

Leerlingen die niet voldoende woordkennis hebben in verband met instructietaal, zullen problemen hebben met het begrijpen van de opdrachten die gegeven worden door de leraar, niet alleen bij mondelinge maar ook bij schriftelijke opdrachten, zoals toetsen en huistaken.

Opdrachten moeten voor leerlingen talig toegankelijk zijn. Bij het organiseren van taalsteun worden lessen, bronnen, opdrachten, examens...begrijpelijk gemaakt voor leerlingen.

Enkele tips voor i.v.m. taalsteun voor Verzorging-voeding:

- Beperk het begrippenkader en wees consequent bij het hanteren van begrippen.
Voorbeelden: begrippen die bv. in dagelijks leven andere betekenis hebben.
In leerplan vindt u een lijst van werkwoorden die mogelijke concretisering zijn van de werkwoorden 'verduidelijken' en 'toelichten' die in de leerplandoelstellingen worden gehanteerd. Het lijkt ons zinvol om in het lerarenteam keuzes te maken van de concretisering die men in de tweede graad zal gebruiken en/of om hiervoor een leerlijn uit te werken.
- Gebruik visuele weergaven: duidelijke schetsen, schema's, stappenplannen.
Voorbeelden die in dit leerplan voorkomen:
  - een eenvoudig stappenplan hanteren (methodisch handelen)
  - aanduiden op een schets
  - veiligheidsfiches hanteren
  - ....

- Hanteer passende leerstrategieën:
Het is belangrijk dat tijdens lessen, opdrachten, als evaluatiemomenten leerstrategieën worden getraind. Voorbeelden uit de tweede graad:
  - door observatie .... herkennen en benoemen
  - ...benoemen en aanduiden op een schets
  - een gegeven werkmodel hanteren om ....
  - In concrete voorbeelden .... aantonen

2.1.6 ICT

ICT is algemeen doorgedrongen in de maatschappij en het dagelijks leven van de leerling. Hierbij moet ICT ruimer gezien worden dan louter computergebruik. Het gebruik van gsm, digitale fotografie, mp3, chatten .... behoren eveneens tot de ICT-wereld van de leerling. Het is dan ook logisch dat sommige van deze toepassingen, daar waar zinvol worden geïntegreerd in de lessen.

2.1.6.1 *Het gebruik van ICT als leermiddel in de lessen*

- Het gebruik van digitale borden zoals SMART Board en Activeboard.
  - o Het gebruik van ICT bij visualisaties
  - o Beeldmateriaal o.a. YouTube –filmpjes
- Animaties o.a. Modellen van organen, skelet, ...
- Opzoeken van informatie.
- Mindmapping.

2.1.6.2 *Het gebruik van ICT bij projectmatig of thematisch werken*

- Het gebruik van digitaal fototoestel.
- Het gebruik van gratis te downloaden applicaties op mp3 of i-pod (BMI bepalen, gezonde voeding, stappen-teller ...).

2.1.6.3 *Het gebruik van tools die leerlingen helpen bij het studeren*

- Beschikbaar maken van opdrachten en remediëringsopdrachten op een elektronische leeromgeving.
- Beschikbaar maken van cursusmateriaal, schetsen, stappenplannen, observatieschema's, instructiefiches, ... op een elektronische leeromgeving.
- Mindmapping kan een hulpmiddel zijn om sneller informatie op te nemen. Mindmapping is een techniek waar ICT op zich niet voor nodig is. Er bestaan echter allerlei programma's (freeware, shareware, betalend) om mindmaps te maken. Vele van deze programma's zijn via het internet te downloaden.

2.1.6.4 *Het gebruik van ICT opdrachten zowel buiten als binnen de les*

- Het gebruik van toepassingssoftware bij verwerking van opdrachten: presentaties, tekstverwerking ... Hier-voor worden best sjablonen ter beschikking gesteld van de leerlingen (hiervoor worden best vakoverschrij- dende afspraken gemaakt).
- Het gebruik van internet.
- Het gebruik van elektronisch leerplatform. De keuze van een platform wordt bepaald door de school.

2.1.6.5 *Het gebruik van ICT bij communicatie*

- Gebruik van het leerplatform voor communicatie met leraar.
- Samenwerken met medeleerlingen bij groepswork bv. via mail.
- Eventueel inzetten van webcam bij waarnemingsopdrachten, ...

2.2 Wenken, toelichting bij leerplandoelstellingen en samenhang tussen leerplandoelstellingen en leerplandoelstellingen uit de basisvorming

Deze rubriek bestaat uit 2 onderdelen. In een eerste deel vindt u de leerplandoelstellingen met per leerplandoelstelling een aantal rubriekjes: toelichting, wenken, mogelijke onderliggende doelen/criteria, mogelijke samenhang met leerplandoelstellingen van vakken uit de basisvorming, mogelijke suggesties voor een samenwerking met MO. Dit deel is niet volledig afgewerkt. Dit deel zal gaandeweg worden aangevuld met suggesties voor een samenwerking met PO, met verwijzingen naar meerdere vakken uit de basisvorming zoals bv. LO, ...

In een tweede deel vindt u een aantal bruikbare bronnen m.b.t. de verschillende algemene doelstellingen.

2.2.1 Overzicht leerplandoelstellingen

1 Binnen een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen

ALGEMEEN
<p><i>Toelichting:</i> Er zijn twee mogelijkheden voor het werken rond kwaliteitsbewust handelen. Let op: de keuze die je als lerarenteam maakt heeft consequenties voor de organisatie. (overleg met de directie is dus aangegeven).</p> <p>Mogelijkheid 1: Je kiest ervoor om op systematische wijze apart aan de basis te werken (in samenhang met het componentoverschrijdend werken). De kennis, vaardigheden, attitudes die leerlingen aanleren, leren ze vervolgens toepassen binnen de andere algemene doelstellingen en tijdens componentoverschrijdende activiteiten. (zie organisatiemodellen 4.2.1, 4.2.2 en 4.2.3).</p> <p>Mogelijkheid 2: Je kiest om binnen alle algemene doelstellingen te werken rond Kwaliteitsbewust handelen. (= directe integratie van Kwaliteitsbewust handelen binnen inhoudelijke componenten. (zie variant op organisatiemodel 4.2.4)</p>
<p><i>Wenken:</i> Het inoefenen van vaardigheden gebeurt best in kleinere groepen (max. 16 p.)</p>

VISIE

1.1 Een holistische mensvisie en het belang ervan verduidelijken en toelichten

Toelichting:

Wanneer we vanuit ons christen zijn een holistische mensvisie of een visie op de gehele persoon hanteren, uit zich dit ook in een bepaalde visie op de wereld, op de samenleving, op onderwijs/vorming, ... We beschouwen de mens als een lichamelijk, psychisch, sociaal en existentieel geheel. Een persoon met groeikansen (dynamisch) die in staat is om zelf keuzes te maken, beslissingen kan en mag nemen (emancipatorisch) en in relatie staat tot anderen (verbondenheid). Deze visie op de mens bepaalt onze kijk op de wereld en de wijze waarop we bijvoorbeeld omgaan met leerlingen, met zorgvragers (visie op vorming, zorg en begeleiding waarvoor we kiezen).

Het is belangrijk dat we leerlingen begeleiden in het ontwikkelen van een holistische visie op zorg (toezorg) en begeleiding (begeleiding van de gehele persoon)

Mogelijke onderliggende doelen/ criteria:

- Begrippen 'mensbeeld/mensvisie', 'holistisch', 'lichamelijk mens-zijn', 'psychisch mens-zijn', 'sociaal mens-zijn' **definiëren/uitleggen** (letterlijke weergave/in eigen woorden/met behulp van staakwoorden/...).
- Aan de hand van voorbeelden **verwoorden** dat de mens een lichamelijk, psychisch, sociaal en existentieel geheel vormt: geeft verbinding weer tussen voorbeeld en 2 of meerdere kenmerken van mens-zijn, licht verbinding toe ....
- Aan de hand van voorbeelden uit de eigen leefsituatie **verwoorden** dat de mens een lichamelijk, psychisch, sociaal, psychisch en existentieel geheel vormt.
- ...

1.2 De kernelementen van het opvoedingsproject van de school verduidelijken en toelichten in het dagelijkse schoolleven

Toelichting:

We kiezen er bewust voor om leerlingen kennis te laten maken met de visie van de organisatie waarbinnen ze dagelijks functioneren, namelijk 'de school'. We willen hen laten ervaren dat het opvoedingsproject van de school een dynamisch document is. In de derde graad maken leerlingen kennis met visieteksten van instellingen en organisaties.

Wenken:

- Je kan de leerlingen de elementen van het opvoedingsproject concreet laten maken aan de hand van een eenvoudig geformuleerde schoolgids/schoolreglement.
- Het aanbieden van een kijkwijzer kan helpen om gericht dit document te analyseren.

Mogelijke onderliggende doelen/ criteria:

- Kernelementen van het opvoedingsproject van de school **opzoeken** in het schoolreglement.
- Kernelementen van het opvoedingsproject in het dagelijkse schoolleven **opsommen**.
- Aan de hand van voorbeelden **illustreren** hoe kernelementen van het opvoedingsproject tot uiting komen in het dagelijkse schoolleven (reeds gegeven voorbeelden, eigen voorbeelden, link met kernelement,....).
- ...

METHODISCH HANDELEN

1.3 Bij de uitvoering van een opdracht methodisch handelen

Toelichting:

Een 'opdracht' kan zowel een individuele opdracht als een groepsopdracht zijn.

Wenk:

- Het werken volgens verschillende methodes/stappenplannen is mogelijk. Het is echter belangrijk dat men binnen het lerarenteam keuzes maakt en deze consequent toepast binnen de verschillende algemene doelstellingen.
- Het is belangrijk dat leerlingen leren dat je vanuit een bepaalde visie of waarde een keuze maakt. Bv. het kiezen voor de aankoop van een vaatwas kan vanuit een visie die nadruk legt op het belang van comfort een goede keuze zijn, wanneer je handelt vanuit een visie op milieubewust werken en/of leven is deze aankoop minder aangewezen.

Mogelijke onderliggende doelen/ criteria:

Informeren

- Zich informeren over een opdracht: lezen van opdracht, verwoorden van opdracht, verwoorden van vraag van de opdracht, interpreteren van werkmodel/pictogram/symbool + betekenis verwoorden.
- Zich informeren over de doelgroep van een opdracht: uitleggen wie doelgroep van de opdracht is, ...
- Zich informeren over de context van een opdracht: uitleggen waar een opdracht zal plaatsvinden, verwoorden of het een individuele of groepsopdracht is, ...
- Zich informeren over de visie van waaruit een opdracht dient te worden uitgevoerd: verwoorden welke visie centraal staat.
- Zich informeren over de te volgen methode in een opdracht: verwoorden volgens welke methode men werkt.
- Zich informeren over de materialen en benodigdheden voor een opdracht: de materialen en benodigdheden opsommen, omschrijven, ...
- Zich informeren over de evaluatiecriteria van een opdracht: evaluatiecriteria opsommen, verwoorden, aanduiden, ...

Plannen

- Een planning maken voor een opdracht volgens een bepaalde werkmethode/werkmodel: planning maken volgens werkmodel, werkvolgorde bepalen, lijst van benodigdheden en materialen opstellen, de nodige materialen en benodigdheden aanvragen, materialen en benodigdheden klaarzetten, taken bij een groepsopdracht verdelen, afspraken maken in functie van planning en uitvoering, ...

Uitvoeren

- Een opdracht uitvoeren volgens de planning: werken vanuit een bepaalde visie/bepaalde principes/ volgens een bepaalde methode, naleven van afspraken en regels, resultaat van opdracht voorstellen volgens bepaalde criteria, ...

Evalueren

- Het verloop van een opdracht evalueren: controleren van het verloop van opdracht met ondersteuning van een werkmodel (aanvinken,...), verwoorden wat tijdens opdracht goed en minder goed verliep (aan de hand van opgegeven staakwoorden, met behulp van smileys, met eigen verwoordingen, ...).
- De resultaten van een opdracht evalueren: nagaan of de resultaten voldoen aan de vooropgestelde criteria (met behulp van checklist, ...).
- De tevredenheid van de doelgroep evalueren: bevraagt de tevredenheid van de doelgroep

Samenhang DS basisvorming:

- Onder begeleiding eenvoudige, zakelijke opdrachten van beperkte omvang organiseren, uitvoeren, evalueren (PAV: 4.1.4; MAVO: 4).
- Reflecteren om het leerproces en leerresultaat te evalueren (PAV: 4.1.6; MAVO:6).
- Zich situeren, oriënteren en verplaatsen door gebruik te maken van gepaste informatie (PAV: 4.1.3; MAVO: 3).

MILIEUBEWUST HANDELEN

1.4 Bij de uitvoering van een opdracht milieubewust handelen

Wenken:

- Leerlingen confronteren met hun eigen gedrag m.b.t milieubewust handelen. Bv. Leerlingen het verschil laten berekenen tussen de hoeveelheid water die men 'gewoonlijk' gebruikt voor bepaalde activiteiten en de nodige hoeveelheid water.

Mogelijke onderliggende doelen/ criteria

- Milieubewust omgaan met afval: afval beperken, sorteren, recycleren.
- Milieubewust omgaan met materialen en benodigdheden: materialen en benodigdheden kopen/kiezen die zo weinig mogelijk negatieve effecten hebben voor het milieu, ...
- Milieubewust omgaan met water (zo weinig mogelijk water gebruiken in functie van het te bereiken doel, ...).
- Milieubewust omgaan met energie (zo weinig mogelijk gas/elektriciteit gebruiken in functie van het te bereiken doel, ...;).

Samenhang DS basisvorming:

- Met positieve ontwikkelingen in de zorg voor natuur en milieu kennismaken (PAV:4.2.21;MAVO: 22).
- Aandacht voor akoestische ecologie (MO: 4.1).

Suggesties voor samenwerking met MO:

- Leerlingen materiaal laten recycleren om zelf instrumenten te maken (in functie van DS 'Vocaal en instrumentaal musiceren en experimenteren met zin voor creativiteit (MO:1.2)).
- Geluiden verkennen.
- Nagaan hoe leerlingen in eigen omgeving aan lawaaibeheersing doen.

VEILIG HANDELEN

1.5 Bij de uitvoering van een opdracht veilig handelen volgens de geldende richtlijnen

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Handelen volgens veiligheidsinstructies (volgens procedure).
- Handelen volgens wettelijke voorschriften (handschoenen, hebben van medisch attest m.b.t. voedselveiligheid, mondmasker dragen, ...).
- Veilig omgaan met materialen en benodigdheden (volgens veiligheidsfiche van bepaald toestel, ...).
- Handelen volgens werkplaatsreglement.

ERGONOMISCH HANDELEN

1.6 Bij de uitvoering van een opdracht ergonomisch handelen

Wenk:

- Om ergonomisch te handelen is het belangrijk dat er een evenwicht is tussen draaglast en draagkracht. Men kan een thema/project uitwerken waarbij men de linken legt tussen een gezonde leefstijl (AD4), gezonde voeding (AD6), sporten (AD4 + LO) en ergonomisch handelen.

<p><i>Mogelijke onderliggende doelen/criteria:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Voorwerpen op een ergonomische wijze hanteren: heffen en tillen van voorwerpen (rugsparend), ... ▪ Een ergonomische houding aannemen: staan, zitten, stappen, bewegen, ... ▪ Werkpostschikking toepassen (werkblad op hoogte, ...).
<p><i>Suggestie voor samenwerking met MO</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Men kan in functie van het bewegen op muziek leerlingen een dans laten ontwerpen waarbij leerlingen heffen, tillen, correct zitten, stappen, ...

HYGIËNISCH HANDELEN

1.7 Bij de uitvoering van een opdracht hygiënisch handelen volgens de geldende richtlijnen

<p><i>Wenken:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Het is belangrijk om omtrent deze materie vanuit de verschillende disciplines in het lerarenteam afspraken te maken.
<p>Mogelijke onderliggende doelen/criteria</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Zorg dragen voor voedselveiligheid: kruisbesmetting voorkomen (scheiden van warm en koud, van bereide van niet bereide producten, ...). ▪ Zorg dragen voor persoonlijke hygiëne: verzorgen van de handen (wondjes verzorgen en bedekken, ...), verzorgen van nagels (gereinigd, geknipt, ...), verzorgen van haren (bij elkaar, haarnetje, ...). ▪ Zorg dragen voor handhygiëne: wassen (volgens richtlijnen), gebruik van handschoenen.
<p><i>Suggesties voor samenwerking met MO:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Werken rond zorg dragen voor een goede stemhygiëne.

ECONOMISCH HANDELEN

1.8 Bij de uitvoering van een opdracht economisch handelen

<p><i>Mogelijke onderliggende doelen/criteria:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Op een economische wijze omgaan met materialen en benodigdheden: prijsbewust kiezen en/of kopen van materialen en benodigdheden, gebruik van materialen in functie van het te bereiken doel, ... ▪ Werken aan de hand van een budget. ▪ Bewust omgaan met materialen: aandacht hebben voor promoties, illustreren van de invloed van reclame op het eigen aankoopgedrag, ...
<p><i>Samenhang met DS basisvorming:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Invloed van de media op het eigen en maatschappelijk keven verkennen (PAV: 4.2.12). - Geld beheren (PAV: 4.2.11; MAVO: 11).

RESPECTVOL HANDELEN

1.9 Bij de uitvoering van een opdracht vanuit een holistische mensvisie respectvol handelen

Toelichting:

Let op: evalueren of een leerling respectvol handelt, kan enkel wanneer men kijkt naar het concrete gedrag dat een leerling stelt (bv. aan de hand van een checklist met concrete gedragingen) **én** wanneer het gedrag dat men wil evalueren in relatie staat tot de doelstelling van de opdracht.

Wenken:

- Het is belangrijk om voor deze doelstelling voldoende tijd te voorzien doorheen de hele tweede graad én leerlingen hierin te begeleiden.
- Een aantal van de vermelde vaardigheden kunnen worden aangeleerd in relatie met leerplandoelstellingen onder algemene doelstelling 2 en 3.
- Het is mogelijk om in functie van evaluatie op basis van mogelijke onderliggende doelen een checklist per school over de inhoudelijke componenten heen op te stellen.
- Zie 5.3.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Respectvol handelen jegens zichzelf: eigen voorkomen verzorgen volgens schoolreglement, hygiënisch handelen, eigen fouten verwoorden, uit fouten leren, eigen doelen en grenzen onder woorden brengen, neen durven zeggen wanneer persoonlijke grenzen worden overschreden, ...
- Respectvol omgaan met anderen: een verzorgde taal gebruiken, anderen laten uitspreken en verwoorden wat de andere heeft gezegd, een eigen mening/gedachte/...verwoorden zonder de ander te kwetsen, niet roddelen, medeleerlingen niet storen tijdens de les, zich aan regels en afspraken houden, anderen een compliment geven, ...
- Respectvol omgaan met materialen: zorg dragen voor materialen en benodigdheden, ...
- Behulpzaam zijn: spontaan hulp aanbieden waar dat wenselijk is, ...
- Creatief zijn: eigen ideeën, gevoelens, oplossingen expressief uitdrukken, ...
- Zin hebben voor orde en nauwkeurigheid: de werkplek opruimen, nauwkeurig de instructies van een werkmodel volgen, ...
- Loyaal zijn aan de klas, school, de medeleerling: actief bijdragen tot het goed functioneren van de klas, ...

Samenhang met DS basisvorming:

- Gepast ageren (PAV: 4.1.7; MAVO: 7; NED: 8).
- Gespreksconventies toepassen: gespreksregels, aangepast taalgebruik (PAV: 4.4.39; NED: 6).
- De eigen mening uiten in een gesprek (PAV: 4.4.42; NED:7).
- Het dagelijks leven organiseren (PAV: 4.1.2; MAVO: 2).
- De leerlingen ontwikkelen zin voor nauwkeurigheid en orde (WIS: 1).
- De leerlingen ontwikkelen zelfwerkzaamheid (WIS: 3).

Suggesties voor samenwerking met MO:

- Creatief omspringen met instrumenten.
- Improvisatie met zelfgemaakte instrumenten.
- Bouwen en ontwerpen van eenvoudige instrumenten.
- Bespelen van eenvoudig begeleidingsinstrument.
- Spelen met kinderversjes, liedjes uit de oude doos.
- Verschillende foto' van mensen bekijken en telkens ontdekken welke muziek daarbij past.
- Spelen met liederen en teksten, bijvoorbeeld: toneelmatig verwerken van een lied, muzikaal uitvoeren van versjes, tekenen bij een lied, een geluidsverhaal maken.
- Werken met vocale en instrumentale, bijvoorbeeld een poppenspel zonder woorden (muziek is hoofdbestanddeel), een klankspel rond een thema uitwerken, inoefenen en evalueren (bijvoorbeeld spookslot).
- Dansen en ritmiek met extra materialen als linten en hoepels.
- Lieder en teksten begeleiden met natuurlijke instrumenten: lichaam, voet, stem, handen (functietraining oor – hand).
- Experimenteren met klanken: een eigen opname maken.
- Mondschilderen op muziek.

OBSERVEREN, REGISTREREN

1.10 Waarnemen, observeren en registreren verduidelijken en het verschil toelichten

Toelichting

Het gaat hier enkel over begripsverklaring (waarnemen, observeren en registreren) en het verschil tussen deze 3 begrippen.

Wenken:

- Aan de hand van korte situaties de invulling van deze begrippen aanbrengen.

1.11 Het belang van observeren toelichten

Toelichting:

Focus ligt op het observeren of het doelgericht waarnemen, niet op het interpreteren. Bv. Verbaal – non-verbaal gedrag benoemen.

Wenken:

- Het belang van observeren aantonen aan de hand van concrete situaties, opnames, ...
- In functie van het kennismaken met groothuishouding kan men leerlingen observaties m.b.t. voedselveiligheid (bv. observaties en registraties m.b.t. temperatuur van koelkasten) laten uitvoeren en het belang van deze observaties toelichten.

Mogelijke onderliggende doelen:

- In functie van het benoemen van verbaal en non-verbaal het belang van observeren toelichten.
- In functie van het methodisch handelen (evalueren) het belang van observeren toelichten.
- In functie van het begeleiden van doelgroepen het belang van observeren toelichten.
- In functie van voedselveiligheid het belang van observeren toelichten.

1.12 Met ondersteuning van een werkmodel het menselijk gedrag observeren en registreren

Toelichten:

Leerlingen moeten enkel kunnen observeren en registreren, maar niet interpreteren.

Wenken:

- Eenvoudig werkmodel gebruiken waar de 5 zintuigen aan bod komen.

REFLECTEREN

1.13 Reflecteren over het eigen kwaliteitsbewust handelen

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Eigen handelen onder woorden brengen.
- De gevolgen van eigen handelen voor anderen verwoorden (opsommen, in eigen woorden weergeven ...).
- Eigen werk- en of aandachtspunten formuleren (opsommen, toelichten, ...).
- Bij de uitvoering van een taak methodisch handelen: evalueren.
- Verwoorden van emotie/gedachte/intentie/gedrag/handeling.
- Emotie/gedachte/intentie/gedrag/handeling op expressieve wijze uitdrukken.

Samenhang met DS basisvorming:

- Reflecteren om de maatschappelijke weerbaarheid te verhogen (PAV: 4.1.6).
- Reflecteren om het leerproces en leerresultaat te evalueren, om de maatschappelijke weerbaarheid te verhogen (MAVO: 6).
- Reflecteren over leerproces en inhoud (NED: 4.7.24).

2 Binnen een welomschreven opdracht communiceren in een 1-1 relatie

ALGEMEEN

Toelichting:

- Het is belangrijk om onderstaande leerplandoelstellingen te lezen in functie van het bereiken van de algemene doelstelling. Het aanbrengen van kennis, vaardigheden en attitudes staat in functie van het communiceren in een 1-1 relatie.
- In de tweede graad leren leerlingen om dagdagelijkse gesprekken te voeren. In de derde graad wordt de context (soorten gesprekken) uitgebreid.
- Het is belangrijk dat leerlingen ervaren dat het hebben van een gepaste attitude (respectvol handelen) tot uiting komt in de wijze waarop ze een gesprek voeren en in de wijze waarop ze de verschillende fasen van een ontmoeting/communicatie doorlopen. (gedrag)
- De communicatieve vaardigheden die leerlingen leren hanteren tijdens het voeren van gesprekken en tijdens het werken in groep (algemene doelstelling 3) zijn in de tweede graad afgebakend tot het stellen van vragen, ik –boodschappen gebruiken, actief luisteren, aandacht hebben voor congruentie en feedback hanteren.

Wenken:

- Het is belangrijk om bij de uitwerking van onderstaande leerplandoelstellingen voldoende tijd uit te trekken om leerlingen vaardigheden te laten inoefenen.
- Het is aangewezen dat leerlingen vaardigheden inoefenen in kleinere groepen (max. 16p.).
- Het is aangewezen om algemene doelstelling 2 te behandelen alvorens men de communicatieve vaardigheden toepast op het werken in groep (algemene doelstelling 3). Het is aangewezen dat een zelfde leraar instaat voor het aanleren van de vaardigheden onder algemene doelstelling 2 en 3.

VISIE

2.1 Verschillende begrippen m.b.t. het communiceren in een 1-1 relatie verduidelijken, toelichten en exploreren

<p><i>Toelichting:</i> Verschillende fasen in een gesprek: Groeten Zich voorstellen/kennismaken Een dagdagelijks gesprek voeren (aandacht voor aanvatten en afsluiten van gesprek) Afscheid nemen Elementen van het non-verbaal communiceren: stemgebruik, oogcontact, lichaamshouding, lichaamsexpressie, gezichtsuitdrukking, nabijheidsgedrag, aanraken</p>
<p><i>Wenken:</i></p> <ul style="list-style-type: none">
• Aan de hand van rollenspelen/opdrachten/... kunnen de verschillende begrippen geëxploreerd worden.
<p><i>Mogelijke onderliggende doelen/criteria:</i></p> <ul style="list-style-type: none">
• Verschillende fasen in de communicatie exploreren.
• Begrippen 'verbaal' en 'non-verbaal' uitleggen (letterlijke weergave, met behulp van staakwoorden, in eigen woorden, ...).
• Congruentie tussen verbale en non-verbale communicatie herkennen.
• Congruentie tussen verbale en non-verbale communicatie exploreren.
• Elementen van het non-verbaal communiceren exploreren.
• Communicatieschema tekenen (elementen van schema op juiste plaats en correct in verbinding met elkaar).
• Communicatieschema toelichten: definieert de begrippen zender/boodschapper/ontvanger/ruis/filter (letterlijke weergave, met behulp van staakwoorden, in eigen woorden, ...), geeft voorbeelden van ruis (voorbeelden uit de les, eigen voorbeelden,...).
• Onderscheid tussen inhouds- en betrekkingniveau toelichten: verschil/en of gelijkenis aanduiden, verklaren, ...
• Verband tussen verschillende begrippen m.b.t het communiceren en een holistische mensvisie leggen.

2.2 De relatie tussen maatschappelijke tendensen en communicatie verduidelijken

<p><i>Toelichting:</i></p> <ul style="list-style-type: none">
• Digitale ontwikkelingen in de communicatie: sociale netwerken, e-mail, YouTube.
• Gevolgen van deze ontwikkelingen: cyberpesten, schenden van privacy...
<p><i>Mogelijke onderliggende doelen/criteria:</i></p> <ul style="list-style-type: none">
• Digitale ontwikkelingen toelichten: omschrijven, becommentariëren, ...
• Verwoorden van de gevolgen van digitale ontwikkelingen voor de communicatie.

2.3 Verschillende elementen van het communiceren en de eigen communicatie situeren binnen een kader om gedrag en sociale interacties te duiden

Wenken:

- Zie 5.1, 5.2 en 5.3.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Situeren van communicatieve vaardigheden binnen kader op gedrag en sociale interacties te duiden (criteria verschillen naar gelang het gekozen kader).
- Situeren van de eigen communicatie tijdens een groepsopdracht binnen een kader om gedrag en sociale interacties te duiden.
- Situeren van respectvol communiceren tijdens een bepaalde situatie binnen een kader om gedrag en sociale interacties te duiden.

VLOT COMMUNICEREN

2.4 Vanuit een holistische mensvisie respectvol communiceren in een 1-1 relatie

Wenken:

- Werken met rollenspelen.
- Wanneer men ervoor kiest te werken met opnames kan samenhang verwezenlijkt worden met doelstelling 1.12.
- Werk uit in samenhang met 1.9.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Vanuit een holistische mensvisie verschillende fasen in de communicatie doorlopen (groet/ stelt zich zelf voor/ maakt kennis/ onthaalt/verwelkomt/voert een dagdagelijks gesprek/sluit een gesprek af/neemt afscheid/...).
- Gebruik van ik-boodschappen.
- Actief luisteren: luisterhouding aannemen, SOFTEN.
- Aandacht hebben voor congruentie.
- Hanteren van feedback: feedback geven, vragen beantwoorden, antwoorden geven, een mening formuleren, emoties uiten (kwaadheid/verdriet/...), kritiek geven, met iemand of iets niet akkoord gaan, ...
- Vragen stellen: vragen stellen ter verduidelijking, toestemming vragen, vragen om iets te krijgen, ...

Samenhang met DS basisvorming:

Gespreksconventies toepassen: gespreksregels, aangepast taalgebruik (PAV: 4.4.39; NED: 6).

De eigen mening uiten in een gesprek (PAV: 4.4.42; NED: 7).

Mondelinge informatie inwinnen (PAV: 4.4.40; NED: 9) en geven (NED: 9).

Spreekdurf ontwikkelen (PAV 4.4.43; NED 4.2.5).

Mondelinge informatie meedelen (PAV: 4.4.41; NED: 4.2.9).

Taalschat uitbreiden (PAV: 4.4.48; NED: 4.6.21).

Naar anderen luisteren in een gesprek (PAV: 4.4.36; NED: 4.1.1).

Muziek als een specifieke vorm van communicatie beschrijven en beoordelen (MO:2.2).

Vocaal en instrumentaal musiceren en experimenteren met zin voor creativiteit (MO: 1.2).

Respect voor de mening en de muzikale smaak van anderen ontwikkelen (MO:2.2).

Over het actuele muziekgebeuren vertellen (MO:3.1).

Suggesties voor een samenwerking met MO:

Luisteren en bespreken van muziekfragmenten.

Een rollenspel met woorden, zinnen, ...

Een strofe ontwerpen bij een gekend lied.

Een muzikaal namenspel ontwerpen/ontwikkelen.

Werken met gebarenliedjes.

Liedjes zingen met een visuele voorstelling via tekeningen.

Vraag en antwoordspel opbouwen.

Spelen met kinderversjes.

Spelen met woorden, zinnen, een verhaal.

Met ouderen/volwassenen:

Nagaan hoe men komt tot een zinvol gesprek over de muzikale voorkeur van anderen.

Een zinvol gesprek rond muziekstijlen uitbouwen: opera, operette, ...

Een zinvol en opbouwend gesprek hebben rond een zanger die totaal niet in de smaak valt.

Met kinderen:

Vertellen en zingen voor het slapengaan.

Reactievermogen oefenen van de stem en het lichaam: speeltekst met brabbelwoorden in vraag- en antwoordstijl.

Een instrumentaal vraag- en antwoordspel opbouwen.

2.5 Op een vlotte wijze communiceren en hierbij gebruik maken van communicatiemiddelen

Toelichting:

- We vinden het belangrijk dat leerlingen verschillende communicatiemiddelen op een verantwoorde manier leren hanteren.

Wenken:

- Werk deze doelstelling uit in samenhang met doelstelling 4.6 (d.m.v. projectwerk of thematisch werken).

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Telefoneren (begroeten, vermelden van naam, afscheid nemen, ...).
- Versturen van SMS.
- Versturen van een e-mail (aanhef, algemeen Nederlands, begroeting, afzender, ...).
- Internet gebruiken op een veilige wijze.
- Eigen grenzen bewaken bij GSM en internetgebruik.

2.6 Afstemmen van de eigen communicatie

Toelichting:

De ander kan een leidinggevende zijn zoals een leraar, verantwoordelijke, directeur,...maar ook een medeleerling. De aard van de relatie zal de communicatie beïnvloeden.

Ook de situatie waarbinnen de gesprekspartners zich bevinden, beïnvloedt de communicatie.

Wenken:

- Werken met rollenspelen.
- Inspelen op klassituaties.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Verwoorden van het bestaan en belang van hiërarchische relaties.
- Eigen communicatie afstemmen op de ander (iemand aanspreken met jij of u, aanspreektitel, ...).
- Eigen communicatie afstemmen op de situatie (iemand aanspreken met jij of u, aanspreektitel aangepast aan situatie, algemeen Nederlands of dialect, ...).

REFLECTEREN

2.7 Reflecteren op de eigen communicatie binnen een kader om gedrag en sociale interacties te duiden

Wenken:

- Zie 5.1 tot 5.3.
- Werk uit in samenhang met 1.13.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Nagaan of de eigen communicatie respectvol is.
- Reflecteren op de afstemming van de eigen communicatie.

Samenhang met DS basisvorming:

Reflecteren om de maatschappelijke weerbaarheid te verhogen (PAV: 4.1.6; MAVO: 6).

3 Binnen een welomschreven opdracht, binnen een klasgroep, in groep werken

ALGEMEEN

Toelichting:

Het is belangrijk om onderstaande leerplandoelstellingen te lezen in functie van het bereiken van de algemene doelstelling. Het aanbrengen van kennis, vaardigheden en attitudes staat in functie van het werken in groep.

Het communiceren in groep komt best aan bod na het communiceren in een 1-1 relatie.

Wenken:

- Het is belangrijk om bij de uitwerking van onderstaande leerplandoelstellingen voldoende tijd uit te trekken om leerlingen vaardigheden te laten inoefenen.
- Het is aangewezen dat leerlingen vaardigheden inoefenen in kleinere groepen (max. 16p.).
- Het is aangewezen dat er een leerlijn wordt uitgewerkt voor het uitwerken van deze doelstelling: werken in duo, werken in kleine groepjes, werken in een groep van max. 16 leerlingen.

VISIE

3.1 Verschillende begrippen m.b.t. het werken in groep, verduidelijken, toelichten en exploreren

Wenken:

- Rollenspelen, filmfragmenten, groepswerk ... bieden mogelijkheden om begrippen m.b.t. werken in groep aan te brengen.
- De aangebrachte begrippen, vaardigheden ... zijn dan mogelijke evaluatiecriteria bij groepswerk. (overleg in het team is noodzakelijk).

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Definiëren van begrippen: 'groep', 'groepssamenhang', ... (letterlijke weergave, met behulp van staakwoorden, in eigen woorden, ...).
- Functie van een groep toelichten: opsommen, verduidelijken, motiveren, ...
- Verschillende rollen en posities in een groep verduidelijken: opsommen, omschrijven, ...
- Het belang van leiderschap in een groep verduidelijken.
- Verschillende rollen in een groep exploreren.
- Verschillende waarden en normen in een groep verduidelijken/exploreren.
- ...

3.2 De verschillende sociale interacties tijdens het samenwerken situeren binnen een kader om gedrag en sociale interacties te duiden

Wenken:

- zie 5.1 tot 5.3.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Verschillende rollen en posities tijdens het samenwerken situeren in een kader om gedrag en sociale interacties te duiden.
- Het eigen functioneren in groep situeren in een kader om gedrag en sociale interacties te duiden.

VLOT COMMUNICEREN

3.3 Vanuit een holistische mensvisie respectvol communiceren in groep

Wenken:

- Werk uit in samenhang met 1.9.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Verschillende fasen in de communicatie doorlopen (groet/ stelt zich zelf voor/ maakt kennis/ onthaalt/verwelkomt/voert een dagdagelijks gesprek/sluit een gesprek af/neemt afscheid/...).
- Gebruik van ik-boodschappen.
- Actief luisteren: luisterhouding aannemen, SOFTEN.
- Aandacht hebben voor congruentie.
- Hanteren van feedback: feedback geven, vragen beantwoorden, antwoorden geven, een mening formuleren, emoties uiten (kwaadheid/verdriet/...), kritiek geven, met iemand of iets niet akkoord gaan, ...
- Vragen stellen: vragen stellen ter verduidelijking, toestemming vragen, vragen om iets te krijgen, ...

Samenhang met DS basisvorming:

Respect voor de mening en de muzikale smaak van anderen ontwikkelen (MO:2.1).

Muziek als een specifieke vorm van communicatie beschrijven en beoordelen (MO:2.2).

Vocaal en instrumentaal musiceren en experimenteren met zin voor creativiteit (MO: 1.2).

Suggesties voor een samenwerking met MO:

Door de muzikale expressie kan men het zelfvertrouwen ontwikkelen om zich in groep expressief en authentiek te durven uiten.

Ik-boodschappen muzikaal voorstellen op beat, zich durven uiten in groep, respectvol zijn voor de anderen en muzikale expressie en hier actief naar luisteren.

Bij een muzikaal groepswork rond het verklanken van ik-boodschappen communiceren met medeleerlingen om tot een goed resultaat te komen.

Zich muzikaal voorstellen in groep: namenspel Frits Evelein.

3.4 Op een vlotte wijze communiceren en hierbij gebruik maken van communicatiemiddelen

Wenken:

- Zie uitleg over ICT-gebruik in servicedocument.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Versturen van e-mail naar een groep.
- Gebruik maken van internet.

3.5 Afstemmen van de eigen communicatie

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Eigen communicatie afstemmen op de ander (iemand aanspreken met jij of u, aanspreektitel, ...).
- Eigen communicatie afstemmen op de situatie (iemand aanspreken met jij of u, aanspreektitel aangepast aan situatie, algemeen Nederlands of dialect, ...).

Suggesties voor een mogelijke samenwerking met MO:

Bij een muzikaal kringspel reageren op verbale en non verbale signalen: vanuit oogcontact weten dat het jouw beurt is om te musiceren, zelf de volgende muzikant aanduiden met oogcontact; van richting veranderen bij het musiceren en dit aangeven met lichaamshouding.

Bij een muzikaal kringspel luisteren naar de muziek van anderen en hier gepast op reageren: muzikale vraag en antwoord, rondo-vorm improviseren, voor- en nadoen met lichaamsinstrumenten, stemimprovisatie, tekst nazeggen of variëren, motief spelen en naspelen met klein slagwerk, gedicht verklanken, leidinggevende nadoen, improviseren voor kinderen (in kader van deze DS niet met kinderen), gebruiken van een beat of ondersteuning met beat-box.

SAMENWERKEN

3.6 Methodisch handelen bij een gedelegeerde en zelfgekozen groepsopdracht

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Zich informeren over een groepsopdracht: lezen van opdracht, verwoorden van opdracht voor medeleerlingen, verwoorden van vraag van de opdracht, interpreteren van werkmodel/pictogram/symbool + betekenis verwoorden.
- Zich informeren over de doelgroep van een groepsopdracht: uitleggen wie doelgroep van de opdracht is, ...
- Zich informeren over de context van een groepsopdracht: uitleggen waar opdracht zal plaatsvinden, verwoorden, ...
- Zich informeren over de visie van waaruit een groepsopdracht dient te worden uitgevoerd: verwoorden welke visie centraal staat.
- Zich informeren over de te volgen methode in een groepsopdracht: verwoorden volgens welke methode men werkt.
- Zich informeren over de materialen en benodigdheden voor een groepsopdracht: de materialen en benodigdheden opsommen, omschrijven, ...
- Zich informeren over de evaluatiecriteria van een groepsopdracht: evaluatiecriteria opsommen, verwoorden, aanduiden, ...
- Een planning maken voor een groepsopdracht volgens een bepaalde werkmethode/werkmodel: planning maken volgens werkmodel, werkvolgorde bepalen, lijst van benodigdheden en materialen opstellen, de nodige materialen en benodigdheden aanvragen, materialen en benodigdheden klaarzetten, taken bij een groepsopdracht verdelen, afspraken maken in functie van planning en uitvoering, ...
- Een groepsopdracht uitvoeren volgens de planning: werken vanuit een bepaalde visie/bepaalde principes/ volgens een bepaalde methode, naleven van afspraken en regels, resultaat van opdracht voorstellen volgens bepaalde criteria, ...
- Het verloop van een groepsopdracht evalueren: controleren van het verloop van opdracht met ondersteuning van een werkmodel (aanvinken, ...), verwoorden wat tijdens opdracht goed en minder goed verliep (aan de hand van opgegeven staakwoorden, met behulp van smileys, met eigen verwoordingen, .).
- De resultaten van een groepsopdracht evalueren: nagaan of de resultaten voldoen aan de vooropgestelde criteria (met behulp van checklist, ...).
- De tevredenheid van de doelgroep evalueren: bevraagt de tevredenheid van de doelgroep

Suggesties voor het samenwerken met MO:

Groepsopdrachten uitwerken in samenwerking met MO in functie van het kennismaken met doelgroepen, participeren aan activiteiten met doelgroepen, ...

Bv. 'liedjes zoeken voor begroeting in kinderdagverblijf'...

3.7 Samenwerken bij het realiseren van een gedelegeerde en zelfgekozen groepsopdracht

Wenken:

- Het is belangrijk om stil te staan bij elementen van samenwerken alvorens ze als evaluatiecriteria te hanteren bij groepswork. (overleg in lerarenteam is hierbij belangrijk).

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Verschillende rollen/posities opnemen tijdens een groepsopdracht.
- Taken verdelen.
- Bijdragen aan een gezamenlijk resultaat - ook wanneer er daarbij niet direct persoonlijk belang verbonden is.
- Relevante kennis en informatie met anderen delen in functie van het groepsproces.
- Onderhandelen.
- Groepsbeslissingen aanvaarden om tot een gemeenschappelijk resultaat te komen.
- Actief en constructief reageren op ideeën van anderen.

Samenhang met DS basisvorming:

Onder begeleiding groepsopdrachten uitvoeren (PAV: 4.1.5);

De leerlingen ontwikkelen zin voor samenwerking en overleg (WIS: 4).

REFLECTEREN

3.8 Reflecteren over het samenwerken in groep

Wenken:

- Werk uit in samenhang met 1.9.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Reflecteren over het eigen functioneren in groep.
- Reflecteren over de samenwerking in groep.

Samenhang met DS basisvorming:

Reflecteren om de maatschappelijke weerbaarheid te verhogen (PAV: 4.1.6).

4 Binnen een welomschreven opdracht zorg dragen voor de gezondheid en het welzijn

ALGEMEEN

Wenken:

In de tweede graad wordt qua anatomie en fysiologie een basis gelegd voor gezondheid, verzorging, logistieke hulp, ... Let op: enkel m.b.t. de gezonde mens.

Het is daarom belangrijk om overleg te plegen met de leraren van de derde graad. Het is logisch dat wat leerlingen in de tweede graad krijgen in de derde graad als basis opnieuw wordt gebruikt.

Het naslagwerk 'Help! Eerste hulp voor iedereen' illustreert in het deel 'Achtergrondinformatie over de werking van het menselijk lichaam' (Rode kruis) wat die 'basis' op niveau van de tweede graad kan zijn.

VISIE

4.1 De begrippen gezondheid en welzijn verduidelijken en toelichten

Toelichting:

Informatie over het ICF-schema van de WHO vindt u in punt 5 van het servicedocument (veelgestelde vragen en achtergrondinformatie). Indien u werkt met dit schema is het belangrijk dat de context van de algemene doelstelling wordt gerespecteerd, namelijk: 'de gezonde mens'.

Wenken:

- Wanneer men er voor kiest om thematisch/projectmatig te werken rond gezondheid en welzijn, kan men ervoor opteren om leerplandoelstellingen 5.7 en 5.8 hierbij te betrekken (holistische mensvisie).

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Het begrip gezondheid toelichten: definiëren/verduidelijken van betekenis/ een eigen voorbeeld verwoorden, ... (letterlijke weergave, in eigen woorden, vertrekken vanuit een holistische mensvisie, ...).
- Het begrip welzijn toelichten: definiëren/verduidelijken van betekenis/omschrijven/een eigen voorbeeld verwoorden (letterlijk weergave, in eigen woorden, vertrekken vanuit een holistische mensvisie, ...).
- Begrippen mantelzorg, zelfzorg, professionele zorg toelichten: definiëren/omschrijven/verklaren/een eigen voorbeeld verwoorden.
- De begrippen ziekte of aandoening, functie, activiteiten, participatie, persoonlijke factoren, externe factoren in een schema plaatsen.

Samenhang met DS basisvorming:

De grote lijnen kennen van maatschappelijke structuren en mechanismen die het leven beheersen of beïnvloeden (PAV: 4.2.15).

De grote lijnen kennen van mechanismen die hun leven beheersen of beïnvloeden: de gezondheidssector (MAVO: 14).

4.2 De kernelementen en de uitbouw van het gezondheids- en welzijnsbeleid op school verduidelijken en toelichten

Wenken:

- Leg een link met het opvoedingsproject van de school.
- Men kan thema/project uitwerken in samenhang met doelstelling 1.2.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- De visie op gezondheid van leerlingen op school (opvoedingsproject) verwoorden.
- De visie op welbevinden en welzijn van leerlingen op school verwoorden.
- Acties m.b.t. gezondheids-en welzijnsbeleid op school toelichten: verwoorden/omschrijven/een eigen gevonden voorbeeld verwoorden/....
- Ondersteuningsaanbod inzake gezondheids-en welzijnsbeleid op school toelichten.
- Participatiemogelijkheden inzake gezondheids- en welzijnsbeleid toelichten.

Suggesties voor een mogelijke samenwerking met MO:

Maken van een rap rond gezondheid, welbevinden, anti-rookcampagne, ...

Een lied maken rond gezondheid.

Een fruittune maken om fruit eten op de speelplaats te stimuleren.

Tekst en muziek maken rond reclamefilmpje rond gezondheid.

4.3 Exploreren en toelichten, aan de hand van de regionale sociale kaart, waar jongeren met hulpvragen in verband met gezondheid en welzijn in de eigen regio terecht kunnen

Toelichting:

- Lichamelijk: dringende medische hulpverlening, huisarts, ziekenfondsen, ziekenhuizen, JAC, JIP.
- Psychisch en existentieel: centra voor geestelijke gezondheidszorg, JAC, JIP.
- Sociaal: brandweer, OCMW, Autonome centra voor Algemeen Welzijnswerk, Klusjesdiensten, diensten voor gezinszorg, kinderopvang, JAC, JIP.

Wenken:

- Gebruik van sociale kaart, brochures.
- Een bezoek voorbereiden, een bezoek brengen, een bezoek nabespreken.
- ICT: hulpverlening in eigen dorp/stad exploreren (eventueel groepswerk), ...

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

Begrip 'regionale sociale kaart' verduidelijken.

Informatie zoeken aan de hand van een regionale sociale kaart.

4.4 De werking van een instantie/organisatie voor jongeren met hulpvragen toelichten en deze organisatie bezoeken

Wenken:

- Werk concrete casussen uit die van toepassing zijn op de leefwereld van leerlingen, bv. 'Je ouders gaan scheiden en je hebt het moeilijk. Waar kan je terecht?' of ....
- Deze doelstelling kan worden uitgewerkt in combinatie met doelstelling 4.3.
- Het kan zinvol zijn om te werken met gastsprekers.
- Je kan leerlingen in kleine groepen laten werken (eventueel door middel van spelvormen) rond een aantal concrete situaties.
- Het is belangrijk dat leerlingen zelf op zoek gaan naar informatie via studiebezoek, sociale speurtocht, met behulp van ICT, ...

Samenhang met DS basisvorming:

Gebruik maken van het openbaar vervoer (PAV: 4.2.13; MAVO: 12).

EHBO

4.5 In de context van de school noodsituaties herkennen en gepast reageren als burger

Toelichting:

Let op: het is in noodsituaties meestal niet aangewezen het slachtoffer aan te raken! Het gaat enkel om EERSTE hulp die iedereen moet kunnen toepassen (het is geen opleiding verpleegkunde).

Het is belangrijk om de recente, algemene richtlijnen, van bv. het rode kruis, te volgen.

Achtergrondinformatie vindt u in punt 6 van het servicedocument.

Wenken:

- Werken met casussen, rollenspelen, ...

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Noodsituaties omschrijven in de context van de school (letterlijke weergave, met behulp van staakwoorden, in eigen woorden, ...).
- Verwoorden hoe en waar men hulp kan invoeren.
- Zorgen voor eigen veiligheid.
- Zorgen voor veiligheid van slachtoffer.
- Zorgen voor veiligheid van omstanders.

4.6 Hulpinstanties op een correcte wijze verwittigen

Wenken:

- Leg link met doelstelling 2.5.
- Werken met rollenspelen.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Verwoorden waar men op school hulp kan invoeren.
- Verwoorden op welke wijze men correct hulp invoert.
- Toelichten welke hulpinstanties men verwittigt voor welke noodsituaties en op welke wijze: telefoonnummers zoeken van hulpdiensten, verwoorden via welk telefoonnummer men de politie, brandweer, ambulancediensten, antigifcentrum verwittigt.
- Hulpinstanties op een correcte wijze verwittigen.

4.7 In de context van de school kleine zorgen toedienen

Toelichting:

Het is belangrijk om de recente, algemene richtlijnen, van bv. het rode kruis, te volgen.

Wenken:

- Linken met doelstellingen 4.11 (huid) en 4.20.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Na verbranding in de keuken vinger/hand onder de kraan houden.
- Kleine schaafwonden reinigen.
- Kleine schaafwonden ontsmetten.

GEZONDHEIDSBELEVING EN INSTANDHOUDING

4.8 Elementen m.b.t. gezondheidsbeleving en instandhouding verduidelijken en toelichten

Toelichting:

Mogelijke thema's die kunnen worden uitgewerkt m.b.t. 'belang en gevolgen van leefstijl':

Beweging.

Roken, drinken, alcoholgebruik, eten.

Medicatiegebruik.

Verslavingen.

Hygiëne.

Invloed van leeftijdsgenoten.

Relativeren van het vooropgestelde gezondheidsideaal door de media.

Seksualiteit.

Wenken:

- Het kan zinvol zijn dat leerlingen deze thema's uitwerken d.m.v. groepswerk/project/...
- Thema's kunnen gelinkt worden aan gezonde leefstijl.
- Link met 4.2, 4.3, 4.4, 4.9 en 4.20.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Begrippen gezondheidsbeleving en instandhouding verduidelijken/toelichten: definiëren/omschrijven/eigen voorbeeld verwoorden/verklaren/...
- Begrippen gezondheidsdoelstellingen van de Vlaamse regering, gezondheidsbevordering, preventie toelichten: definiëren/verklaren/zelf een verband leggen/motiveren/...
- De eigen leefstijl omschrijven in relatie tot gezondheidsbevordering.
- Belang en gevolgen van leefstijl voor gezondheidsbevordering toelichten.
- Verband leggen tussen kwaliteitsbewust handelen en gezondheidsbevordering (zelfstandig).

Samenhang met DS basisvorming:

Bewust worden van elementen van gezond en ongezond leven (PAV: 4.2.20; MAVO: 21).

Suggesties voor mogelijke samenwerking met MO:

Werken rond thema's geluidsvervuiling, stemgebruik.

4.9 Het belang en het doel van concrete projecten en acties m.b.t. gezondheidsbevordering toelichten

Toelichting:

Recente informatie over de gezondheidsdoelstellingen en projecten vindt u op www.vigez.be. Ook de mutualiteiten organiseren acties en projecten.

Suggesties voor een samenwerking met MO:

Werken rond acties m.b.t. omgaan met geluidsvervuiling, doofheid bij jongeren en ouderen, belang van goed stemgebruik, houding, decibels bij kinderen, jongeren en ouderen, ...

4.10 Participeren aan een project/actie m.b.t. gezondheidsbevordering, de doelgroep ondersteunen en kennismaken met de wijze waarop deze wordt begeleid

Toelichting:

Leerlingen nemen deel aan, hebben een aandeel in een activiteit. Ze zijn niet verantwoordelijk voor de organisatie van de activiteit.

Leerlingen kunnen tijdens de activiteit de doelgroep wel bijstaan, ondersteunen. Ze staan in voor welbepaalde handelingen en zijn hiervoor dan wel verantwoordelijk.

Tijdens de activiteit komen leerlingen in contact met de doelgroep (doelgroep behoort tot de context van de algemene doelstellingen), men kan dan ook een aantal andere leerplandoelstellingen inoefenen of toetsen of leerlingen deze hebben bereikt.

Wenken:

- Er kan aan deze doelstellingen worden gewerkt in samenhang met doelstelling 9.3 (kennismaken met doelgroepen in de directe en indirecte zorg).
- In samenwerking met gezondheidsbeleid op school.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Deelnemen aan een project/actie m.b.t. gezondheidsbevordering.
- In contact komen met doelgroep:
- de doelgroep ondersteunen: ondersteunen bij aan- en uitdoen van jassen, kinderen ondersteunen bij toiletbezoek, ...
- communiceren met doelgroep in 1-1 relatie: doelgroep begroeten, gelegenheidsgesprek voeren, afscheid nemen, ...
- Observeren en verwoorden hoe doelgroep wordt begeleid.
- Diensten verlenen: drankje inschenken en/of hapje/gerecht aanbieden, lokaal klaarzetten en opruimen, materialen en benodigdheden klaarzetten en opruimen, sfeer creëren.

VOEDING EN STOFWISSELING

4.11 Kenmerken van de normale voeding en stofwisseling verduidelijken

Wenken:

- In functie van het verzorgen van zorgvragers in de derde graad is het zinvol dat leerlingen in de tweede graad de functies leren aanduiden op een 2-dimensionale schets, maar ook zicht krijgen op het situeren van functies op 3-dimensionale beelden (bv. op een torso, gebruik van CD-rom).
- Link met AD 6.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Verduidelijken van begrippen voeding en stofwisseling (letterlijke weergave, in eigen woorden, ...).
- Delen van de spijsvertering benoemen (Nederlandse benamingen, ...
- Delen van de spijsvertering aanduiden op een schets (alle delen zijn aangeduid).
- Werking van spijsvertering verwoorden (maakt gebruik van begrippen opname en vertering).
- Delen van de huid benoemen.
- Delen van de huid aanduiden op een schets (alle delen zijn aangeduid).
- Werking van de huid verduidelijken.
- Ligging van temperatuurcentrum aanduiden op een schets.
- Werking van temperatuurcentrum verduidelijken.
- Belang van normale voeding en stofwisseling voor het menselijke functioneren verwoorden.
- Verduidelijken hoe en waarom men zorg draagt voor voeding en stofwisseling.
- Verduidelijken hoe en waarom men zorg draagt voor gebit.
- Verduidelijken hoe en waarom men zorg draagt voor de huid.
- Verduidelijken hoe en waarom men zorg draagt voor het op peil houden van de temperatuur.

Suggesties voor een samenwerking met MO:

Muziek kiezen om te zorgen voor een rustige sfeer tijdens het eten bij verschillende doelgroepen.

Kleuterliedjes rond gezonde voeding.

UITSCHIEDING

4.12 Kenmerken van de normale uitscheiding verduidelijken

Wenken:

- Link met AD 6.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Begrip uitscheiding verduidelijken
- De delen van het urinestelsel en het darmstelsel in relatie brengen met de delen van het spijsverteringsstelsel.
- Delen aanduiden op een schets.
- Belang van de normale uitscheiding voor menselijk functioneren verwoorden.
- Verduidelijken waarom en hoe men zorg draagt voor de functies met betrekking tot de uitscheiding.

4.13 Kinderen ondersteunen bij uitscheiding

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Met kind communiceren in een 1-1 relatie.
- Zorgen voor gepaste sfeer.
- Kind begeleiden naar het toilet.
- Helpen bij het aankleden na toiletbezoek (methodisch, ergonomisch, respectvol, ...).
- Zorg dragen voor hygiëne: kinderen helpen bij handen wassen (methodisch, volgens instructiefiche, ...).

Suggesties voor een mogelijke samenwerking met MO:

Kleuterliedjes aanleren om kinderen naar het toilet te begeleiden, om te zorgen voor een gepaste sfeer.

ACTIVITEITEN

4.14 Kenmerken m.b.t. normale activiteiten verduidelijken

Wenken:

- Illustreer het belang van beweging, ademhaling, ...a.d.h.v. concrete praktijkoefeningen.
- Samenwerking met LO.
- Linken met 4.11, 4.12 en AD 6 (energiebehoefte).

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Begrip activiteiten verduidelijken.
- Delen van het ademhalingsstelsel benoemen.
- Delen van het ademhalingsstelsel aanduiden op een schets.
- Werking van de longen verduidelijken (letterlijke weergave, met behulp van staakwoorden, in eigen woorden, ...).
- Delen van het hart- en bloedvatenstelsel benoemen.
- Delen van het hart- en bloedvatenstelsel aanduiden op een schets.
- Werking van het hart verduidelijken.
- Samenstelling van het bloed verduidelijken.
- Delen van het bewegingsstelsel benoemen.
- Delen van het bewegingsstelsel aanduiden op een schets.
- Werking van gewrichten en spieren verduidelijken.
- Relatie tussen het ademhalingsstelsel, bloedvatenstelsel, en spijsverteringsstelsel verduidelijken.
- Het belang van 'normale' activiteiten voor het menselijk functioneren verwoorden.
- Verwoorden waarom en hoe men zorg draagt voor de ademhaling, voor beweging, voor energie.

Suggesties voor een samenwerking met MO/PO:

Werken rond het bewust gebruiken van de ademhaling en het verzorgen van de lichaamshouding.

Aandacht schenken aan een goede stemplaatsing en resonantie.

Een lied of een tekst uitvoeren met aandacht voor correct stemgebruik en een goede stemexpressie.

Een gevarieerd repertoire van liederen voor de verschillende doelgroepen zuiver en expressief zingen en gebruiken als impuls voor diverse expressiewijzen en spelvormen.

4.15 Kinderen en volwassenen ondersteunen bij activiteiten

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Communiceren in een 1-1 relatie.
- Kinderen en volwassenen ondersteunen bij aan en uitdoen van jassen (methodisch, veilig, ergonomisch, respectvol).

Suggesties voor een mogelijke samenwerking met MO:

Liederens voor kinderen bij het uitdoen van jassen (bron: Piep Kaduul).

SLAAP EN RUST

4.16 Kenmerken van normale slaap en rust verduidelijken

Wenken:

- Linken met 4.15 (actie en rust), 4.20 en AD 7 en 8.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Begrippen rust en slaap verduidelijken (letterlijke weergave, in eigen woorden, ...).
- Het belang van een normale slaap en rust voor het menselijk functioneren verwoorden.
- Verduidelijken waarom en hoe men zorg draagt voor slaap en rust (vermelden van elementen: gepaste sfeer, slaaprituelen, omgevingsfactoren, voldoende slaap, voldoende ontspanning).

Suggesties voor een mogelijke samenwerking met MO:

Liederens en muziek om kinderen tot rust te brengen, slaapliederens.

WAARNEMING EN COGNITIE

4.17 Kenmerken van de normale waarneming verduidelijken

Wenken:

- Leerlingen zintuiglijke ervaringen laten opdoen.
- Linken met 1.10, 1.11 en 1.12 en 4.20.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- De begrippen waarneming en cognitie omschrijven (met omschrijving van functies).
- Delen van het zenuwstelsel benoemen.
- Delen van het zenuwstelsel aanduiden op schets.
- Werking van de hersenen verduidelijken.
- Delen van de zintuigen benoemen.
- Delen van de zintuigen aanduiden op een schets.
- Relatie tussen zintuigen, zenuwstelsel, bewegingsstelsel verwoorden.
- Belang van een normale waarneming voor het menselijk functioneren verwoorden.
- Verduidelijken waarom en hoe men zorg draagt voor waarneming: zorg dragen voor zien, horen, smaken, voelen en ruiken, voor leren en denken.

4.18 Zorg dragen voor hulpmiddelen (onderhouden) bij waarnemen

Wenken:

- Breng met leerlingen een bezoek aan een opticien, audioloog, ...

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Zorg dragen voor bril.
- Verschillende reinigingsproducten voor bril en lenzen omschrijven/opsommen/....
- Soorten lenzen herkennen.
- Verschillen zoeken tussen hoorapparaten.
- Een hoorapparaat onderhouden.

SEKSUALITEIT EN VOORTPLANTING

4.19 Kenmerken m.b.t. hormonale invloeden, de seksualiteit en voortplanting verduidelijken

Wenken:

- Linken met AD 2, 1.9 en 1.7.
- Sensoa: Organisatie bekendmaken, acties opvolgen, ...
- Voorlichtingsspelletjes (zie website Sensoa).

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Begrippen hormonale invloeden, seksualiteit, voortplanting verduidelijken.
- Delen van het hormonaal stelsel en van de geslachtsorganen benoemen.
- Delen aanduiden op een schets.
- Werking van het hormonaal stelsel verduidelijken.
- Belang van hormonale invloeden, seksualiteit en voortplanting voor het menselijk functioneren verwoorden.
- Zorg dragen voor seksualiteitsbeleving.
- Begrip anticonceptie verduidelijken.
- Zorg dragen voor bescherming tegen SOA.
- Zorg dragen voor hygiëne bij menstruatie.

Samenhang met DS basisvorming:

Verantwoord omgaan met seksualiteit (PAV: 4.2.20; MAVO: 20).

REFLECTEREN

4.20 Reflecteren over het eigen handelen (leefstijl) ten aanzien van gezondheid en welzijn

Wenken:

- Linken met 4.1 t/m 4.19 en 1.9 t/m 1.13.

5 Binnen een welomschreven opdracht ondersteunen bij (ped)agogische activiteiten

ALGEMEEN

Wenken:

- Het is belangrijk om bij de uitwerking van onderstaande doelstellingen voldoende tijd uit te trekken om leerlingen vaardigheden te laten inoefenen.
- Voor het inoefenen van vaardigheden is het werken in kleinere groepen (max. 16p) aangewezen.

VISIE

5.1 Vanuit een holistische mensvisie een kader om gedrag en sociale interacties te duiden verduidelijken en toelichten

Toelichting:

Mogelijke kaders:

Roos van Leary.

Axenroos van Nand Cuvelier.

Johari-venster.

Systeemtheorie.

Territoriumtheorie.

Sociogram.

9-veld Korthagen.

....

De keuze voor een theoretisch kader gebeurt best in team en in overleg met het team van de 3de graad.

Wanneer men een keuze maakte voor een theoretisch kader, kan men onderliggende doelen van doelstellingen 5.2, 5.3, maar ook 1.12 verder concretiseren. Het is evident dat het gekozen kader ook gebruikt kan worden om leerplandoelstellingen rond reflecteren (5.11) te realiseren.

Wenken:

- Het is niet de bedoeling om alle bovenstaande kaders aan te bieden, het team maakt een keuze voor een welbepaald kader of kan er voor opteren om meerdere kaders in de loop van de tweede (en/of derde) graad aan bod te laten komen in functie van de leerinhouden.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Doel, werking en toepassing van een theoretisch kader uitleggen (letterlijke weergave, met behulp van staakwoorden, met behulp van een tekening, in eigen woorden, betekenis uitdrukken ...).

Suggesties voor samenwerking met MO:

Wanneer men kiest voor werken met de Axenroos, kan het axenlied worden aangeleerd en worden toegepast bij kinderen.

5.2 Gedrag bij de uitvoering van een opdracht situeren binnen een kader om gedrag en sociale interacties te duiden

Toelichting:

- 5.2 is een toepassing van doelstelling 5.1.
- 5.2 is niet los te zien van 5.3 (eigen gedrag).
- De onderliggende doelen en criteria zullen bepaald worden door de keuze van het theoretisch kader en zijn in dit document niet verder uitgewerkt.

Wenk:

- Probeer deze doelstelling op een praktische wijze te bereiken: tijdens rollenspelen, groepswork, klassituaties, ... leerlingen gedrag laten situeren binnen een kader.
- Uiteraard kan deze doelstelling ook toegepast worden bij opdrachten met verschillende doelgroepen.
- Werken met filmfragmenten, opnames van rollenspelen.
- Attitudes zoals respectvol omgaan met materialen, respectvol omgaan jegens jezelf en anderen, behulpzaam zijn, creatief zijn, ... (1.9) kunnen ook geplaatst worden in hetzelfde gekozen theoretisch kader.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Eigen gedrag situeren binnen een theoretisch kader: motiveren van eigen gedrag/duiden van eigen gedrag/reflecteren op eigen gedrag/...

5.3 Het eigen gedrag situeren binnen een welbepaalde context en binnen een kader om gedrag en sociale interacties te duiden

Toelichting:

- Focus ligt enerzijds op het eigen gedrag en het effect ervan op de sociale interacties en anderzijds op verschillende contexten.
- Context: in een 1-1 relatie, in groep, op school, buiten de school, tijdens een individuele opdracht, tijdens een groepsopdracht, tijdens activiteiten met doelgroepen, ...
- De onderliggende doelen en criteria zullen bepaald worden door de keuze van het theoretisch kader en zijn in dit document niet verder uitgewerkt.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Herkennen van gedrag dat men vaak en minder vaak stelt in welbepaalde contexten.
- Het zich eigen maken van dat bepaalde gedrag dat in welbepaalde contexten weinig wordt gesteld.
- Zich bewust zijn van het evenwichtig in relatie staan.
- ...

5.4 Verschillende levensfasen binnen de levensloop van de mens exploreren

<p><i>Toelichting:</i>   Exploreren = ervaren, onderzoeken, ontdekken.   Het is niet de bedoeling dat leerlingen in de tweede graad ontwikkelingspsychologie krijgen. Het is wel belangrijk dat ze ervaren dat er verschillende levensfasen zijn en dat de mens op verschillende vlakken evolueert doorheen de levensfasen. Wanneer leerlingen participeren aan (vrije)tijdsactiviteiten met doelgroepen, is het belangrijk dat ze een verband zien tussen de aangeboden activiteit en de levensfase waarin de doelgroep zich bevindt. We vinden het bovendien belangrijk dat leerlingen ervaren dat de tijd en plaats waarbinnen mensen opgroeiden een invloed hebben op de waarden en normen die mensen binnen een bepaalde levensfasen hebben. Bv. Ouderen die de oorlog meemaakten, hebben andere waarden en normen dan mensen die geboren zijn na de oorlog. (bv. dagelijks douchen wordt door meerdere oudere mensen als (overbodige) luxe beschouwd. Toen zij jong waren hadden huizen nog geen badkamer).   Bv. Mensen die deel uitmaakten van een andere cultuur (bv. allochtonen, ≠ eerste generatie, derde of vierde generatie) hebben andere waarden en normen. Mensen uit andere culturen hebben andere waarden en normen dan wij.</p>
<p><i>Wenken:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Bij de uitwerking van deze doelstelling kan je als leraar werken met gesprekken, teksten, brieven, prenten, observaties, beeldmateriaal, reflectie op het eigen handelen van leerlingen, ...
<p><i>Mogelijke onderliggende doelen/criteria:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Lichamelijke kenmerken binnen verschillende levensfasen exploreren: kenmerken opsommen/herkennen. • Psychische kenmerken binnen verschillende levensfasen exploreren: kenmerken opsommen/herkennen. • Sociale kenmerken binnen verschillende levensfasen exploreren: kenmerken opsommen/herkennen • Invloed van tijdsgeschiedenis waarbinnen mensen geboren zijn op menszijn exploreren. • Exploreren hoe bepaalde waarden en normen eigen zijn aan levensfasen en aan de tijdsgeschiedenis waarbinnen mensen leven: waarden en normen opsommen. • Beleving van het spel doorheen verschillende leeftijdsfasen exploreren: beleving van het spel omschrijven, ...
<p><i>Samenhang met DS basisvorming:</i> Illustreer dat het leven ingebed ligt tussen verleden en toekomst (PAV: 4.2.6; MAVO: 8). Verken de mogelijkheden van vrijetijdsbesteding aansluitend bij hun leeftijd (MAVO: 19). Respect voor de mening en muzikale smaak van anderen ontwikkelen (MO:2.1). Muziek in een geografisch kader, maatschappelijke context of sociale omgeving situeren (MO:3.2). Onder begeleiding aspecten van het dagelijks leven van mensen op een andere plaats met het eigen leven vergelijken (PAV: 4.2.9; MAVO: 9).</p>
<p><i>Suggesties voor samenwerking met MO:</i> Via rollenspel de muzikale wereld van een kind ervaren. De kenmerken van een kinderstem opzoeken. Kinderliederen beluisteren en zingen; de vorm en structuur van een lied beschrijven. Via een rollenspel de muzikale wereld van de oudere leren kennen. Via een rollenspel, interview of observatie, de muzikale wereld van kinderen, ouderen leren kennen.   ....</p>

5.5 Het bij zichzelf verduidelijken van een basisemotie, een gedachte, een intentie, een gedrag/handeling

<p><i>Toelichting:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • 5.5 legt de nadruk op het verhelderen en verwoorden. • Basisemoties: blij, bang, boos, verdrietig.
<p><i>Wenken:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Het werken met rollenspelen m.b.t. communiceren in een 1-1 relatie, groepswork, situaties in de klas, ...geven aanleiding tot het werken rond deze doelstelling.
<p><i>Mogelijke onderliggende doelen/criteria:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Basisemoties bij zichzelf verwoorden/benoemen. • Bedoeling/intentie van eigen gedrag verwoorden/benoemen. • Eigen gedrag verwoorden/benoemen. • Eigen gedachte verwoorden/benoemen.

5.6 Het expressief uitdrukken van een basisemotie, een gedachte, een intentie, een gedrag/handeling

<p><i>Toelichting:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • 5.6 legt de nadruk op het uitdrukken, uiten
<p><i>Mogelijke onderliggende doelen/criteria:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Zich expressief durven uiten. • Een basisemotie expressief uitdrukken: emoties uitdrukken in uiterlijk gedrag zoals mimiek, stemvolume, intonatie, lichaamshouding, ... (in overeenstemming met de verwoording). • Een gedachte expressief uitdrukken: een gedachte uitdrukken in uiterlijk gedrag zoals mimiek, stemvolume, intonatie, lichaamshouding, ... (in overeenstemming met de verwoording). • Een intentie expressief uitdrukken: een bedoeling uitdrukken in uiterlijk gedrag zoals mimiek, stemvolume, intonatie, lichaamshouding, ... (in overeenstemming met de verwoording). • Een handeling op expressieve wijze uitdrukken: een handeling nadrukkelijk in uiterlijk gedrag tonen zoals mimiek, stemvolume, intonatie, lichaamshouding, ...
<p><i>Samenhang met DS Basisvorming</i> Vormen van creatieve expressie in de eigen leefomgeving verkennen (PAV: 4.2.17; MAVO: 18). Muziek als een specifieke vorm van communicatie beschrijven en beoordelen (MO:2.2).</p>

Suggesties voor samenwerking met MO/PO:

Voorlezen van een kinderverhaal, kranten waarbij de nadruk ligt op het leggen van een gevoel in het verhaal.

Creatief omspringen met materiaal (bv. iets kunnen verzinnen met blokken, ...).

Kinderdansjes aanleren.

Creatieve bewegingen zoeken op kinderliedjes (muziek).

Grimeren van kinderen, ballonplooien, bejaardendans.

Zich inleven in een andere persoon via inspringspelen, ...

Uitspraak oefeningen.

Toneel, drama, poppenkast.

Vertellen rond thema.

Spelen met woorden, zinnen, spreekkoren (poëzie, verhalen).

Muziek beluisteren in functie van gevoelens.

Uit een beluistering (A.L. Webber, Pie Jesus: Requiem) emoties kunnen verwoorden en ze in een creatieve vorm verwerken (emoties, tekening, ...).

Nagaan hoe muziek getoonde emoties versterkt (televisie, film reclame).

Een lied zingen met aandacht voor emotie en karakter, bijvoorbeeld gebarenliedjes, een lied op 5 verschillende manieren zingen, telkens met uitgesproken karakter of emotie (woede, vreugde, overwinning, geheimzinnig, droom, ...).

Gemoedstoestanden verklanken, bijvoorbeeld: verhalen verzinnen waarbij kinderen reageren met speelgoedinstrumenten, via muziekfragmenten emoties weergeven.

Humoristische tekst maken op een bekende melodie.

Muziek: een sfeer maker.

Humor en muziek in de film.

5.7 Kenmerken m.b.t. het psychisch, sociaal en existentieel welbevinden verduidelijken en toelichten

Toelichting:

- Zowel het welbevinden van zichzelf als dat van anderen moeten aan bod komen.
- Kenmerken welbevinden:

Open.

Staat open voor en heeft plezier in de wereld om hem heen.

Neemt gebeurtenissen met plezier in zich op, zonder snel afgeleid te zijn.

Nieuwsgierig.

Actieve gerichtheid op de omgeving.

Is uit op nieuwe ervaringen, kennis en vaardigheden.

Wereld is uitdaging.

Levenslustig.

Heeft er zin in, geniet van de dingen die zelf doet en die er gebeuren.

Tevreden.

Accepteert zichzelf en omgeving. Vertoont weinig tekenen van frustratie, boosheid of weerzin. Kan wel laten merken als hij het ergens niet mee eens is.

Ontspannen.

Straalt rust uit. Heeft aandacht bij omgeving, reageert zonder schrik op gebeurtenissen. Laat zich goed kalmeren of troosten. Kan wel heel ingespannen of geconcentreerd ergens mee bezig zijn.

Met zelfvertrouwen.

Onderneemt dingen met rotsvaste vertrouwen dat het wel zal lukken. Is zeker van zijn zaak en laat zich niet uit het veld slaan.

Evenwichtig.

Reageert met gebruikelijke emoties. Emoties (vreugde, affect, verdriet, angst, boosheid) zijn niet overdreven of extreem ingehouden en zijn goed afgestemd op de situatie.

Let op: wanneer je uitgaat van een holistische mensvisie, zijn niet voor elke persoon en in elke situatie, alle kenmerken bepalend voor zijn of haar welbevinden. We gaan uit van een dynamisch en emancipatorisch menszijn, wat betekent dat we zelf beslissen welke kenmerken, wanneer, ons welbevinden kenmerken.

Wenken:

- Aangezien welbevinden tijd- en plaatsgebonden is, adviseren we om verscheidene oefenmomenten te organiseren.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Definities/omschrijvingen/voorbeelden geven van kenmerken van psychisch, sociaal en existentieel welbevinden (letterlijke weergave, met behulp van staakwoorden, in eigen woorden, ...).
- Kenmerken van psychisch, sociaal, lichamelijk en existentieel welbevinden bij zichzelf herkennen/benoemen.
- Kenmerken van psychisch, sociaal en existentieel welbevinden bij anderen herkennen/benoemen.
- De wederkerige/afhankelijke relatie tussen psychisch, sociaal, existentieel en lichamelijk welbevinden verwoorden/benoemen (in eigen woorden, aan de hand van een voorbeeld, ...).
- Reflecteren over het eigen welbevinden: (Kenmerken van) het eigen welbevinden verwoorden/benoemen.
- Observeren van verbaal en non-verbaal gedrag: het eigen uiterlijk/innerlijk, verbaal/non-verbaal gedrag benoemen (met gebruik van kijkwijzer).

Samenhang met DS basisvorming:

Onder begeleiding aspecten van het dagelijks leven van mensen op een andere plaats met het eigen leven vergelijken (PAV: 4.2.9; MAVO: 9).

5.8 Beïnvloedende factoren (intern en extern) voor het psychisch, sociaal en existentieel welbevinden verduidelijken en toelichten

Toelichting:

Beïnvloedende factoren:

Zelfbeeld/zelfwaardegevoel.

Kwaliteiten/eigenschappen.

Belang van relaties: gezin, familie, partner, vrienden, andere samenlevingsvormen, ...

Belang van sociale netwerken: klasgroep, jeugdbeweging, verenigingen, ...

Belang van religie.

Cultuur.

Ook gezondheid kan een beïnvloedende factor zijn, maar vermits deze factor (+ lichamelijk welbevinden) reeds aan bod komt onder algemene doelstelling 4, werd deze factor niet meegenomen in de doelstelling en zijn toepassingsgebied.

In samenwerking met MO.

Invloed van massamedia op muzikale communicatie en muzikale beleving.

Wenk:

- Na overleg in team, kan men de beslissing nemen om bij het uitwerken van deze doelstelling ook het lichamelijk welbevinden te betrekken (holistische mensvisie). Bv. projectmatig of thematisch werken rond gezondheid en welzijn.
- Bij de uitwerking van deze doelstelling kan je als leraar werken met gesprekken, teksten, prenten, observaties, beeldmateriaal, opnames van leerlingen, ...

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Belang van een zelfwaardegevoel verduidelijken: de invloed van het zelfwaardegevoel op denken, voelen en handelen verwoorden/benoemen/illustreeren met een voorbeeld/....
- Eigen zelfwaardegevoel uiten, kunnen verwoorden.
- Eigen kwaliteiten/eigenschappen in kaart brengen: eigen kwaliteiten opsommen.
- Brengt de eigen sociale relaties in kaart: eigen sociale relaties opsommen.
- De invloed en betekenis van relaties op zichzelf verwoorden.
- De manier waarop men in interactie gaat met anderen in een theoretisch kader plaatsen.
- De beïnvloedende factoren voor het psychisch, sociaal, (lichamelijk) en existentieel welbevinden verwoorden/benoemen/definiëren (letterlijke weergaven, in eigen woorden)/ herkennen/....
- Beïnvloedende factoren voor het eigen psychisch, sociaal, (lichamelijk) en existentieel welbevinden benoemen.

Samenhang met DS basisvorming

Onder begeleiding aspecten van het dagelijks leven van mensen op een andere plaats met het eigen leven vergelijken (PAV: 4.2.9; MAVO: 9).

5.9 Verduidelijken hoe men het eigen welbevinden en dat van anderen kan verhogen

Wenken:

- Werken met casussen of belevingsverslagen van leerlingen.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Verduidelijken hoe men het eigen welbevinden kan verhogen: opsommen van factoren die welbevinden kunnen verhogen (letterlijke weergave, in eigen woorden, met behulp van voorbeelden, ...).
- Verduidelijken hoe men het welbevinden van anderen kan verhogen: opsommen van factoren die welbevinden kunnen verhogen.

PARTICIPEREN

5.10 participeren aan een gepaste (vrije)tijdsactiviteit, de doelgroep ondersteunen en kennismaken met de wijze waarop deze wordt begeleid

Toelichting:

Leerlingen nemen deel aan, hebben een aandeel in een activiteit. Ze zijn niet verantwoordelijk voor de organisatie van de activiteit.

Leerlingen kunnen tijdens de activiteit de doelgroep wel bijstaan, ondersteunen. Ze staan in voor bepaalde handelingen en zijn hiervoor dan wel verantwoordelijk.

Tijdens de activiteit komen leerlingen in contact met de doelgroep (doelgroep behoort tot de context van de algemene doelstellingen), men kan dan ook een aantal andere leerplandoelstellingen inoefenen of toetsen of leerlingen deze hebben bereikt.

Wenk:

- Er kan aan deze doelstellingen worden gewerkt in samenhang met doelstelling 5.6 (zich expressief uitdrukken): bv. participeren aan een muzikale animatie bij kinderen, ouderen, ... Ook samenhang met doelstelling 9.3 is mogelijk (kennismaken met doelgroepen in de directe en indirecte zorg)

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Deelnemen aan een (vrije) tijdsactiviteit voor kinderen, medioren/senioren.
- In contact komen met doelgroep:
- de doelgroep ondersteunen: ondersteunen bij aan- en uitdoen van jassen, kinderen ondersteunen bij toiletbezoek, ...
- communiceren met doelgroep in 1-1 relatie: doelgroep begroeten, dagdagelijks gesprek voeren, afscheid nemen, ...
- Observeren en verwoorden hoe doelgroep wordt begeleid.
- Diensten verlenen: drankje inschenken en/of hapje/gerecht aanbieden, lokaal klaarzetten en opruimen, materialen en benodigdheden klaarzetten en opruimen, sfeer creëren (6.13).

REFLECTEREN

5.11 Reflecteren over het eigen (ped)agogisch handelen

Wenken:

- Werk uit in samenhang met 1.13.

6 Binnen een welomschreven opdracht een maaltijd plannen, voorbereiden en bereiden

ALGEMEEN

Toelichting:

In de tweede graad werken we binnen de context van de eenvoudige, gezonde, dagelijkse keuken.

Dit betekent:

Dat de gerechten en/of maaltijden die door de leerlingen worden bereid, passen binnen deze context.

Dat de materiaalkennis (productkennis) die leerlingen verwerven past binnen deze context.

Dat leerlingen de bereidingswijzen en technieken aanleren die nodig zijn voor het bereiden van gerechten/maaltijden binnen deze context.

Het is belangrijk om onderstaande doelstellingen te lezen in functie van het bereiken van de algemene doelstelling.

Wenken:

- Tracht onderstaande doelstellingen op een cyclische wijze te bereiken. In functie van het bereiden van een welbepaald gerecht/maaltijd het ganse proces doorlopen. In functie daarvan de nodige kennis, vaardigheden en attitudes aanleren. Vervolgens herhaalt men het ganse vanuit de oriëntatie op een ander gerecht/maaltijd. Deze werkwijze lijkt ons de beste methodiek in functie van het bereiken van de algemene doelstelling waarin het handelen van de leerling centraal staat.
- Het is belangrijk om binnen het lerarenteam een leerlijn uit te werken voor materiaalkennis, bereidingswijzen en technieken.
- Wanneer de leraar die instaat voor het verwezenlijken van de algemene doelstelling 'een maaltijd plannen, voorbereiden en bereiden' verschilt van de leraar die instaat voor de algemene doelstelling 'zorg voor lokalen, keuken en leefruimten'; dienen er duidelijke afspraken gemaakt te worden rond methodiek en evaluatiecriteria. Het is immers niet de bedoeling dat leerlingen de nazorg in de keuken anders uitvoeren dan de zorg voor andere lokalen en bovendien verschillend worden beoordeeld op hun handelen.

VISIE

6.1 Het begrip voedingsvoorlichting in zijn verschillende betekenissen verduidelijken

<p><i>Toelichting:</i></p> <ul style="list-style-type: none">
• Voedingsvoorlichtingsmodel: kies voor een model dat door Vigez wordt gepromoot: actieve voedingsdriehoek.
• Bronnen: vb. kookboeken, www.vigez.be, websites van producenten, ...
• Visie: mens- en wereldbeeld: cultuur, religie, leefstijl, ecologie. Vb. vegetarisch eten, biologische voeding, voedingsnormen en –gewoonten bij moslims, ...
• Soorten voedingsvoorlichting; media, etiket, verschillende bronnen die voorlichting bieden, ...
<p><i>Mogelijke onderliggende doelen/criteria:</i></p> <p><u>Voedingsvoorlichting:</u></p> <ul style="list-style-type: none">
• Soorten onderscheiden (opsomming, ...). <p><u>Voedingsvoorlichtingsmodel:</u></p> <ul style="list-style-type: none">
• Opbouw en onderdelen benoemen (op een schets, ...).
• Belang van voedingsvoorlichtingsmodel verduidelijken (letterlijke weergave, in eigen woorden, ...). <p><u>Bronnen waarin voeding aan bod komt:</u></p> <ul style="list-style-type: none">
• Kennismaken met verschillende bronnen. <p><u>Voeding die gerelateerd is aan een visie:</u></p> <ul style="list-style-type: none">
• Kennismaken met verschillende visies.
• Een visie die gerelateerd is aan voeding verduidelijken (letterlijke weergave, ...).

6.2 De relatie tussen maatschappelijke tendensen en maaltijdzorg verduidelijken en toelichten

<p><i>Toelichting:</i></p> <p>Recente maatschappelijke tendensen: uitbesteden van huishoudelijke taken, gebruik van kant-en klaarmaaltijden, gebruik van halffabrikaten, ...</p>
<p><i>Mogelijke onderliggende doelen/criteria:</i></p> <ul style="list-style-type: none">
• Een aantal maatschappelijke tendensen toelichten (in eigen woorden, voorbeelden verwoorden, ...).
• Een aantal vormen van maaltijdzorg toelichten (in eigen woorden formuleren).
• Relatie tussen financiële mogelijkheden en maaltijdzorg verwoorden (in praktische toepassingen).
• In praktische toepassingen de wisselwerking tussen voeding en gezondheid exploreren en verduidelijken.

PLANNEN/VOORBEREIDEN

6.3 Met ondersteuning van een voedingsvoorlichtingsmodel, een maaltijd samenstellen en deze keuze toelichten

<p><i>Toelichting:</i></p> <p>Een maaltijd kan zowel een ontbijt, middagmaal, avondmaal of tussendoortje zijn. Binnen de context van de algemene doelstellingen werken we rond courante voedingsmiddelen, basisvoedingsstoffen, ...</p>
<p><i>Wenken:</i></p> <ul style="list-style-type: none">
• Werk met simulaties uitgewerkt aan de hand van criteria zoals tijd, budget, cultuur, doel, ...

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Hanteren van voedingsmiddelentabel als naslagwerk.
- Relatie dagpatroon binnen referentiekader dagvoeding exploreren en toelichten (letterlijke weergave, in eigen woorden, ...).
- Productgroepen onderscheiden.
- Producten in juiste productgroep schikken.
- Energetische waarde van voedingsmiddelen weergeven in kader van referentiekader (bv. voor volwassenen: BMI; voor kinderen en jongeren: zie www.vub.ac.be/groeicurven).
- Een maaltijd samenstellen rekening houdend met criteria (courante voedingsmiddelen, basisvoedingsstoffen, energetische waarde (referentiekader: bv. voor volwassenen BMI), tijd, personen, budget, voorkeur, doel, cultuur, bereidingswijze, seizoen, beschikbare materialen, relatie dagpatroon - dagvoeding, ...).

6.4 Met ondersteuning van een werkmodel een passende bereidingswijze, materialen en benodigdheden kiezen en deze keuze toelichten

Toelichting:

Werkmodel: recept, instructiefiche

Mogelijke bereidingswijzen: bakken in de oven, bakken in de pan, frituren, gratineren, inkoken, koken, koken in warmwaterbad, pochieren, roosteren, stomen, stoven, wokken, ...

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Onderscheiden van principes en technieken voor het bereiden van een maaltijd.
- Kiezen van een passende bereidingswijze (in vocht/in vet).
- Kezen van materialen en benodigdheden (gerelateerd aan de bereidingswijze).

PLANNEN/VOORBEREIDEN – AANKOPEN EN BEWAREN

6.5 Boodschappen/aankopen doen voor een persoon op basis van een met hem of haar besproken lijstje

Wenken:

- Bij het uitwerken van deze doelstelling kan je als voorbereidende stap werken met rollenspelelen/simulaties en hierbij werken rond criteria.
- Het winkelen voor een persoon is een mogelijkheid zijn om in contact te komen met doelgroep.
- Je kan dit uitwerken in samenhang met algemene doelstelling 2.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Boodschappenlijst opstellen (volgens instructiefiche).
- Boodschappenlijst lezen en opvolgen.
- Schikken van producten in de juiste productgroep.
- Efficiënt winkelen (juiste volgorde van uitvoering).
- Boodschappen/aankopen doen/winkelen (rekening houdend met budget, seizoen, soort verpakking, houdbaarheid, promotie/reclame, bewaarmethode, voedingswaren zijn zo vers mogelijk, verpakkingen zijn niet gescheurd, gekozen producten in relatie brengen tot rollenspel/simulatie...).
- Correct betalen.
- Correct tellen.
- Communiceren in een 1-1 relatie met winkelbediende/persoon voor wie men boodschappen doet, ...

Samenhang met DS basisvorming:

Met geld rekenen (PAV: 4.3.30).

Met eenvoudige getallen hoofdrekenen (PAV: 4.3.24).

Met eenvoudige getallen schriftelijk rekenen (PAV: 4.3.25).

Doelgericht een rekenmachine gebruiken (PAV: 4.3.26; WIS:12).

Bewerkingen uitvoeren met euro (WIS:5).

Opgaven vlot uit het hoofd uitvoeren (WIS: 8).

Consumentgerichte documenten lezen en interpreteren (WIS: 15).

6.6 De betekenis van de ingrediëntenlijst, de bereidingswijze, de houdbaarheidsdatum en de bewaarvoorschriften op een verpakking verduidelijken en toelichten

Wenken:

- Het is mogelijk om in samenhang met doelstelling 7.5 (de gegevens op een etiket van een verpakking verduidelijken en toelichten) en met doelstelling 8.5 (de gegevens op een etiket van een verpakking/kledingstuk/linnen verduidelijken en toelichten) projectmatig of thematisch te werken rond 'etiketten': lezen van een etiket, gegevens op etiket, betekenis van symbolen, ...
- Mogelijk om doelstelling in samenhang met voorgaande doelstelling te bereiken: tijdens rollenspel/simulatie leerlingen de keuze van producten laten motiveren op basis van etiket (link met criteria winkelen).

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Lezen van een etiket.
- Onderscheiden en toelichten van voedingsstoffen en hun symbolen.
- Onderscheiden en toelichten van de verschillende principes en technieken.

6.7 De aangekochte goederen opbergen en bewaren

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Begrippen bederf en bewaren van voedingsmiddelen verduidelijken (letterlijke weergave, in eigen woorden, ...).
- Koelen en invriezen (volgens normen van de voedingsmiddelenhygiëne wetgeving, normen van houdbaarheidsdata).
- Opbergen en bewaren (normen van houdbaarheidsdata).

Samenhang met DS basisvorming:

Consumentgerichte documenten lezen en interpreteren (WIS:15).

PLANNEN/VOORBEREIDEN – WEGEN EN METEN

6.8 Met ondersteuning van een werkmodel de benodigde hoeveelheden van een product afwegen, meten en schatten

Wenken:

- Thematisch of projectmatig werken rond kennis en vaardigheden m.b.t. wegen en meten in samenhang met doelstelling 7.11 (met ondersteuning van een werkmodel de benodigde hoeveelheden van een product meten en indien nodig oplossen in een correcte hoeveelheid water). Men kan ook de vakken PAV of Wiskunde bij het project/thema betrekken.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria

- Afwegen (juiste weging volgens werkmodel).
- Meten (juiste meting volgens werkmodel).
- Schatten: exploreren van hoeveelheden, schatting toetsen aan meting/weging; gebruik maken van praktische maten,; met behulp van eenvoudige technieken; ...).
- Werken met kleinhuishoudelijke meet- en weegtoestellen (volgens instructiefiche).
- Onderhouden van kleinhuishoudelijke weeg- en meettoestellen (volgens instructiefiche).

Samenhang met DS basisvorming:

Consumentgerichte documenten lezen en interpreteren (WIS:15).

Grootheden (WIS: uit de werkelijkheid) schatten, meten (WIS: 17) berekenen en herleiden (PAV: 4.3.31).

Resultaten schatten en bewerkingen en resultaten controleren (PAV: 4.3.23).

De verhouding tussen de gebruikelijke maateenheden uitdrukken (WIS: 18).

BEREIDEN

6.9 Met ondersteuning van een werkmodel gerechten voor medeleerlingen bereiden en toepassen van bereidingswijzen en technieken

Toelichting:

Mogelijke technieken

Bereiden in vormen, binden, blussen, glaceren, kloppen, kneden, knippen, malen, paneren, persen, plukken, pureren, raspen, spuiten in vormen, uitsteken van vormen, versnijden, versnijden in vorm, ...

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Bereiden (procescriteria: informeren, plannen, uitvoering; volgens keukenreglement, productcriteria, regelgeving voedingsmiddelenhygiëne: scheiding koud - warm/scheiding vuil -proper/scheiding nat - droog).

6.10 Met ondersteuning van een werkmodel een eenvoudig gerecht voor een doelgroep buiten de klasgroep bereiden en toepassen van bereidingswijzen en technieken

Toelichting:

Eenvoudige gerechten zoals bv. soep, pannenkoeken voor kleuters, een gezond ontbijt, fruitsla voor gezondheidsproject, ...

Wenken:

- Deze doelstelling kan worden uitgewerkt in combinatie met doel 4.0 of 5.10 (participeren).

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Bereiden (procescriteria: informeren, plannen, uitvoering; volgens keukenreglement, productcriteria, regelgeving voedingsmiddelenhygiëne: scheiding koud - warm/scheiding vuil -proper/scheiding nat – droog; criteria m.b.t. doelgroep).

6.11 Met ondersteuning van een werkmodel werken met kleinhuishoudelijke toestellen

Toelichting:

Kleinhuishoudelijke toestellen zoals een koffiezetapparaat, een mixer, een keukenrobot, een waterko-ker, een fornuis, broodrooster, tafelgrill, frituurpan, stoommandje, stoomoven, microgolfoven, ...

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Veilig werken (volgens veiligheidsfiche).
- EHBO.
- Onderhoud volgens veiligheidsfiche.
- Veilig opbergen.
- Defect vaststellen en melden.

6.12 In het werkveld kennismaken met toestellen uit de groothuishouding en met de context waarbinnen ze worden gebruikt

Toelichting:

Groothuishoudelijke toestellen: zoals een industriële afwasmachine, een percolator, ...

Leerlingen maken enkel kennis met toestellen uit de groothuishouding en met de context waarbinnen ze worden gebruikt. Ze leren niet met de toestellen werken.

Het kennismaken staat in functie tot het oriënteren van leerlingen. Keuze voor directe of indirecte zorg in 3de graad is maar mogelijk wanneer leerlingen reeds in tweede graad kennis maken met de wereld van de groothuishouding.

Wenken:

- Projectmatig werken rond deze doelstelling in samenhang met doelstelling 9.1 (kennismaken met verschillende vormen van beroepsuitoefening in de directe en indirecte zorg, met de vereisten om deze beroepsvorm uit te oefenen en met de context waarbinnen men deze beroepen uitoefent), doelstelling 7.8 (in het werkveld kennismaken met reinigings- en onderhoudsystemen in de groothuishouding en met de context waarin ze worden gebruikt) en 8.8 In het werkveld kennismaken met groothuishoudelijke toestellen en met de context waarin ze worden gebruikt.
- Organiseren van een studiebezoeken (in samenhang werken met doelstelling 9.1).
- Wanneer leerlingen participeren aan een activiteit met een doelgroep hebben leerlingen mogelijk de kans om kennis te maken met een percolator, industriële vaatwasmachine.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Kennismaken met verschillende vormen van groothuishouding.
- Gericht waarnemen.

MAALTIJD NEMEN

6.13 Gerechten en dranken presenteren, inschenken en aanbieden

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Presenteren, inschenken, aanbieden (volgens richtlijnen i.v.m. etiquette, aandacht voor noden en wensen van personen, volgens regels in verband met serveerkunde).
- Communiceren in een 1-1 relatie (antwoorden op vragen, respectvol handelen: beleefde omgangsvormen).

6.14 Samen maaltijd nemen met de klas

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Tafel dekken (volgens instructiefiche).
- Samen eten (volgens etiquetteregels, regels in verband met serveerkunde).
- Communiceren in een 1-1 relatie (respectvol handelen).
- Communiceren in groep (respectvol handelen).

6.15 Samen maaltijd nemen met een doelgroep

Wenken:

- Deze doelstelling kan worden uitgewerkt in combinatie met doel 4.10 of 5.10 (participeren).

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Tafel dekken (volgens instructiefiche).
- Samen eten (volgens etiquetteregels, regels in verband met serveerkunde).
- Communiceren in een 1-1 relatie (respectvol handelen, aandacht voor de doelgroep).

NAZORG

Toelichting:

Heel wat doelstellingen van algemene doelstelling 7 kunnen bereikt worden in de keuken. Wanneer je hier als lerarenteam niet voor kiest is het belangrijk dat men de nazorg (kennis – vaardigheden – attituden) in de keuken op dezelfde wijze aanpakt als de leerplandoelstellingen onder algemene doelstelling 7. Bovendien is het aangewezen dat leerlingen eerst de nodige kennis en vaardigheden die nodig zijn voor de nazorg hebben verworven alvorens de nazorg in de keuken (in zijn totaliteit) te behandelen.

6.16 Een bereiding bewaren

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Onderscheid maken tussen bewaren voor langere en kortere tijd.
- Toelichten van micro-organismen en hun levenswaarden.
- De invloed van temperatuur op het bewaringsproces toelichten.
- Afdekken.
- Koelen, invriezen (regelgeving i.v.m. voedingsmiddelenhygiëne, gebruik en aflezen meettoestel, kritische punten van temperatuur, ...).

6.17 De vaat wassen (machinaal en met de hand) en opruimen

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Wassen/afdrogen (factoren reinigingsproces, volgens keukenreglement).
- Wegbergen (keukenreglement, regelgeving voedingsmiddelenhygiëne).
- Opruimen en reinigen (factoren reinigingsproces, keukenreglement, kruisbesmetting voorkomen, regelgeving voedingsmiddelenhygiëne).

REFLECTEREN

6.18 Reflecteren over het eigen handelen m.b.t. voedingsgewoonten en maaltijdzorg

Wenken:

- In samenhang uitwerken met 1.13

7 Binnen een welomschreven opdracht zorg dragen voor lokalen, keuken en leefruimten

ALGEMEEN

Toelichting:

Het is belangrijk om onderstaande doelstellingen te lezen in functie van het bereiken van de algemene doelstelling. Het aanbrengen van kennis, vaardigheden en attitudes staat in functie van zorg dragen voor lokalen, keuken en leefruimten en van het verklaren/motiveren van het eigen handelen.

Bij de ordening van de onderstaande doelstellingen staan de fasen die men doorloopt tijdens het schoonmaak- en reinigingsproces centraal.

Het schoonmaak- en reinigingsproces start vanuit de oriëntatie op de te reinigen ruimte en toepassingen. (zie doelstelling 7.14).

De onderstaande leerplandoelstellingen kunnen eveneens worden bereikt in de keuken en dus in samenhang met AD 6 - nazorg - worden verwezenlijkt.

Wenken:

- Tracht de onderstaande doelstellingen op een cyclische wijze te bereiken. Bv. in functie van het onderhoud van een toepassing (bv. sanitair) het ganse schoonmaak- en reinigingsproces doorlopen. In functie daarvan de nodige kennis aanbrengen, vaardigheden en attitudes aanleren. Vervolgens herhaalt men het ganse proces vanuit de oriëntatie op andere toepassingen, ruimtes (bv. keuken, badkamer, leefruimten). Deze werkwijze lijkt ons de beste methodiek in functie van het bereiken van de algemene doelstelling waarin het handelen van de leerling centraal staat.
- Werk in team een leerlijn uit voor de toepassingen en/of ruimten die men doorheen de tweede graad aan bod wil laten komen en koppel daaraan leerlijnen voor materialenkennis, kennis van eigenschappen, productenkennis, werken met schoonmaaksystemen, ... Hou hierbij rekening met de context waarbinnen de algemene doelstelling dient verwezenlijkt te worden.
- Wanneer de leraar die in staat voor het verwezenlijken van de algemene doelstelling 'een maaltijd, plannen, voorbereiden en bereiden) verschilt van de leraar die instaat voor de algemene doelstelling 'zorg voor linnen' en 'zorg voor lokalen, keuken, leefruimten'; dienen er duidelijke afspraken gemaakt worden rond methodiek en evaluatiecriteria. Het is immers niet de bedoeling dat leerlingen de nazorg in de keuken anders uitvoeren dan de zorg voor andere lokalen en bovendien verschillend worden beoordeeld op hun handelen.

VISIE

7.1 Begrippen m.b.t. reinigen en onderhoud verduidelijken en toelichten

Toelichting:

Onderhouden: het in goede staat houden van bv. gebouwen, machines, ... Schoonmaak en reiniging zijn onderdelen van het onderhouden evenals het technisch en preventief onderhoud zoals bv. het behandelen van oppervlakten zoals waxen met polymeer, zeepfilm of waslaag.

Reinigen: = schoonmaken = ontdoen van ermee vermengde stoffen of vreemde stoffen; in zuivere toestand brengen – wordt meestal gebruikt in de context van materialen en linnen.

Schoonmaken: = het vuil wegnemen van of uit ... - wordt meestal gebruikt in de context van gebouwen, de schoonmaak.

Huishoudelijk schoonmaken/reinigen: afwezigheid van vuil, stof en zichtbare vlekken

Esthetisch reinigen: afwezigheid van zichtbare verstoringen in het uiterlijk

Hygiënisch reinigen: afwezigheid van de voor de gezondheid schadelijke stoffen – niet altijd zichtbaar

Wenken:

- Breng de begrippen/ kennis aan tijdens het uitvoeren van het reinigen en schoonmaken van een toepassing, kamer, lokaal.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

Vuil en vuilheidsgraad:

- Begrippen toelichten: soorten vuil en bevulling benoemen, soorten vuil onderscheiden.
- Reinigen, schoonmaken/onderhoud:
- Begrippen toelichten (letterlijke weergave, in eigen woorden, ...): onderscheid tussen huishoudelijk reinigen, esthetisch reinigen, hygiënisch reinigen omschrijven/herkennen/..., verschil tussen reinigen en onderhouden uitleggen, ... (letterlijke weergave, met behulp van staakwoorden, aan de hand van voorbeelden, in eigen woorden, ...).

Frequentie van zorgvraag:

- Onderscheid tussen dagelijkse of regelmatige zorg, periodieke zorg en specifieke zorg omschrijven/herkennen/onderscheiden/....

7.2 De relatie tussen maatschappelijke tendensen en interieurzorg verduidelijken en toelichten

Wenken:

- Werk deze doelstelling projectmatig of thematisch uit in samenhang met doelstellingen 6.2 (de relatie tussen maatschappelijke tendensen en maaltijdzorg verduidelijken) en doelstelling 8.2 (de relatie tussen maatschappelijke tendensen en linnenzorg verduidelijken).

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Een maatschappelijke tendens zoals het uitbesteden van interieurzorg aan derden toelichten: omschrijven waarom mensen vaker kiezen voor het uitbesteden van zorg, het systeem van dienstencheques uitleggen, ... (in eigen woorden, voorbeelden formuleren, ...).
- Trends in interieurzorg verkennen.
- De relatie tussen maatschappelijke tendensen en interieurzorg toelichten.

7.3 De relatie tussen een gezonde leefstijl en reinigen en onderhouden verduidelijken en toelichten

Wenken:

- Werk deze doelstelling thematisch of projectmatig uit in samenhang met doelstelling 8.3 (de relatie tussen een gezonde leefstijl en linnenzorg verduidelijken en toelichten) en doelstelling 4.8 (elementen m.b.t. gezondheidsbeleving en in standhouding verduidelijken en toelichten).

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Illustreer dat leefomgevingsfactoren een invloed hebben op de gezondheid van de mens: leefomgevingsfactoren opsommen, de invloed van de factoren op de gezondheid van de mens onderzoeken, ...
- Relatie tussen schoonmaak, onderhoud en gezondheid toelichten: omschrijven waarom reinigen belangrijk is voor de gezondheid van de mens, ...
- ...

ALGEMEEN

Toelichting:

Algemene doelstelling 1 geeft duidelijk aan dat we het belangrijk vinden dat leerlingen methodisch leren handelen. Bij de zorg van lokalen, keuken en leefruimten is de fase van de voorbereiding en het zich informeren dan ook een belangrijke fase in het reinigings- en schoonmaakproces. Het is dan ook belangrijk om onderstaande doelstellingen in samenhang te lezen en in functie van de fase van de voorbereiding. Zo vinden we het niet belangrijk dat leerlingen weten wat de Sinnercirkel is. Het is wel noodzakelijk dat ze weten dat de verschillende factoren belangrijk zijn voor het reinigings- en schoonmaakproces en hun belang hebben bij de voorbereiding van de zorg. Laat leerlingen ervaren waarom het belangrijk is dat ze een etiket op een verpakking lezen, waarom ze zich aan de voorschriften op een etiket moeten houden, waarom ze instructiefiches moeten lezen en volgen. Laat leerlingen ervaren dat men schade kan voorkomen aan toepassingen, stoffen, wanneer men rekening houdt met de factoren, ... Kortom, het is belangrijk dat leerlingen, vanuit een oriëntatie op een toepassing, weten waarmee ze rekening dienen te houden bij de keuze van producten, onderhoudsystemen, bij gebruik van producten en systemen en deze keuze kunnen motiveren.

Wenken:

- Breng de leerplandoelstellingen onder rubriek plannen/voorbereiden in samenhang aan, gekoppeld aan het doorlopen van de fasen van het schoonmaak- en reinigingsproces.

7.4 Het belang van de voorbereiding van reinigen en onderhoud vanuit de oriëntatie op materiaal/grondstof, toepassing, eigenschappen verduidelijken en toelichten

Toelichting:

Materiaal/grondstof zoals glas, kunststoffen, natuursteen, keramiek, hout, metaal, beton, gips, baksteen, leder, ...

Toepassing zoals vloer, wand, plafond, object, meubels, voorwerpen, spiegels, toestellen, sanitair, ruiten, ...

Eigenschappen zoals esthetisch aanzien, comfort, slijtvastheid, drukbestendigheid, brandveiligheid, slipgevoeligheid, geluiddemping, vuilverbergend vermogen, statische elektriciteit, ...

Bij keuze van vloerafwerkingen worden volgende eigenschappen afgewogen in belang van het gebruik: esthetisch aanzien, comfort, slipgevoeligheid bij droog/nat, geluiddemping, vuilverbergend vermogen, statische elektriciteit, brandveiligheid, drukbestandigheid, slijtvastheid. Het is niet aan de leerlingen hierin keuzes te leren maken maar de keuzes te respecteren en in goede staat te houden via de schoonmaak en het onderhoud.

Wenken:

- Breng de begrippen/ kennis aan tijdens het uitvoeren van het reinigen en schoonmaken van een toepassing, kamer, lokaal: toepassingen bestaan uit verschillende materialen/grondstoffen, hebben verschillende eigenschappen. Voor het reinigen en onderhouden is vooral de afwerkinglaag van belang. Laat leerlingen ervaren dat het in functie van de planning en de voorbereiding van de zorg noodzakelijk is om zich te informeren over de het materiaal en de eigenschap van de toepassing om vervolgens een gepast product te kiezen, het etiket te lezen en de voorschriften te volgen, een gepast schoonmaakstelsel te kiezen, ...

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Rekening houden met de factoren van het reinigings- en schoonmaakproces.
- Vanuit de voorbereiding op het reinigen en onderhouden van verschillende toepassingen, kenmerken materialen/grondstoffen/afwerkingmaterialen en eigenschappen onderscheiden.
- Het belang van de voorbereiding van reinigen en schoonmaak toelichten: motiveren waarom men bij de voorbereiding op het reinigen en schoonmaken van verschillende toepassingen, in functie van de te reinigen toepassing moet kiezen voor een aangepast product, een aangepaste schoonmaaksysteem, rekening moet houden met voorschriften op etiket op product, met instructiefiches, met het milieu,....; ervaren van mogelijke gevolgen bij een gebrek aan voorbereiding, aan de hand van een concrete casus mogelijke gevolgen van een gebrek aan voorbereiding opsommen, ...
- Het belang van het respecteren van keuzes voor vloerafwerkingen en van het in goede staat houden van vloerafwerkingen.

7.5 De gegevens op het etiket van een verpakking verduidelijken en toelichten

Wenken:

- Het is mogelijk om in samenhang met doelstelling 6.6 (de betekenis van de ingrediëntenlijst, de bereidingswijze, de houdbaarheidsdatum en de bewaarvoorschriften op een verpakking verduidelijken en toelichten) en met doelstelling 8.5 (de gegevens op een etiket van een verpakking/kledingstuk/linnen verduidelijken en toelichten) projectmatig of thematisch te werken rond 'etiketten'.

Mogelijke onderliggende doelen:

- Gegevens op een etiket van een verpakking verduidelijken/toelichten: lezen van een etiket, symbolen uitleggen, gegevens van verschillende etiketten vergelijken op basis van milieuvriendelijkheid.
- Toelichten waarom een etiket een belangrijke bron van informatie is bij de voorbereiding van een zorg o.a. naar dosering, aantasting materialen en huid, ...

PLANNEN/VOORBEREIDEN - MECHANISCHE ENERGIE/ACTIE

7.6 Het belang van de factor 'mechanische energie/actie' van het reinigings- en onderhoudproces verduidelijken

Wenken:

- Men kan er voor opteren om projectmatig of thematisch te werken rond de factoren van het reinigings- en schoonmaakproces. Men werkt dan rond de doelstellingen 7.6, 7.9, 7.12, 7.13 en 8.5 in samenhang.
- Ergonomisch handelen is belangrijk element bij belang van factor 'mechanische energie/actie'.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Handmatig, machinaal.
- Verschil tussen handmatig en machinaal reinigen toepassen.
- Belang van bewerking van oppervlakten met hulpmiddelen verduidelijken.
- Het belang van de factor 'mechanische energie/actie' van het reinigings- en schoonmaakproces verduidelijken.

7.7 Met ondersteuning van een werkmodel kiezen voor een passend reinigings- en/of onderhoudsysteem (kleinhuishouding) en deze keuze toelichten

Toelichting:

Reinigingssystemen voor de droge schoonmaak:

Handmatig zoals: afstofsysteem, microvezelsystemen, afstoffen/stofwissen, moppen, borstelen...

Machinaal zoals: stofzuigen.

Reinigingssystemen voor de klamvochtige schoonmaak:

Handmatig zoals: geïmpregneerde doeken, swepsystemen, vochtig afnemen, wissen, opwrijven, depen, boenen.

Reinigingssystemen voor de natte schoonmaak:

Handmatig: zoals sponzen en zemen, dweilen of moppen, schrobben, vochtig afnemen, schuren/borstelen, sprayen, shamponeren/sproei-extractie.

Machinaal zoals: stoomreinigen, emmer met knijpsysteem, ...

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Verschillende reinigingssystemen onderscheiden, onderhouden.
- Kiezen tussen droog reinigen, klamvochtig reinigen of nat reinigen (in functie van de toepassing, frequentie van zorgvraag).
- Kiezen voor een aangepast reinigings-en schoonmaaksysteem: stofzuigen, stofwissen/afstoffen, borstelen, vochtig afnemen, ... (in functie toepassing (materiaal, eigenschappen), frequentie van zorgvraag).
- Kennismaken met kleurcodes.
- Keuze toelichten (in eigen woorden, aangepast aan toepassing, frequentie zorgvraag).

7.8 In het werkveld kennismaken met reinigings- en onderhoudssystemen in de groothuishouding en met de context waarin ze worden gebruikt

Toelichting:

Groothuishoudelijke reinigings-en schoonmaaksystemen zoals een boenmachine, schrobzuigsysteem, hogedrukreiniging, ...

Leerlingen maken enkel kennis met toestellen uit de groothuishouding en met de context (waarbinnen ze worden gebruikt (schoonmaakbedrijven staan in voor onderhoud van bedrijven, ziekenhuizen, scholen, ...). Ze leren niet met de toestellen werken.

Het kennismaken staat in functie tot het oriënteren van leerlingen. Keuze voor directe of indirecte zorg in 3de graad is maar mogelijk wanneer leerlingen reeds in tweede graad kennis maken met de wereld van de groothuishouding.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Kennismaken met verschillende schoonmaaksystemen (stofzuigmethoden, methoden voor vochtig reinigen, droge reinigingsmethoden, afstofmethoden, twee-emmersysteem, kleurcodes) voor verschillende toepassingen (vloeren, meubilair, sanitair, ...).
- Kennismaken met gebruik van reinigingsmethoden in functie van aard van vuil en vuilheidsgraad (aard van vlekken).
- Kennismaken met veilig werken in de groothuishouding: methode van het vloeren veilig stofvrij maken, dragen van veiligheidsschoenen, ...

7.9 Het belang van de factor 'chemie' van het reinigings- en/of onderhoudproces verduidelijken

<p><i>Toelichting:</i>   Samenstelling: op basis van pH-waarde: zuur, neutraal, alkalisch.</p>
<p><i>Wenken:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Je kan leerlingen bv. azijn (zuur), witte zeep (neutraal), ammoniak (alkalisch) laten aanbrengen op verschillende toepassingen/materialen en hen de gevolgen laten omschrijven. Het is belangrijk om hen hierbij te wijzen op het belang van het lezen van een etiket (combinatie met doelstelling 7.5). • Breng de begrippen/ kennis aan tijdens de voorbereiding op het reinigen en onderhouden van een toepassing, kamer, lokaal.
<p><i>Mogelijke onderliggende doelen/criteria:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Gebruik van een bepaalde hoeveelheid water. • Gebruik van een welbepaalde hoeveelheid water voor het oplossen van een product verduidelijken (begrip concentratie vermelden). • De gevolgen van een te lage of een te hoge dosering verduidelijken. • Belang van juiste dosering volgens richtlijnen fabrikant verduidelijken. • Hardheid van water. • Hardheid van water testen. • Begrip verduidelijken. • Relatie tussen hardheid van water en dosering van product verduidelijken. • Gebruik van reinigings- en/of schoonmaakproducten op basis van hun samenstelling. • Het belang van het gebruik van reinigings- en/of onderhoudproducten op basis van hun samenstelling verduidelijken. • De gevolgen van de inwerking van producten met verschillende samenstelling op basis van hun samenstelling testen.

7.10 Met ondersteuning van een werkmodel een passend reinigings- en of onderhoudproduct kiezen en deze keuze toelichten

<p><i>Toelichting:</i>   Werkmodel: etiket/richtlijnen fabrikant, instructiefiche, ...</p>
<p><i>Mogelijke onderliggende doelen/criteria:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Keuze (aangepast aan toepassing/materiaal, rekening houdend met milieuvriendelijkheid, ...).

7.11 Met ondersteuning van een werkmodel de benodigde hoeveelheden van een product meten en indien nodig oplossen in een correcte hoeveelheid water

<p><i>Toelichting:</i>   Werkmodel: etiket, instructiefiche</p>
<p><i>Wenken:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Thematisch of projectmatig werken rond kennis en vaardigheden m.b.t. wegen en meten in samenhang met doelstelling 6.8 (met ondersteuning van een werkmodel de benodigde hoeveelheden van een product afwegen, meten en schatten). Men kan ook de vakken PAV of Wiskunde bij het project/thema betrekken.

<p><i>Mogelijke onderliggende doelen/criteria:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • De benodigde hoeveelheden van een product meten (conform werkmodel). • De benodigde hoeveelheid product oplossen in correcte hoeveelheid water (conform werkmodel, aangepast aan hardheid van water).
<p><i>Samenhang met DS basisvorming:</i></p> <p>Grootheden (WIS: uit de werkelijkheid) schatten, meten, berekenen (WIS 17) en herleiden (PAV: 4.3.31).</p> <p>Resultaten schatten en bewerkingen, resultaten controleren (PAV: 4.3.23).</p> <p>De verhoudingen tussen de gebruikelijke maateenheden uitdrukken (WIS:18).</p> <p>Met gebruikelijke maateenheden betekenisvolle herleidingen uitvoeren (WIS: 19 – zonder tabel).</p> <p>Consumentgerichte documenten lezen en interpreteren (WIS: 18).</p>

PLANNEN/VOORBEREIDEN – TEMPERATUUR

7.12 Het belang van de factor ‘temperatuur’ van het reinigings- en/of onderhoudproces verduidelijken

<p><i>Wenken:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Breng de begrippen/ kennis aan tijdens de voorbereiding op het reinigen en onderhouden van een toepassing, kamer, lokaal.
<p><i>Mogelijke onderliggende doelen/criteria:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Warm/koud. • Testen wat de invloed van temperatuur is op schoonmaak- en reinigingsproces. • Invloed van temperatuur op onderhoud en reinigingsproces verduidelijken (in eigen woorden, letterlijke weergave, met behulp van een test, ...). • Voor- en nadelen van hoge en lage temperatuur verduidelijken.

PLANNEN/VOORBEREIDEN – TIJD

7.13 Het belang van de factor ‘tijd’ van het reinigings- en of onderhoudproces verduidelijken

<p><i>Wenken:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Breng de begrippen/ kennis aan tijdens de voorbereiding op het reinigen en schoonmaken van een toepassing, kamer, lokaal.
<p><i>Mogelijke onderliggende doelen/criteria:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Inwerktijd. • Het belang van de inwerktijd verduidelijken (letterlijke weergave, in eigen woorden, ...).

REINIGEN EN ONDERHOUDEN

7.14 Met ondersteuning van een werkmodel opruimen, verluchten, reinigen en onderhouden van lokalen, keuken en leefruimten

Toelichting:

Correcte technieken eigen aan het gekozen reinigingssysteem zoals: met verschillende interieurdoeken werken, een doek correct duwen, wringen, plooiën; een sproeiflacon vullen; verticale en horizontale oppervlakten reinigen; reinigen in weinig en in druk bezette ruimtes; dweilen, schuren; moppen; bad, douche en wastafel reinigen; toilet reinigen; tegelwanden reinigen; ruiten reinigen: binnen en buiten reikhoogte, in banen en in S-vorm.

Wenken:

- Zie algemene wenk bij algemene doelstelling. Leerlingen hebben op deze wijze de kans om alle handelingen toe te passen in gelijkaardige situaties en in andere situaties.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Opruimen/verluchten/reinigen (houdt rekening met zorgvraag/frequentie, vuil- en vuilheidsgraad van toepassing, oriëntatie op afwerkmaterialen en toepassingen, met factoren in reinigingsproces, methodisch werken, ecologisch werken, economisch werken, respectvol voor toepassingen, materialen en benodigdheden, ergonomisch werken).
- Reinigings- en onderhoudstechnieken uitvoeren (precies, vlot, volgens gewenst reinigingsresultaat, rekening houdend met 4 factoren van het reinigingsproces, ...).
- Apparatuur opstellen (vlot).
- Toestellen bedienen.
- Handelingen toepassen in gelijkaardige situaties en in andere situaties.
- Het bekomen reinigingsresultaat evalueren t.o.v. de 4 factoren van het reinigingsproces en het gewenst reinigingsresultaat.
- ...

7.15 Kennismaken met zorg voor planten en kleine huisdieren

Toelichting:

We spreken enkel van kennismaken met ... Het is dus niet de bedoeling dat leerlingen effectief kleine huisdieren verzorgen.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Kennismaken met de zorg voor planten en snijbloemen: dorre bladeren verwijderen, water toevoegen, meststoffen toevoegen, schoteltjes en bloempotten reinigen, snijbloemen inkorten, water verversen.
- Kennismaken met de zorg voor kleine huisdieren: reinigen en verversen van eet- en drinkbakje, reinigen van hok/verblijfruimte, gebruikte benodigdheden reinigen.

7.16 In leefruimten een huiselijke sfeer creëren en hiervoor gebruik maken van materialen en benodigdheden

Toelichting:

Het creëren van een huiselijke sfeer is slecht één element uit de leerlijn van het zorg dragen voor lokalen, keuken en leefruimten. Het is belangrijk om hiermee rekening te houden bij de uitwerking van deze doelstelling. Het is dus niet de bedoeling om uren met materialen te werken. Ook in de lessen PO leren leerlingen werken met materialen en benodigdheden.

Wenken:

- Deze doelstelling kan worden uitgewerkt in combinatie met leerplandoelstellingen 4.10, 5.10 (participeren) of met leerplandoelstellingen 6.13, 6.14 (maaltijd nemen).

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- In ruimten een huiselijke sfeer creëren (aan de hand van een bepaald budget, sfeer aangepast aan seizoen, aangepast aan voorkeur van een bepaald persoon).
- Gebruik maken van materialen en benodigdheden (budget, ...).

REFLECTEREN

7.17 Reflecteren over het eigen handelen m.b.t. interieurzorg

Wenken:

- In samenhang uitwerken met 1.13.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Een probleem formuleren.
- Eigen handelen vergelijken met handelen van medeleerling/werkmodel/... en gelijkenissen en verschillen opsommen.

8 Binnen een welomschreven opdracht zorg dragen voor linnen.

ALGEMEEN

Toelichting:

Het is belangrijk om onderstaande doelstellingen te lezen in het functie van het bereiken van de algemene doelstelling. Het aanbrengen van kennis, vaardigheden en attitudes staat in functie van het zorg dragen voor linnen en het verklaren/motiveren van het eigen handelen.

Bij de ordening van de onderstaande doelstellingen staan de fasen die men doorloopt tijdens het reinigingsproces centraal.

Het reinigingsproces start vanuit de oriëntatie op het te reinigen linnen/ textiele grondstoffen.

Wenken:

- Tracht onderstaande doelstellingen op een cyclische wijze te bereiken. Bv. in functie van het onderhoud van keukenlinnen het ganse reinigingsproces doorlopen. In functie daarvan de nodige kennis, vaardigheden, attitudes aanleren. Vervolgens het ganse proces opnieuw doorlopen vanuit de oriëntatie op andere textiele grondstoffen. Deze werkwijze lijkt ons de beste methodiek in functie van het bereiken van de algemene doelstelling waarin het handelen van de leerling centraal staat.
- Werk in team een leerlijn uit voor kennis, vaardigheden en attitudes. Hou hierbij rekening met de context waarbinnen de algemene doelstelling dient verwezenlijkt te worden.

VISIE

8.1 Begrippen m.b.t. linnenzorg verduidelijken en toelichten

Toelichting:

Begrippen: linnenzorg, zorgvraag/frequentie/, vuil- en vuilheidsgraad/reinigen/onderhoud, ...

Een groot aantal begrippen werd reeds aangebracht binnen context van zorg dragen voor lokalen, leefruimten en keuken (7.1).

Wenken:

- Breng de begrippen (nieuwe) aan en/of pas ze (reeds gekende) toe binnen de context van de linnenzorg tijdens het uitvoeren van de zorg.

Mogelijke onderliggende doelen:

- Begrippen toelichten (letterlijke weergave, in eigen woorden, ...).
- Reeds aangeleerde begrippen (binnen context zorg voor lokalen) verklaren/toepassen binnen de context van linnenzorg.

8.2 De relatie tussen maatschappelijke tendensen en linnenzorg verduidelijken en toelichten

Toelichting:

Maatschappelijke tendensen:

Zoals uitbesteden van linnenzorg aan derden (werkende mensen besteden vaker uit: strijkateliers,...), uitbesteden van productie linnen aan lage loonlanden (kinderarbeid, werkomstandigheden arbeiders,...), trends in linnen, reclame, ...

Wenken:

- Werk deze doelstelling projectmatig of thematisch uit in samenhang met doelstelling 6.2 (de relatie tussen maatschappelijke tendensen en maaltijdzorg verduidelijken) en doelstelling 7.2 (de relatie tussen maatschappelijke tendensen en interieurzorg verduidelijken en toelichten).
- Wanneer deze doelstelling wordt uitgewerkt in combinatie met doelstelling 7.17 (sfeer creëren), kan je inspelen op mode en tendensen en kan je in functie van een bepaalde modetrend leerlingen iets laten uitwerken vb. breien, haken, ...

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Relatie tussen maatschappelijke tendensen en linnenzorg verduidelijken/toelichten (in eigen woorden, letterlijke weergave).
- Trends in linnen/linnenzorg verkennen.

8.3 De relatie tussen een gezonde leefstijl en linnenzorg verduidelijken en toelichten

Wenken:

- Werk deze doelstelling thematisch of projectmatig uit in samenhang met doelstelling 7.3 (de relatie tussen een gezonde leefstijl en reinigen en onderhouden verduidelijken en toelichten) en doelstelling 4.8 (elementen m.b.t gezondheidsbeleving en instandhouding verduidelijken en toelichten).

PLANNEN/VOORBEREIDEN

ALGEMEEN

Toelichting:

Algemene doelstelling 1 geeft duidelijk aan dat we het belangrijk vinden dat leerlingen methodisch leren werken. Bij de zorg voor linnen is de fase van de voorbereiding en het zich informeren dan ook een belangrijk fase in het reinigingsproces. Het is dan ook belangrijk om onderstaande doelstellingen in samenhang te lezen in functie van de fase van de voorbereiding. Zo vinden we het niet belangrijk dat leerlingen weten wat de Sinnercirkel is, wel dat de verschillende factoren van het reinigingsproces hun belang hebben bij de voorbereiding en uitvoering van de zorg. Laat leerlingen ervaren waarom ze een etiket moeten lezen, waarom ze zich aan de voorschriften op het etiket moeten houden, waarom ze instructiefiches moeten lezen en volgen. Laat leerlingen ervaren dat men schade kan voorkomen aan stoffen wanneer men rekening houdt met de factoren, ... Kortom, het is belangrijk dat leerlingen, vanuit de oriëntatie op textiele grondstoffen, weten waarmee ze rekening dienen te houden bij de keuze van producten, van temperatuur, ...

Wenken:

- Breng de leerplandoelstellingen onder rubriek plannen/voorbereiden in samenhang aan gekoppeld aan het doorlopen van de fasen van het reinigingsproces.

8.4 Het belang van de voorbereiding van het reinigingsproces vanuit de oriëntatie op de textiele grondstoffen verduidelijken en toelichten

Wenken:

- Breng de begrippen/kennis aan tijdens het uitvoeren van het reinigen van linnen: linnen kan bestaan uit verschillende textiele grondstoffen, grondstoffen hebben verschillende eigenschappen, ... Laat leerlingen ervaren dat het, in functie van de planning en voorbereiding van de zorg, noodzakelijk is om zich te informeren over het linnen, het etiket te lezen, een gepast product te kiezen, te kiezen voor hand- of machinale was, voor geschikte temperatuur, ...

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Op basis van etikettering soorten vezels/weefsels/soorten textiel en hun toepassingen/soorten afwerking en veredeling benoemen.
- Vanuit de voorbereiding op het reinigen verschillende soorten vezels/weefsels/soorten textiel/...onderscheiden.
- Het belang van de voorbereiding van reinigen toelichten: motiveren waarom men bij de voorbereiding moet op het reinigen moet rekening houden met gegevens op etiket, met juiste temperatuur, moet kiezen voor gepast product, ...; ervaren van mogelijke gevolgen bij een gebrek aan voorbereiding; aan de hand van een casus mogelijke gevolgen van een gebrek aan voorbereiding opsommen, ...
- Verwoorden waarmee men rekening dient te houden bij een eerste wasbeurt.

8.5 De gegevens op een etiket van verpakking/kledingstuk/linnen verduidelijken en toelichten

Toelichting:

Soorten etiketten: onderhoudsetiket, textieletiket, wasvoorschriften, ...

Wenken:

- Het is mogelijk om in samenhang met doelstelling 7.5 (de gegevens op een etiket van een verpakking verduidelijken en toelichten) en met doelstelling 6.6 (de betekenis van de ingrediëntenlijst, de bereidingswijze, de houdbaarheidsdatum en de bewaarvoorschriften op een verpakking verduidelijken en toelichten) projectmatig of thematisch te werken rond 'etiketten': lezen van een etiket, gegevens op etiket, betekenis van symbolen, ...

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Gegevens op een etiket verduidelijken/toelichten: lezen van een etiket, symbolen uitleggen, gegevens van verschillende etiketten vergelijken, soorten etikettering verduidelijken.
- Toelichten waarom een etiket een belangrijke bron van informatie is bij de voorbereiding van een zorg.

8.6 Het belang van de factoren van het reinigingsproces van linnen verduidelijken

Toelichting:

De factoren van het reinigingsproces en hun belang werden reeds aangebracht binnen de context van het onderhoud van lokalen, keuken en leefruimten.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Factoren van het reinigingsproces verduidelijken en hun belang verduidelijken binnen de context van linnen (letterlijke weergave, in eigen woorden, ...).

8.7 Met ondersteuning van een werkmodel kiezen voor een passend reinigings- en/of onderhoudsysteem (kleinhuishouding) en deze keuze toelichten

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Kiezen voor handwas (op basis van etiket).
- Kiezen voor machinale was (op basis van etiket): instellen van machine (volgens handleiding) in verschillende situaties (verschillende toestellen); onderhouden van machine (volgens handleiding).
- Toelichten van keuze.

8.8 In het werkveld kennismaken met groothuishoudelijke toestellen en met de context waarin ze worden gebruikt

Toelichting:

Groothuishoudelijke toestellen zoals een strijkpers, een mangel, een strijkrol, ...

Leerlingen maken enkel kennis met toestellen uit de groothuishouding en met de context (strijkateliers, industriële wasserijen, wasserij, droogkuis, ...) waarbinnen ze worden gebruikt. Ze leren niet met de toestellen werken.

Het kennismaken staat in functie tot het oriënteren van leerlingen. Keuze voor directe of indirecte zorg in 3de graad is maar mogelijk wanneer leerlingen reeds in tweede graad kennis maken met de wereld van de groothuishouding.

Wenken:

- Organiseren van studiebezoek aan strijkwinkel, wasserij ... (in samenhang met doelstelling 9.1).
- Projectmatig of thematisch werken rond groothuishouding. (9.1 + 6.12 + 7.8).

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Kennismaken met verschillende reinigingssystemen.
- Kennismaken met de wereld van de groothuishouding.

8.9 Met ondersteuning van een werkmodel kiezen voor de passende nazorg en deze keuze toelichten

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Kiezen voor drogen aan lucht (in overeenstemming met etiket, milieuvriendelijke handelen, ...).
- Kiezen voor machinaal drogen.
- Kiezen voor strijken of type strijkijzer: soorten strijkijzers onderscheiden en benoemen.
- Kiezen voor kastklaar maken van linnen.
- Keuze toelichten (motivatie gebaseerd op gegevens etiket, motivatie vanuit oriëntatie op textiele grondstoffen, ...).

PLANNEN/VOORBEREIDEN – CHEMIE

8.10 Met ondersteuning van een werkmodel kiezen voor passende producten en deze keuze toelichten

<i>Toelichting:</i> Andere middelen zoals bijvoorbeeld ontvlekkingsmiddelen.
<i>Mogelijke onderliggende doelen/criteria</i> <ul style="list-style-type: none">
• Soorten wasmiddelen benoemen en onderscheiden.
• Kiezen van producten (rekening houdend met etiket, hardheid van water, vlotverhouding, samenstelling van wasmiddel, ...).
• Keuze toelichten (verwijzen naar gegevens op etiket, vanuit de oriëntatie op textiele grondstoffen, ...).
<i>Samenhang met DS basisvorming:</i> <ul style="list-style-type: none">
• Met procent in praktische situaties werken (WIS: 9).

PLANNEN/VOORBEREIDEN – TEMPERATUUR

8.11 Met ondersteuning van een werkmodel kiezen voor de passende temperatuur van het reinigings- en of onderhoudproces en deze keuze toelichten

<i>Toelichting:</i> Temperatuur: 95°C, 60°C, 40°C/30°C.
<i>Mogelijke onderliggende doelen/criteria:</i> <ul style="list-style-type: none">
• Wasmachine instellen (volgens handleiding, temperatuur: in overeenstemming met gegevens etiket, vanuit oriëntatie op textiele grondstoffen, in functie van energieverbruik, in functie van vuilheidsgraad en aard van linnen, ...) in verschillende situaties: verschillende toestellen leren instellen.
• Temperatuur strijkijzer instellen in verschillende situaties: verschillende toestellen leren instellen.
• Keuze van temperatuur toelichten.

PLANNEN/VOORBEREIDEN – TIJD

8.12 Met ondersteuning van een werkmodel kiezen voor de passende tijd van het reinigings-en/of onderhoudproces en deze keuze toelichten

<i>Mogelijke onderliggende doelen/criteria:</i> <ul style="list-style-type: none">
• Kiezen voor gepaste tijd in functie van reinigingsproces.
• Keuze motiveren.
--

REINIGEN EN ONDERHOUDEN

8.13 Met ondersteuning van een werkmodel bedden luchten, opmaken en verschoneren

<i>Toelichting:</i> Let op: het betreft niet het opmaken en verschoneren van ziekenhuisbedden.
<i>Wenken:</i> <ul style="list-style-type: none">
• Het kan zinvol zijn om voor de uitwerking van deze doelstelling een leerlijn uit te werken in overleg met het lerarenteam 3de graad.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Bedden verluchten.
- Bedden opmaken: lakens vouwen (correcte hoek, ergonomisch handelen)
- Bedden verschonen: overtrek om dekbed doen, ... (ergonomisch handelen).
- Methodisch handelen (technieken precies en vlot uitvoeren).

8.14 Met ondersteuning van een werkmodel wasgoed sorteren

Toelichting:

Wasgoed = eigen kledij.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Wasgoed sorteren (rekening houdend met soort vuil en vuilheidsgraad, oriëntatie op textiele grondstoffen (etiket/grondstof/kleur), ergonomisch handelen).

8.15 Met ondersteuning van een werkmodel wasgoed wassen

Wenken:

- Laat leerlingen met verschillende types van toestellen werken zodat ze het geleerde in verschillende situaties kunnen toepassen. Dit kan ook door te werken met verschillende types van bedieningspanelen.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Wasgoed wassen: met de hand/machinaal (in overeenstemming met etiket, machine hanteren met behulp van handleiding, rekening houden met factoren reinigingsproces: passend product in correcte verhouding, correcte inwerktijd, aangepast reinigingssysteem, correcte temperatuur, ...).
- Wasproces in fasen onderscheiden: inweek en voorwas, hoofdwas, bleken, spoelen, centrifugeren, ...
- Wasmachine onderhouden (met behulp van handleiding).

8.16 Met ondersteuning van een werkmodel wasgoed ophangen en/of drogen

Wenken:

- Laat leerlingen met verschillende types van toestellen werken zodat ze het geleerde in verschillende situaties kunnen toepassen.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Wasgoed ophangen (ergonomisch handelen, methodisch handelen (op correcte wijze, droogrek hanteren),...).
- Was goed drogen: aan de lucht/machinaal (in overeenstemming met etiket, rekening houden met factoren reinigingsproces (aangepast droogsysteem), droogtoestel hanteren, ...).
- Onderhoud van droogtoestellen

8.17 Met ondersteuning van een werkmodel wasgoed strijken met verschillende types van strijkijzers

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Wasgoed strijken (kwaliteitsbewust handelen: ergonomisch, veilig, ...).
- Verschillende types van strijkijzers gebruiken.
- Strijkijzers onderhouden.

8.18 Met ondersteuning van een werkmodel wasgoed kastklaar maken

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- (Gestreken) linnen opplooien (kwaliteitsbewust handelen: ergonomisch, ...).
- (gestreken) linnen opbergen (kwaliteitsbewust handelen: ergonomisch, methodisch, ...).

8.19 Met ondersteuning van een werkmodel klein verstelwerk aan kledij uitvoeren

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Een knoop/haakje/oog van sluiting/drukknoop aannaaien.
- Zomen/geloste naad naaien.

8.20 Met ondersteuning van een werkmodel schoeisel reinigen

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Reinigen van schoenen (vanuit oriëntatie op grondstof, rekening houdend met factoren van reinigingsproces).
- Drogen van schoenen (vanuit oriëntatie op grondstof, rekening houdend met factoren van reinigingsproces).
- Nabehandelen van schoenen: inspuiten/insmeren (vanuit oriëntatie op grondstof, rekening houdend met factoren van reinigingsproces).
- Opbergen van schoenen.
- Schoenpoetsmateriaal onderhouden.

REFLECTEREN

8.21 Reflecteren over het eigen handelen m.b.t. linnenzorg

Wenken:

- In samenhang uitwerken met 1.13.

Mogelijke onderliggende doelen/criteria:

- Een probleem formuleren.
- Eigen handelen vergelijken met handelen van medeleerling/werkmodel/...en gelijkenissen en verschillen opsommen.

9 Oriënteren op beroepen binnen directe en indirecte zorg en studiekeuze

9.1 Kennismaken met verschillende vormen van beroepsuitoefening in de directe en indirecte zorg, met de vereisten om deze beroepsvorm uit te oefenen en met de context waarbinnen men dit beroep uitoefent

9.2 Verduidelijken over welke competenties beroepsuitoefenaars binnen de indirecte en directe zorg moeten beschikken

9.3 Kennismaken met doelgroepen binnen directe en indirecte zorg

Toelichting:

In contact komen: leerlingen kunnen in contacten met ouderen, kinderen communiceren in een 1-1 relatie (doelgroep behoort tot de context waarbinnen de algemene doelstellingen kunnen worden bereikt) Wanneer we spreken over kennismaken verwachten we niet dat leerlingen bijkomende doelstellingen bereiken (doelgroep behoort niet tot context waarbinnen algemene doelstellingen kunnen worden bereikt).

Wenken:

- In contact komen: met ouderen in een dienstencentrum, met kinderen tussen 2,5 en 10jaar: deze doelstellingen kunnen worden bereikt in combinatie met doelstellingen 4.10 en 5.10 (participeren aan een activiteit).
- In contact komen met ouderen in een thuissituatie: deze doelstelling kan worden bereikt in combinatie met doelstelling 6.4 (boodschappen/aankopen doen).
- Kennismaken met...: deze doelstelling kan worden bereikt door middel van studiebezoeken, werken met beeldmateriaal.

9.4 De eigen studieleuze motiveren vanuit reflectie op eigen mogelijkheden en beperkingen

Wenken:

- Werk uit in samenhang met 1.13.
- Overleg op schoolniveau omtrent uitwerking van deze doelstelling is belangrijk.

2.2.2 Bronnen:

Algemeen

Vakoverschrijdende thema's in het secundair onderwijs – instrumentarium voor leerkrachten en schoolteams, Garant ISBN 90-5350-346-3

Taalgericht vakonderwijs:

Hajer M., Meestringa, T., Handboek voor taalgericht vakonderwijs, Coutinho, Bussum (2009).

Op volgende websites vindt u info die interessant is voor de uitwerking van meerdere algemene doelstellingen:

www.kbs-frb.be (Koning Boudewijnstichting)

websites van de mutualiteiten.

www.spelinfo.be (centrum voor informatieve spelen)

Sociale vaardigheden en communicatie

Petit A., Van Audenrode R., Persoonlijk en professioneel ontmoeten, Garant ISBN 987-90-441-2070-0

SOVA-groep, Samen werken, samen leren. Werkboek sociale vaardigheden, theorie en oefening. ISBN 90-244-1026-6

Oomkes Frank R, Communicatieleer, Boom (2000) ISBN 978905325371

Over de axenroos:

www.cego.be
www.relatie-studio.be

Gezondheid en welzijn

Wil je als leraar meer achtergrondinformatie over verpleegkundige diagnoses/gezondheidspatronen, ...:

Albersnagel E., van der berg Y., Diagnosen, interventies en resultaten, Wolters-Noordhoff (2007)

Gordon M., Verpleegkundige diagnostiek: proces en toepassing, Elsevier/De Tijdstroom (1998): uit het Amerikaans vertaald door Wim Seunke ea.

Websites:

www.gezondheid.be
www.vigez.be
www.rodekruis.be
www.weliswaar.be
www.gezondheidsnet.be
www.davindi.kennisnet.nl
www.sensoa.be
www.crz.be (centrum voor relatievorming en zwangerschapsproblemen)
www.zorg-en-gezondheid.be

Tijdschriften:

Weliswaar, vigez, nursing, ...

Voeding

www.gezondheid.be
www.favv.be
www.gezondheid.be
websites van producenten

3 Organisatorisch kader

3.1 Algemene suggesties

Het leerplan bestaat uit 9 leerplandoelstellingen die kunnen worden geclusterd tot 3 inhoudelijke componenten: directe zorg, (ped)agogisch handelen en indirecte zorg (zie 2.1.1) en tot een deel 'basis: kwaliteitsbewust handelen en componentoverschrijdend werken'.

Team:

- Kies voor een team dat over de graad heen multidisciplinair is samengesteld: dit betekent dat het team voor de tweede graad (1de + 2^{de} leerjaar) bestaat uit leraren met deskundigheid in de directe zorg en/of de indirecte zorg en/of met deskundigheid in het (ped)agogisch handelen.
- Het is aangewezen dat gestructureerd overleg wordt voorzien.
- Het lerarenteam wordt aangestuurd door een teamcoördinator.

Beroepsgericht gedeelte:

- De 16 uur van het beroepsgericht gedeelte worden best geclusterd in blokken. Zo blijft veel flexibiliteit mogelijk. Zo biedt dit mogelijkheden voor het werken met projecten, het organiseren van studiebezoeken of (extramuros) activiteiten, ...
- Wanneer men in het lessenrooster voor een onderdeel bv. 2u per week voorziet, kan men werken met één halve dag om de 2 weken, met één volledige dag per maand of met 4 weken per jaar (enkel voor beroepsgericht gedeelte) of ....

Kwaliteitsbewust handelen en componentoverschrijdend werken:

- We zeiden reeds dat Kwaliteitsbewust handelen kan beschouwd worden als een basis voor de andere algemene doelstellingen en dat leerlingen door het werken aan deze doelstelling als het ware een rugzak vullen. Binnen de andere algemene doelstellingen en tijdens het componentoverschrijdend werken leert men de geleerde kennis, vaardigheden en attitudes toepassen.

Er zijn twee mogelijkheden voor het werken rond kwaliteitsbewust handelen en componentoverschrijdend werken:

- o Men kiest ervoor om op systematische wijze apart aan de basis te werken (in samenhang met het componentoverschrijdend werken). Leerlingen werken dus op regelde basis rond het vullen van de rugzak. De kennis, vaardigheden, attitudes die men aanleert, leren ze vervolgens toepassen binnen de andere algemene doelstellingen en tijdens componentoverschrijdende activiteiten. (zie organisatiemodellen 3.2.1, 3.2.2 en 3.2.3).
  - o Men kiest om binnen alle algemene doelstellingen te werken rond Kwaliteitsbewust handelen. (= directe integratie van Kwaliteitsbewust handelen binnen inhoudelijke componenten). De rugzak wordt tijdens het werken aan andere algemene doelstellingen steeds meer gevuld. (zie variant op organisatiemodel 3.2.4).
- Ongeacht de mogelijkheid die men kiest, kan men stellen dat men min. 2u per week nodig heeft voor algemene doelstelling Kwaliteitsbewust handelen en de componentoverschrijdende leerplandoelstellingen.

Keuze voor projectmatig of thematisch werken als methodiek:

- We beschouwen een keuze voor projectmatig of thematisch werken als methodiek in de tweede graad als zinvol. Deze methodiek geeft heel wat mogelijkheden om componentoverschrijdend te werken en leerlingen de samenhang tussen de algemene doelstellingen te laten ervaren.
- Een keuze voor deze methodiek heeft consequenties voor de organisatie. Men moet dan ook overwegen in welke mate en op welke wijze men deze methodiek integreert binnen de organisatie.
- Het lijkt ons haalbaar om min. 2u/week (kan anders georganiseerd worden: werken met projectdagen, projectweek, ...) te voorzien voor dit projectmatig of thematisch werken. Het lijkt ons niet haalbaar om de totaliteit van het beroepsgericht gedeelte aan de hand van deze methodiek te verwezenlijken.

Directe zorg, (ped)agogisch handelen en componentoverschrijdend werken:

- Voor de component 'directe zorg' is geen verzorgingslokaal vereist.
- De lessen en activiteiten van de componenten 'directe zorg', '(ped)agogisch handelen' en componentoverschrijdend werken, vinden best plaats in lokalen die rollenspel, groepswerk, dramatische en creatieve werkvormen en EHBO - interventie mogelijk maken.

Indirecte zorg:

- Voor de component 'indirecte zorg' dient men min. 6 uur (per leerjaar) te voorzien.
- 4 van de 6 uren vinden best plaats in een didactische leskeuken en worden besteed aan algemene doelstelling 'maaltijd plannen, voorbereiden en bereiden'.
- Andere mogelijkheid: week 1: werken met een blok van 4uur (enkel maaltijdzorg); week 2: werken met 2 blokken van 4uren of van meerdere blokken (8 uren indirecte zorg in totaliteit).
- Kennis en vaardigheden worden geïntegreerd aangebracht (kennis staat ten dienste van het handelen). Dit vraagt dat de praktijkklassen geschikt zijn om ook theoretische lesactiviteiten te voorzien, informatie op te zoeken, ...
- Men kan ervoor opteren om een aantal doelstellingen m.b.t. 'zorg voor keuken, lokalen, leefruimten' te verwezenlijken binnen de context van de keuken. De leerlingen leren dan in de keuken, tijdens de fase van de nazorg (maaltijdbereiding) kennis en vaardigheden aan m.b.t. 'zorg voor lokalen, keuken en leefruimten'. Wanneer men hiervoor opteert is het aangewezen om te kiezen voor voldoende uren 'indirecte zorg' waarbij men:
  - o voor voldoende tijd (= meer dan 4u) over een keuken kan beschikken of
  - o men naast een keuken tevens kan beschikken over een aanpalend of polyvalent lokaal voor zorg voor linnen en zorg voor onderhoud lokalen, keuken en leefruimten.

Bovendien is het in deze optie aangewezen dat 1 leraar in staat voor de ganse component.

- Men kan ervoor opteren om zorg voor linnen en zorg voor lokalen, keuken en leefruimten gescheiden aan te bieden van maaltijdzorg.
  - o Mogelijkheid 1: in aparte lokalen, door 2 verschillende leraren.
  - o Mogelijkheid 2: in aparte lokalen, door 1 leraar.

In deze optie is het noodzakelijk dat men tijdens de fase van de nazorg bij de maaltijdbereiding, voortbouwt op kennis en vaardigheden die leerlingen hebben verworven tijdens de lessen zorg voor lokalen, keuken en leefruimten en zorg voor linnen.

Algemene suggesties voor een logische en chronologische planning:

- Een aantal doelstellingen onder algemene doelstelling 'Kwaliteitsbewust handelen' zoals bv. de doelstelling rond de holistische mensvisie komen best eerst aan bod.
- De algemene doelstelling 'Communiceren in een 1-1 relatie' komt best aan bod voor de algemene doelstelling 'In groep werken'.
- Zorg dragen voor lokalen, keuken en leefruimten: doelstellingen 7.5 tot 7.13 komen best aan bod alvorens men 'Zorg dragen voor linnen' behandelt en voor het deel 'nazorg' binnen algemene doelstelling 'Een maaltijd plannen, voorbereiden en bereiden'.

3.2 Mogelijke ordeningskaders

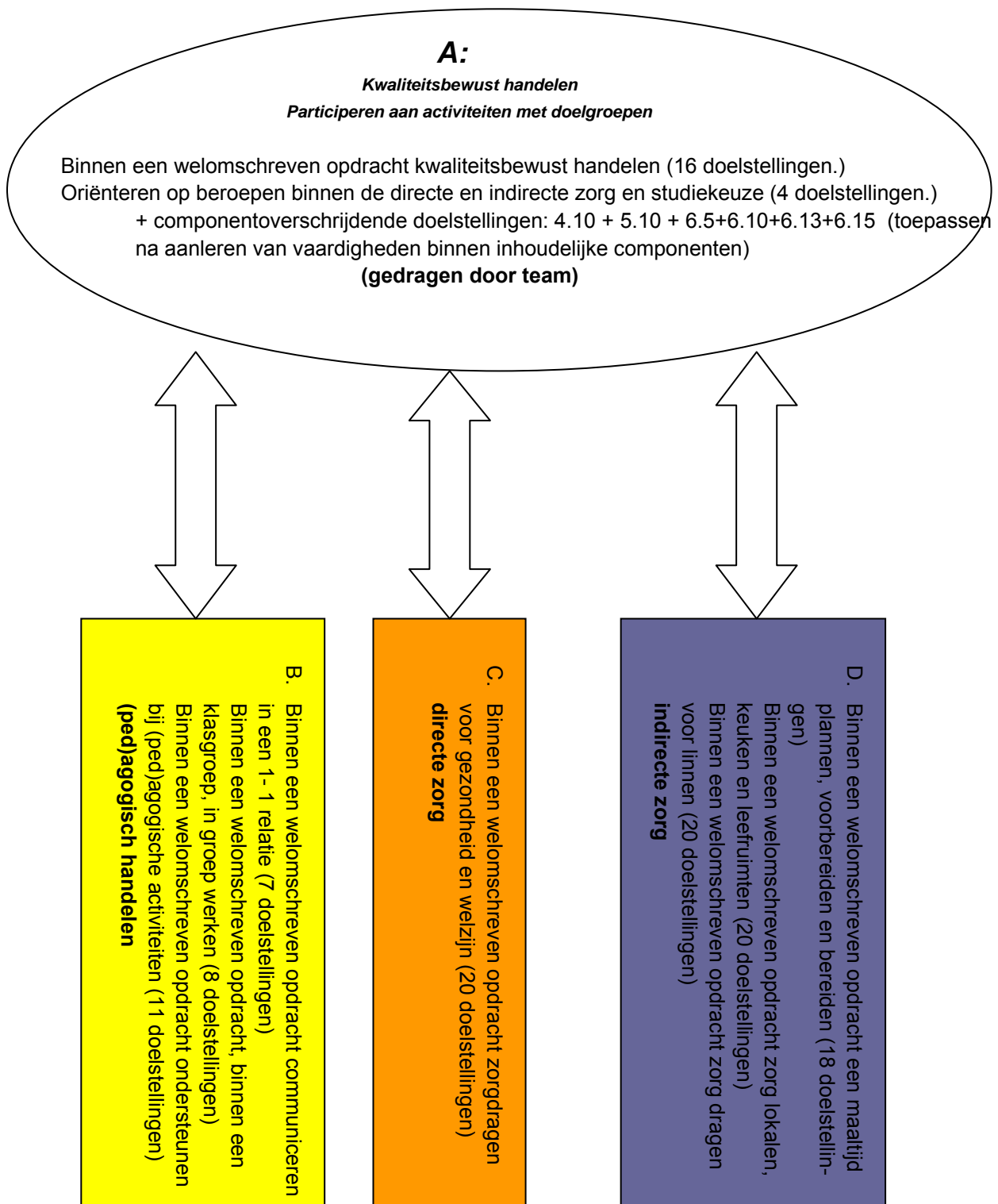
De vertaling van een pedagogisch kader in de praktijk kan uitnodigen tot het creëren van een bepaald organisatorisch kader. De concrete invulling van het kader is vaak sterk afhankelijk van de concrete schoolcontext.

We stellen enkele mogelijke ordeningskaders voor en geven per ordeningskader weer wat de mogelijke randvoorwaarden en consequenties zijn voor de organisatie.

De voorgestelde ordeningskaders zijn inspiratiebronnen voor de school.

In onderstaande modellen zijn we uitgegaan van een bepaald ordeningskader (visie) waarna de verschillende leerplandoelstellingen werden geclusterd. Na de inhoudelijke uitwerking werd er nagegaan wat dit model betekent voor de organisatie.

3.2.1 **Orderingskader 1 (klassieke indeling in luik 'basis + componentoverschrijdend werken' + inhoudelijke componenten)**

Wat kan dit betekenen voor de organisatie?

Suggesties voor een tijdplanning:

1u = 1 week of 32-36 uur op jaarbasis

(Mogelijkheden gelden zowel voor het 3de als voor het 4de leerjaar)

	<i>Blok A</i>	<i>Blok B</i>	<i>Blok C</i>	<i>Blok D</i>
<i>Mogelijkheid 1</i>	2u	4u	4u	6u
<i>Mogelijkheid 2</i>	4u	3u	3u	6u
<i>Mogelijkheid 2</i>	2u	3u	3u	8u

Varianten zijn mogelijk: bv. in 3de jaar nadruk leggen op communicatie en voor Blok B: 5 uur voorzien en voor Blok C: 2uur; in 4de jaar nadruk leggen op verzorging en dus 5uur voor Blok C en 2uur voor Blok B.

Voordelen van werken met dit model?

Ieder teamlid staat in voor die inhoudelijke component waarvoor hij/zij de deskundigheid bezit.

Men kan dit model combineren met andere inhoudelijke ordeningskaders.

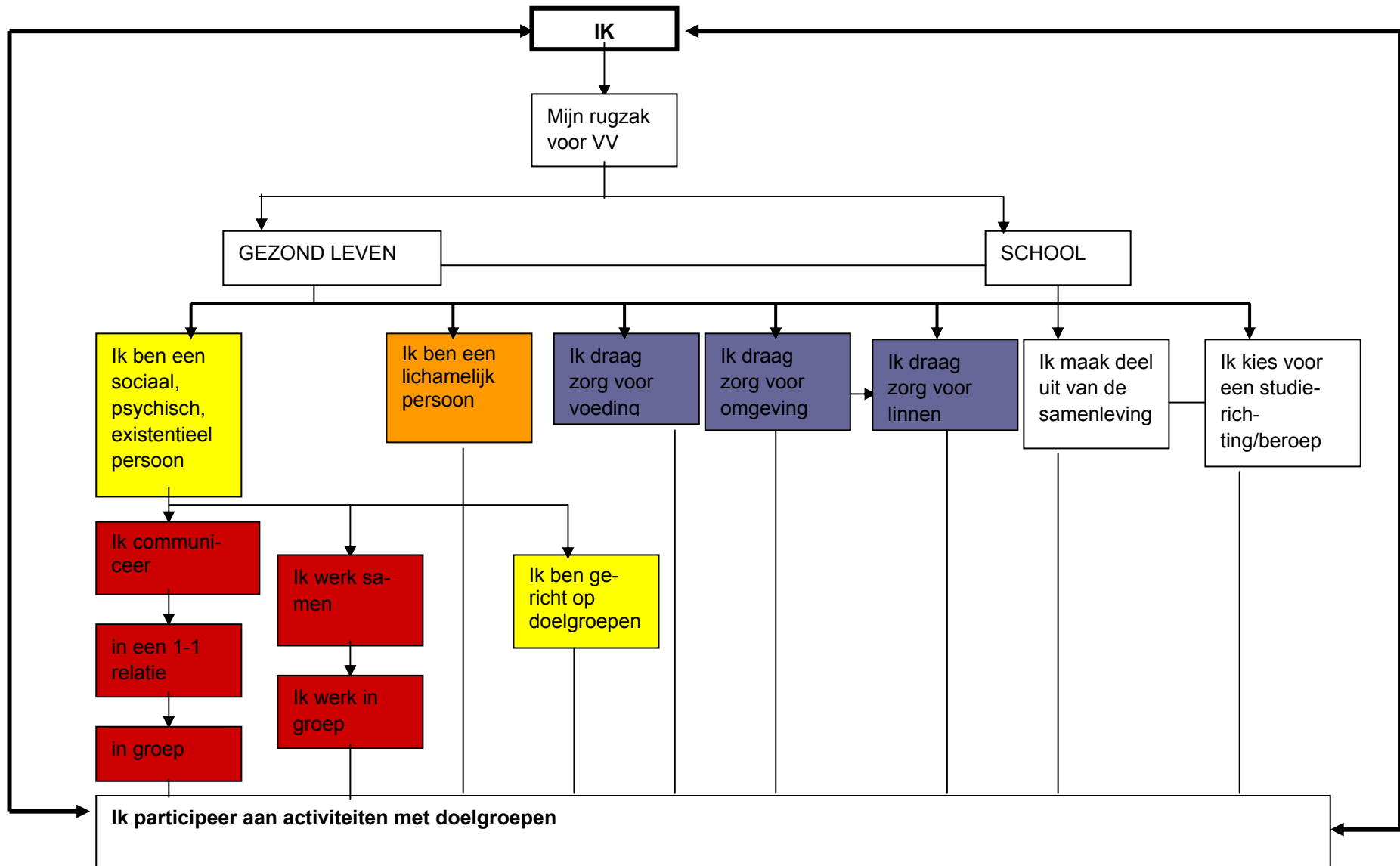
Randvoorwaarden voor het werken met dit model?

De teamleden die instaan voor de 3 verschillende inhoudelijke componenten dienen goed op de hoogte te zijn van het ganse leerplan om voor de leerlingen de samenhang tussen de verschillende componenten tastbaar te maken.

De teamleden die instaan voor de 3 verschillende inhoudelijke componenten dienen goed op de hoogte te zijn van de evaluatiecriteria die de andere teamleden hanteren.

3.2.2 Ordeningskader 2 (een holistisch mensbeeld als uitgangspunt)

Legende: lijn: er is samenhang; pijl: er is een logische volgorde

Duiding ordeningskader:

Meer informatie over de visie achter dit ordeningskader vindt u in deel 4 van het servicedocument.

Clustering doelstellingen:

Ik

- 1.1 Een holistische mensvisie en het belang ervan verduidelijken en toelichten.
- 5.5 Het bij zichzelf verduidelijken van een basisemotie, gedachte, intentie, gedrag/handeling
- 5.6 Het expressief uitdrukken van een basisemotie, gedachte, intentie, gedrag/handeling

Mijn rugzak voor VV

Kwaliteitsbewust handelen:

- 1.3 methodisch handelen
- 1.4 milieubewust handelen
- 1.5 veilig handelen
- 1.6 ergonomisch handelen
- 1.7 hygiënisch handelen
- 1.8 economisch handelen
- 1.9 respectvol handelen
- 1.10 – 1.12 observeren, registreren
- 1.13 handelen vanuit een reflecterende grondhouding

GEZOND LEVEN

- 4.1 de begrippen gezondheid en welzijn verduidelijken
- 4.8 elementen m.b.t. gezondheidsbeleving en instandhouding verduidelijken en toelichten
- 4.9 het belang van concrete projecten en acties m.b.t. gezondheidsbevordering toelichten
- 6.3 met ondersteuning van een voedingsvoorlichtingsmodel een maaltijd samenstellen en deze keuze toelichten
- 7.3 de relatie tussen een gezonde levensstijl en reinigen en onderhoud en interieurzorg verduidelijken
- 8.3 de relatie tussen een gezonde levensstijl en linnenzorg verduidelijken en toelichten
- 4.20 reflecteren op het eigen handelen (leefstijl) ten aanzien van gezondheid en welzijn

Ik ben een sociaal, psychisch en existentieel persoon

Basis:

- 5.1 vanuit een holistische mensvisie een kader om gedrag en sociale interacties te duiden verduidelijken en toelichten
- 5.2 gedrag bij de uitvoering van een opdracht situeren binnen een kader om gedrag en sociale interacties te duiden
- 5.3 eigen gedrag situeren binnen een welbepaalde context en binnen een kader om gedrag en sociale interacties te duiden
- 5.7 kenmerken m.b.t. het psychisch, sociaal en existentieel welbevinden verduidelijken en toelichten
- 5.8 beïnvloedende factoren (intern en extern) voor het psychisch, sociaal en existentieel welbevinden verduidelijken en toelichten verduidelijken hoe men het eigen welbevinden en dat van anderen kan verhogen
- 5.11: reflecteren op het eigen pedagogisch handelen

Ik communiceer

Basis:

- 2.1 verschillende begrippen m.b.t. communiceren in een 1-1 relatie verduidelijken, toelichten en exploreren
- 2.3 verschillende elementen van het communiceren en de eigen communicatie situeren binnen een kader om gedrag en sociale interacties te duiden

Toepassen:

<p><u>In een 1 –1 relatie:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> 2. 4 vanuit een holistische mensvisie respectvol communiceren in een 1-1 relatie 2.5 op een vlotte wijze communiceren hierbij gebruik maken van communicatiemiddelen 2.6 afstemmen van de eigen communicatie 2.7 reflecteren op de eigen communicatie binnen een kader om gedrag en sociale interacties te duiden	<p><u>In groep:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> 3.3 vanuit een holistische mensvisie respectvol communiceren in groep 3.4 op een vlotte wijze communiceren en hierbij gebruik maken van communicatiemiddelen 3.5 afstemmen van de eigen communicatie 2.7 reflecteren op de eigen communicatie binnen een kader om gedrag en sociale interacties te duiden
--	---

Ik werk samen

Basis:

- 3.1 verschillende begrippen m.b.t. het werken in groep verduidelijken, toelichten en exploreren
- 3.2 de verschillende sociale interacties tijdens het samenwerken situeren binnen een kader op gedrag en sociale interacties te duiden

Toepassen:

Ik werk in groep

3.6 Methodisch handelen bij een gedelegeerde en zelfgekozen groepsopdracht

3.7 samenwerken bij het realiseren van een gedelegeerde en zelfgekozen groepsopdracht

3.8: reflecteren op het samenwerken in groep

Ik ben gericht op doelgroepen

Basis:

5.4 verschillende levensfasen binnen de levensloop van de mens exploreren

Ik ben een lichamelijk persoon

4.11: kenmerken van de normale voeding en stofwisseling verduidelijken

4.12 kenmerken van de normale uitscheiding verduidelijken

4.14 kenmerken m.b.t. de normale activiteiten verduidelijken

4.16 kenmerken van normale slaap en rust verduidelijken

4.17 kenmerken van de normale waarneming verduidelijken

4.18 zorg dragen voor hulpmiddelen bij waarnemen

4.19 kenmerken m.b.t. hormonale invloeden, de seksualiteit en voortplanting verduidelijken

4.5-4.7: EHBO

Ik draag zorg voor voeding

Binnen een welomschreven opdracht een maaltijd plannen, voorbereiden en bereiden

Ik draag zorg voor omgeving

Binnen een welomschreven opdracht zorg dragen voor lokalen, keuken en leefruimten

Ik draag zorg voor linnen

Binnen een welomschreven opdracht zorg dragen voor linnen

SCHOOL

1.2 de kernelementen van het opvoedingsproject van de school verduidelijken en illustreren in het dagelijks leven

4.2 de kernelementen en de uitbouw van het gezondheids- en welzijnsbeleid op school verduidelijken en toelichten

Ik maak deel uit van de samenleving

- 4.8 elementen m.b.t. gezondheidsbeleving en instandhouding verduidelijken en toelichten
- 2.2 de relatie tussen maatschappelijke tendensen en communicatie verduidelijken en toelichten
- 7.2 de relatie tussen maatschappelijke tendensen en interieurzorg verduidelijken en toelichten
- 8.2 de relatie tussen maatschappelijke tendensen en linnenzorg verduidelijken
- eventueel: 4.3 (hulpvragen in verband met gezondheid en welzijn)

Ik kies voor een studierichting /beroep

Oriënteren op beroepen binnen de directe en indirecte zorg en studiekeuze

Ik participeer aan activiteiten met doelgroepen

- 5.10 Participeren aan een gepaste vrijetijdsactiviteit, de doelgroep ondersteunen en kennismaken met de wijze waarop deze wordt begeleid.
- 4.13 kinderen ondersteunen bij uitscheiding
- 4.15 kinderen en volwassenen ondersteunen bij activiteiten
- 4.10 Participeren aan een project/actie m.b.t. gezondheidsbevordering, de doelgroep ondersteunen en kennismaken met de wijze waarop deze wordt begeleid.

Wat kan dit betekenen voor de organisatie?

Suggesties voor een tijdplanning:

1u = 1 week of 32-36u op jaarbasis

In onderstaande berekening gaat men er van uit dat elke 'module' (module = kadertje) zowel in het 3de als in het 4de leerjaar voorkomt. Wanneer men ervoor kiest om de modules over de 2 leerjaren te verdelen, dient men de vermelde uurverdeling (= suggestie) x 2 te doen.

IK + Mijn rugzak voor VV + GEZOND LEVEN: 2u

SCHOOL + Ik maak deel uit van samenleving: 0,5u

Ik kies voor mijn studierichting/beroep: 0,5u

Ik ben een lichamelijk persoon: min. 2u

Ik ben een sociaal, psychisch, existentieel persoon + ik communiceer: in een 1 – 1 relatie en in groep: min. 3u

Ik werk samen + Ik werk in groep + ik ben gericht op doelgroepen: 1u

Ik draag zorg voor voeding + voor mijn omgeving + voor linnen: min. 6u

Ik participeer aan activiteiten met doelgroepen: 1 u

Suggesties voor de organisatie van dit model

Wanneer er op de school wordt gekozen voor een vast uurrooster per week (in combinatie met projectdagen/weken waarin men componentoverschrijdend werkt), kan men dit ordeningskader combineren met model 3.2.1. Het ordeningskader is in deze optie een houvast voor het uitwerken van een jaarplanning en geeft leerlingen een overzicht van de studierichting en van de samenhang tussen de verschillende inhoudelijke componenten.

Men kan ook kiezen voor een eerder modulair model: Wanneer de modules met een pijl zijn verbonden, dienen ze in die volgorde na elkaar te worden geplaatst. Wanneer de modules met een lijn in verbinding staan, wilt dit zeggen dat de modules in verband staan met elkaar, maar dat de volgorde niet vast ligt.

Men kan ook opteren voor een combinatie van beide mogelijkheden: een vast uurrooster waarbinnen men de ruimte heeft om af en toe te werken met thema's of projecten en ervoor kiezen om een aantal modules projectmatig of thematisch aan te bieden.

Voordelen van werken met dit model?

Leerlingen ervaren dat de studierichting een geheel vormt.
Leerlingen ervaren dat de mens een holistisch geheel vormt.

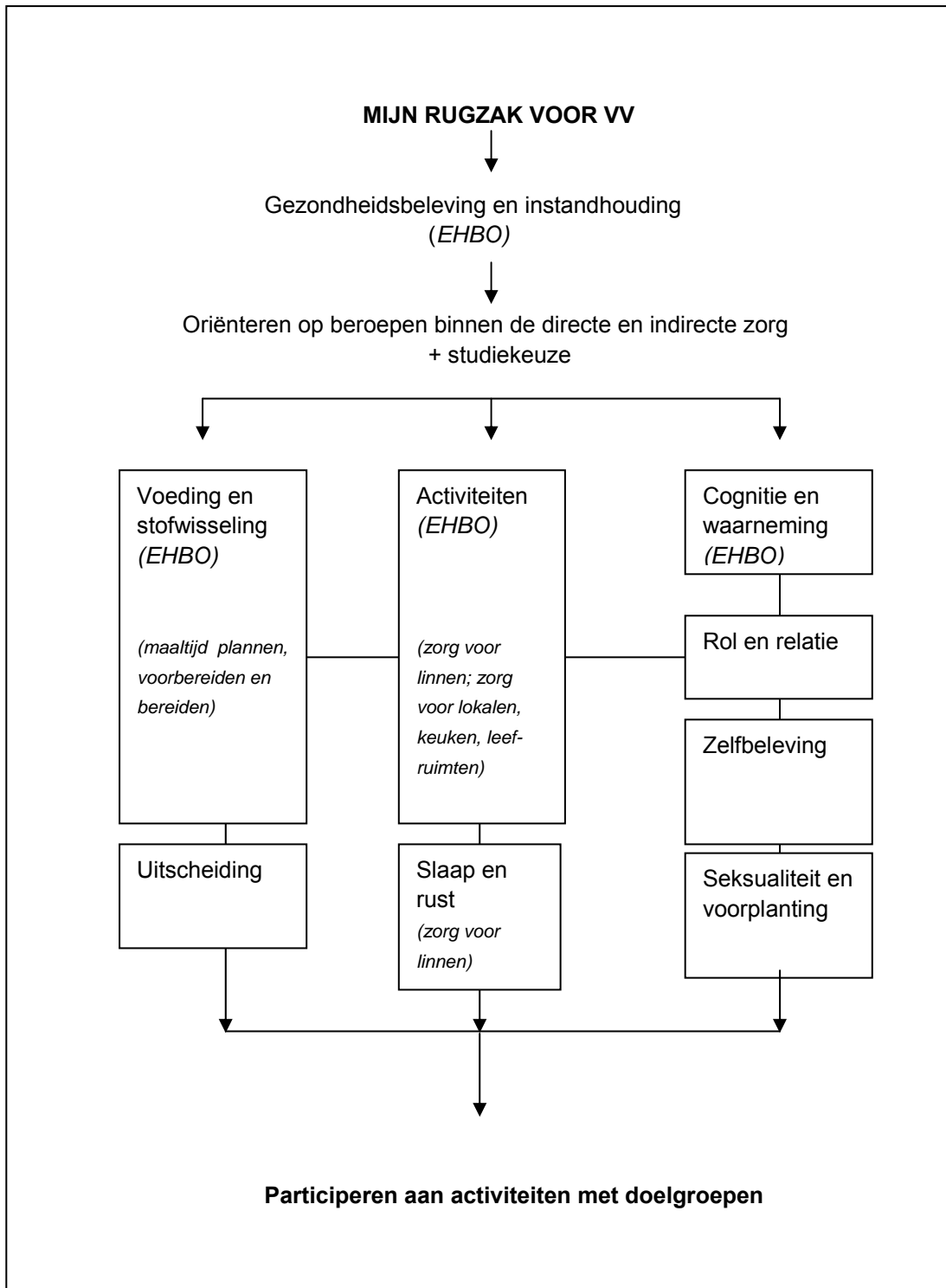
Randvoorwaarden voor het werken met dit model?

Een aantal modules zijn duidelijk aan een inhoudelijke component te linken. Een aantal andere modules: IK, Mijn rugzak, Gezond leven, School, Ik maak deel uit van de samenleving, Ik kies voor een studierichting en beroep en Ik participeer aan activiteiten met doelgroepen, zijn componentoverschrijdend. Dit betekent dat leraren deze modules of in teamverband dienen uit te werken of de expertise hebben in verschillende inhoudelijke componenten.

Leraren dienen op de hoogte te zijn van de evaluatiecriteria die in de verschillende modules worden gehanteerd en van de samenhang tussen de verschillende modules.

3.2.3 Ordeningskader 3 (naar domeinen/diagnosen in de gezondheidszorg)

Legende: lijn: er is samenhang, pijl: logische volgorde

Duiding ordeningskader:

In punt 4.2.2 wordt dit ordeningskader geduid.

Clustering doelstellingen:

Noot: de doelstellingen die cursief staan kunnen een plaats krijgen binnen een meerdere clusters.

Mijn rugzak voor VV

- 1.1 een holistische mensvisie en het belang ervan verduidelijken en illustreren
- 1.2 de kernelementen van het opvoedingsproject van de school verduidelijken en illustreren in het dagelijks schoolleven
- 1.3 methodisch handelen
- 1.4 milieubewust handelen
- 1.5 veilig handelen
- 1.6 ergonomisch handelen
- 1.7 hygiënisch handelen
- 1.8 economisch handelen
- 1.9 respectvol handelen
- 1.10 – 1.12 observeren, registreren
- 1.13 handelen vanuit een reflecterende grondhouding

Gezondheidsbeleving en instandhouding

- 4.1 de begrippen gezondheid en welzijn verduidelijken en toelichten
  - 4.2 de kernelementen en de uitbouw van het gezondheids- en welzijnsbeleid op school verduidelijken en toelichten
  - 4.3 exploreren en toelichten, aan de hand van de regionale sociale kaart, waar jongeren met hulpvragen in verband met gezondheid en welzijn in de eigen regio terecht kunnen.
  - 4.4 de werking van een instantie/organisatie voor jongeren met hulpvragen toelichten en deze organisatie bezoeken.
  - 4.8 elementen m.b.t gezondheid/beleving en instandhouding verduidelijken en toelichten
  - 4.9 het belang en doel van concrete projecten en acties m.b.t. gezondheidsbevordering toelichten.
  - 4.10 Participeren aan een project/actie m.b.t. gezondheidsbevordering, de doelgroep ondersteunen en kenismaken met de wijze waarop deze wordt begeleid.*
- EHBO***
- 4.5 in de context van de school noodsituaties herkennen en gepast reageren als burger
  - 4.6 hulpinstanties op een correcte wijze verwittigen
  - 4.7 in de context van de school kleine zorgen toedienen

Oriënteren op beroepen binnen directe en indirecte zorg

Voeding en stofwisseling

- 4.11 kenmerken van de normale voeding en stofwisseling verduidelijken
- Binnen een welomschreven opdracht een maaltijd plannen, voorbereiden en bereiden
- EHBO***
- 4.5 in de context van de school noodsituaties herkennen en gepast reageren als burger
  - 4.6 hulpinstanties op een correcte wijze verwittigen
  - 4.7 in de context van de school kleine zorgen toedienen

Uitscheiding

- 4.11 Kenmerken van de normale uitscheiding verduidelijken
- 4.13 kinderen ondersteunen bij uitscheiding

Activiteiten

4.14 Kenmerken m.b.t. normale activiteiten verduidelijken

4.15 Kinderen en volwassenen ondersteunen bij activiteiten

5.10 *participeren aan een gepaste vrijetijdsactiviteit, de doelgroep ondersteunen en kennismaken met de wijze waarop deze wordt begeleid.*

Binnen een welomschreven opdracht zorg dragen voor lokalen, keuken en leefruimten

Binnen een welomschreven opdracht zorg dragen voor linnen (uitgezonderd doelstelling 8.13)

EHBO

4.5 *in de context van de school noodsituaties herkennen en gepast reageren als burger*

4.6 *hulpinstanties op een correcte wijze verwittigen*

4.7 *in de context van de school kleine zorgen toedienen*

Slaap en rust

5.16 Kenmerken van de normale slaap en rust verduidelijken

7.14 *Met ondersteuning van een werkmodel opruimen, verluchten, reinigen en onderhouden van lokalen, leefruimten, keuken (slaapkamer)*

8.13 Met ondersteuning van een werkmodel bedden, luchten, opmaken en verschoneren.

Cognitie en waarneming

4.17 Kenmerken van de normale waarneming verduidelijken

4.18 zorg dragen voor hulpmiddelen (onderhouden) bij waarnemen

Binnen een welomschreven opdracht communiceren in een 1-1 relatie

Vlot communiceren in groep 3.3 – 3.4 – 3.5

EHBO

4.5 *in de context van de school noodsituaties herkennen en gepast reageren als burger*

4.6 *hulpinstanties op een correcte wijze verwittigen*

4.7 *in de context van de school kleine zorgen toedienen*

Zelfbeleving

Welbevinden: 5.5 – 5.6 – 5.7 – 5.8 – 5.9

9.4 *de eigen studiekeuze motiveren vanuit reflectie op eigen mogelijkheden en beperkingen*

Rol en relatie

5.1 Vanuit een holistische mensvisie een kader om gedrag en sociale interacties te duiden verduidelijken en toelichten

5.2 gedrag bij de uitvoering van een opdracht situeren binnen een kader om gedrag en sociale interacties te duiden

5.3 Het eigen gedrag situeren binnen een welbepaalde context en binnen een kader om gedrag en sociale interacties te duiden

5.4 verschillende levensfasen binnen de levensloop van de mens exploreren

3.1 verschillende begrippen m.b.t het werken in groep verduidelijken

3.2 de verschillende interacties tijdens het samenwerken situeren binnen een kader om gedrag en sociale interacties te duiden

3.6 methodisch handelen bij een gedelegeerde en zelfgekozen groepsopdracht

3.7 samenwerken bij het realiseren van een gedelegeerde en zelfgekozen groepsopdracht

3.8 reflecteren over het samenwerken in groep

Seksualiteit en voortplanting

4.19 kenmerken m.b.t hormonale invloeden, de seksualiteit en de voorplanting verduidelijken

Participeren aan activiteiten met doelgroepen

4.10 Participeren aan een project/actie m.b.t. gezondheidsbevordering, de doelgroep ondersteunen en kennismaken met de wijze waarop deze wordt begeleid.

5.10 participeren aan een gepaste vrijetijdsactiviteit, de doelgroep ondersteunen en kennismaken met de wijze waarop deze wordt begeleid.

Wat kan dit betekenen voor de organisatie?

Suggesties voor een tijdplanning:

1u = 1 week of 32-36u op jaarbasis

In onderstaande tijdsindeling gaan we er vanuit dat elke module zowel in het 3de als in het 4de leerjaar wordt georganiseerd. Indien men ervoor kiest om modulair te werken en om de bepaalde modules over de 2 leerjaren te plannen, dient men de uren x2 te vermenigvuldigen.

Mijn rugzak voor VV + gezondheidsbeleving en instandhouding + Oriënteren op beroepen binnen de directe en indirecte zorg en studiekeuze + Participeren aan activiteiten met doelgroepen: 2u

Voeding en stofwisseling + Uitscheiding: 5u

Activiteiten + Slaap en rust: 5u

Cognitie en waarneming + Rol en relatie + Zelfbeleving + Seksualiteit en voortplanting: 4u

Suggesties voor de organisatie van dit model

In dit model gaat men uit van inhoudelijke modules. Een groot aantal modules zijn per definitie componentoverschrijdend: Mijn rugzak, Voeding en stofwisseling, Activiteiten, Slaap en rust, Cognitie en waarneming, Seksualiteit en voortplanting, Participeren aan activiteiten met doelgroepen.

Men kan er voor kiezen om de modules componentoverschrijdend uit te werken in teamverband, men kan meerdere deskundigen/leraren laten instaan voor 1 module of om men kan een module toewijzen aan leraren die deskundigheid hebben in meerdere inhoudelijke componenten.

Men kan er vervolgens voor opteren op dit model te combineren met model 3.2.1, dan biedt dit ordeningskader houvast voor de uitwerking van de jaarplanning.

Men kan de inhoudelijke modules ook als basis hanteren voor de organisatie:

Wanneer 1 persoon instaat voor een module, moet men uitgaan van jaarp opdrachten.

noot: het modulair onderwijs leert ons dat het is aangewezen om de module Voeding en stofwisseling en de module Activiteiten zowel in het derde jaar als in het vierde jaar moet organiseren.

Men kan er ook voor opteren om een aantal modules als projecten aan te bieden.

Voordelen van werken met dit model?

Leerlingen ervaren de samenhang tussen de verschillende algemene doelstellingen. Er wordt componentoverschrijdend gewerkt.

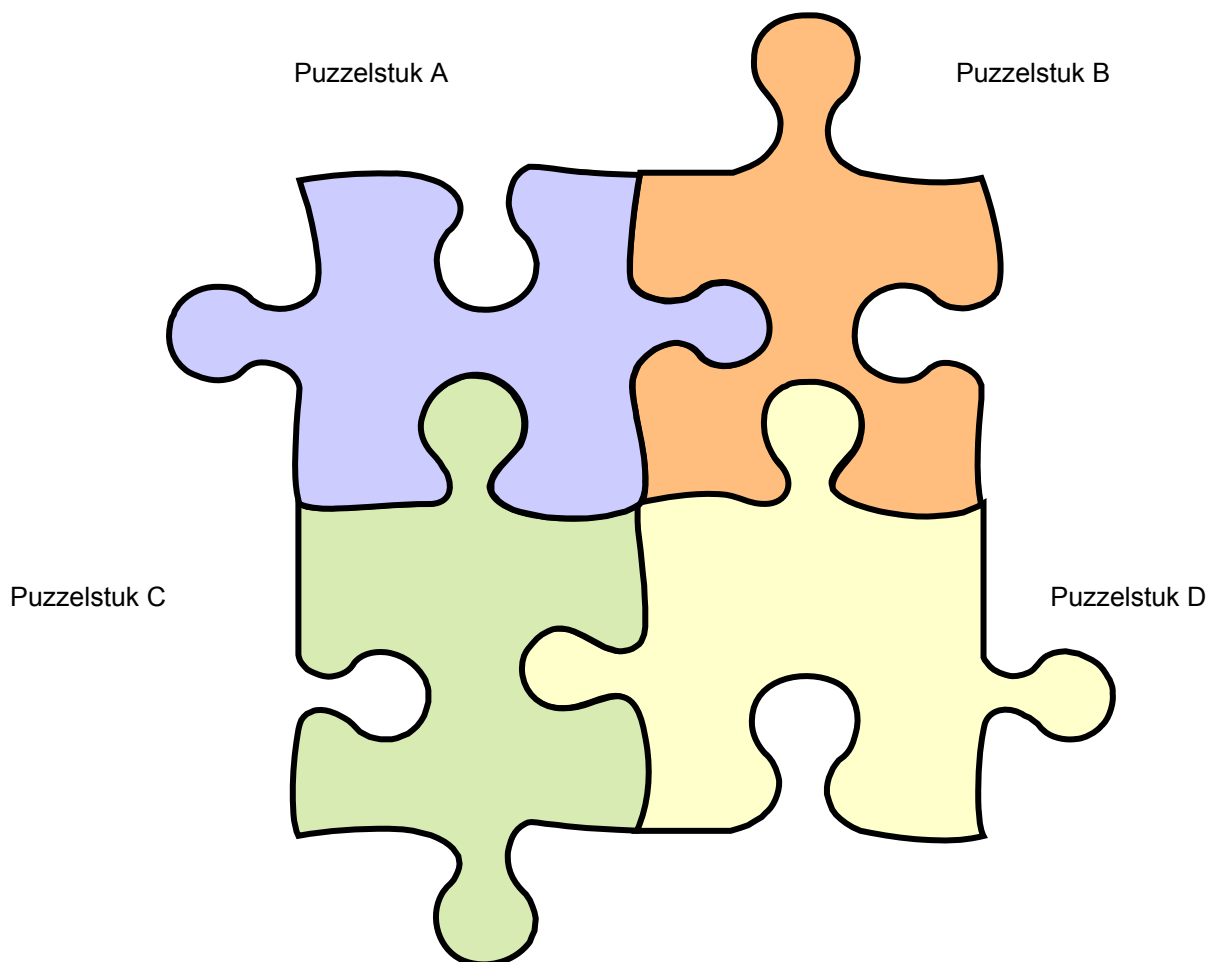
Randvoorwaarden voor het werken met dit model?

Het team moet bereid zijn om componentoverschrijdend te werken of om als team modules samen uit te werken en te dragen.

Als je ervoor kiest om modulair te werken, moet het voor de school mogelijk zijn om op bepaalde ogenblikken extra vaklokalen of polyvalente lokalen ter beschikking te hebben. (geen vaste spreiding per week)

3.2.4 Ordeningskader 4 (variant op ordeningskader 3)

Duiding ordeningskader:

Inhoudelijke ordening loopt sterk parallel met 3.2.3

In dit kader wordt er voor geopteerd om het werken aan de algemene doelstelling kwaliteitsbewust handelen, de componentoverschrijdende doelstellingen en de algemene doelstelling oriënteren op beroepen en studiekeuze te koppelen aan elk puzzelstuk.

Algemene doelstelling 7 zorg voor lokalen, keuken en leefruimten komt aan bod in 2 puzzelstukken, maar toegepast op het onderhouden van een context (keuken, leefruimten en lokalen).

Clustering doelstellingen:

Puzzelstuk A:

Kwaliteitsbewust handelen (1)

Communiceren in een 1-1 relatie (2)

Binnen een klasgroep, in groep werken (3)

Zorg voor gezondheid en welzijn: visie (4.1 - 4.4), EHBO (4.5 – 4.7), gezondheidsbeleving en instandhouding (4.8 – 4.9), waarneming en cognitie (4.17 – 4.18), seksualiteit en voortplanting (4.19)

Ondersteunen bij (ped)agogische activiteiten: levensloop (5.4), welbevinden (5.5 – 5.9), participeren (5.10)

Puzzelstuk B:

Kwaliteitsbewust handelen (1)

Zorg voor gezondheid en welzijn: voeding en stofwisseling (4.11)

Maaltijden plannen, voorbereiden en bereiden (6)

Zorg dragen voor lokalen, keuken en leefruimten (7): toegepast op de keuken

Oriënteren op beroepen en studiekeuze (9)

Puzzelstuk C:

Kwaliteitsbewust handelen (1)

Zorg voor gezondheid en welzijn: activiteiten (4.14 – 4.15), slaap en rust (4.16), Zorg dragen voor lokalen, keuken en leefruimten (7): toegepast op lokalen en leefruimten

Oriënteren op beroepen en studiekeuze

Puzzelstuk D:

Kwaliteitsbewust handelen (1)

Zorg dragen voor gezondheid en welzijn: uitscheiding (4.12 – 4.13)

Zorg dragen voor linnen: AD8

Oriënteren en studiekeuze (9)

Wat kan dit betekenen voor de organisatie?

Suggesties voor een tijdplanning:

1u = 1 week of 32-36u op jaarbasis

(Mogelijkheden gelden zowel voor het 3de als voor het 4de leerjaar)

Puzzelstuk A	Puzzelstuk B	Puzzelstuk C	Puzzelstuk D
7u	6u	2u	1u

Voordelen van werken met dit model?

Leerlingen ervaren de samenhang tussen de verschillende algemene doelstellingen. Er wordt componentoverschrijdend gewerkt.

Randvoorwaarden voor het werken met dit model?

Het team moet bereid zijn om componentoverschrijdend te werken of om als team modules/puzzelstukken samen uit te werken en te dragen.

Vermits er wordt voor geopteerd om binnen alle puzzelstukken te werken aan het kwaliteitsbewust handelen en oriënteren op beroepen en studiekeuze, dienen er goede afspraken gemaakt te worden: zelfde evaluatiecriteria, zelfde methodiek, zelfde accenten, ...

Wanneer verschillende leraren instaan voor puzzelstuk B en C, dienen er afspraken gemaakt te worden rond zorg voor lokalen, keuken en leefruimten.

4 Veelgestelde vragen en achtergrondinformatie

4.1 Algemene vragen

4.1.1 *Kan men in het leerplan voor leerlingen een bepaalde 'groepsgrootte' verplicht opleggen?*

De indeling van leerlingen in groepen valt onder de bevoegdheid van de school. We kunnen enkel adviseren om voor bepaalde onderdelen met kleine(re) groepen te werken.

4.1.2 *Moeten we als lerarenteam ten aanzien van leerlingen dezelfde begrippen/terminologie gebruiken als in het leerplan?*

Neen, het is echter wel belangrijk om in overleg te gaan met het team in de derde graad opdat men binnen de school consequent eenzelfde begrippenkader hanteert.

4.1.3 *Kan er in het leerplan een cesuur gelegd worden tussen de leerplandoelstellingen van het derde en het vierde leerjaar?*

Het leerplan 2de graad bso is een graadleerplan. Dit betekent dat we in het leerplan geen cesuur vastleggen tussen het 3de en het 4de jaar. We geven in een servicedocument bij het leerplan aan op welke wijzen de organisatie van het leerplan mogelijk is.

4.1.4 *Hoe kan je ordeningskader 2 (4.2.2) duiden?*

In het tweede ordeningskader gebruikten we het personalistisch mensbeeld volgens L. Janssens (1978) als referentiekader. L. Janssens probeert de fundamentele en blijvende aspecten van de menselijke persoon te beschrijven aan de hand van 7 kenmerken. In het leerplan gaan we uit van een holistisch mensbeeld – de mens is een lichamelijk, psychisch, sociaal en existentieel geheel. Voor leerlingen van de 2de graad is het voldoende dat ze de mens als dusdanig kunnen beschrijven en dat ze de samenhang kunnen weergeven. In functie van het ontwikkelen van het ordeningskader kozen we voor het personalistisch mensbeeld (= verdere uitdieping van holistisch mensbeeld in het leerplan) omdat dit ons meer houvast gaf om de leerplandoelstellingen te clusteren. **De duiding hieronder is dan ook geen leerstof voor de leerlingen.** Het lijkt ons wel belangrijk – welk ordeningskader je als team ook kiest – dat leerlingen de samenhang van de leerplandoelstellingen van de 2de graad VV zien.

We duiden nu het ordeningskader en linken dit aan de zeven kenmerken van de menselijke persoon (personalistisch mensbeeld)

De kenmerken van het personalistisch mensbeeld zijn de volgende:

1. de menselijke persoon is een zedelijk subject
2. de menselijke persoon is een subject in lichamelijkheid
3. de menselijke persoon is een zijn – in - de wereld
4. de menselijke personen zijn in wezen op elkaar gericht
5. de menselijke persoon is een historisch en geografisch gesitueerd wezen
6. de menselijke personen staat in relatie tot institutionele en maatschappelijke structuren
7. de menselijke persoon is ingeschakeld in een zin-geheel

We verduidelijken nu het ordeningskader en leggen verband met de kenmerken. We duiden het kader vanuit het standpunt van de leerling. De uitleg over de kenmerken van het persoon- zijn staan in cursief. **Vermits**

we niet verwachten dat leerlingen de verschillende kenmerken van het personalistisch mensbeeld kunnen toelichten is onderstaande duiding niet geschreven in leerlingentaal.

IK

Bovenaan het kader staat de **IK - persoon**. We starten met te zeggen wie ik ben. Ik ben een lichamelijk, sociaal, psychisch en sociaal wezen (holistisch). Ik kan bij mezelf basisemoties, gedachten, intenties, mijn gedrag/mijn handelingen verduidelijken en ik kan me expressief uitdrukken. Dit zijn belangrijke vaardigheden die ik als persoon moet bezitten.

Mijn rugzak

In de studierichting Verzorging-voeding heb ik kennis/vaardigheden/attitudes nodig die ik in verschillende domeinen/contexten nodig heb. Ze zitten in mijn rugzak en ik draag ze steeds mee.

GEZONDHEID ----- Ik ben een lichamelijk persoon

Kenmerk: de menselijke persoon is een subject in lichamelijke

Onze lichamelijke hebben we er niet zomaar bij gekregen: het behoort volledig tot onze existentie of ons bestaan. Dit houdt in dat we als subject in lichamelijke zelf in staat zijn beslissingen te nemen ten aanzien van ons lichaam, maar ook dat we verantwoordelijk zijn voor onze lichamelijke. Deze stelling kent een aantal fundamentele gevolgen:

- *Vooreerst is er de erkenning van de geslachtelijkheid van de persoon: het man-zijn of vrouw-zijn beïnvloedt ons handelen en denken.*
- *Vervolgens houdt dit de zorg in voor onze eigen en elkaars gezondheid en lichamelijke integriteit.*
- *Tenslotte stoten we hiervan uit ook op grenzen die we te eerbiedigen hebben. Wat technisch mogelijk is, is daarom per se nog niet een ethische, menselijke zinvolle mogelijkheid, ofwel omdat de mens niet in zijn totaliteit gezien wordt ofwel omdat een menselijke wezen als object wordt behandeld.*

Tweede graad:

In Personenzorg kent gezondheid en welzijn een centrale plaats. Onze gezondheid en ons welzijn bepalen ons mens-zijn. We zijn als het ware ons lichaam. Onze levensstijl bepaalt mee wie we als persoon zijn. Wanneer ik ziek ben heeft dit een invloed op mijn psychisch welzijn, op mijn sociaal leven, op mijn existentieel welzijn. 'Ik ben een subject in lichamelijke' betekent ook dat ik zelf bepaal welke levensstijl ik aanneem. Ik kan en mag zelf beslissingen nemen die een invloed hebben op mijn lichamelijke.

Alvorens we de zorg kunnen opnemen voor zieke mensen is het belangrijk dat we leren hoe een gezond lichaam functioneert

SCHOOL ----- Ik maak deel uit van de samenleving ----- Ik kies een beroep

Kenmerk: de menselijke persoon staat in relatie tot institutionele en maatschappelijke structuren

Willen we deze samenleving leefbaar houden, hebben we als mensen nood aan regels, afspraken en wetten. Zo creëren we als mensen structuren en instituties/instellingen. De ethiek eist dat we in het maatschappelijk leven de wetten en de andere instellingen zouden eerbiedigen, in zoverre ze dienstbaar zijn aan het algemeen welzijn, d.w.z. in zoverre ze mensen werkelijk tot hun recht laten komen. Zoals we zeiden zijn sociale structuren en instellingen mensenwerk, dus noodzakelijk beperkt, onvolmaakt en veranderbaar. Het is dan ook een morele eis ze geregeld te herzien of aan te passen de veranderende omstandigheden en ze in dynamische ontwikkeling te vernieuwen volgens de groeiende mogelijkheden van menswaardigheid.

Tweede graad:

Voor leerlingen van de tweede graad is de **school** de institutionele structuur waar ze o.a deel van uitmaken. De school heeft zijn opvoedingsproject, zijn regels en afspraken, zijn gezondheids-en welzijnsbeleid. We leren dit kritisch te bekijken. We kijken naar de relatie tussen de visie op school en het dagelijks schoolleven.

De school maakt deel uit van onze **samenleving**. We bekijken in de tweede graad binnen onze samenleving een aantal tendensen die te maken hebben met onze studierichting.

Ik ben een sociaal, psychisch en existentieel wezen

Kenmerken:

De persoon is een zedelijk subject

Het zedelijk subject zijn houdt in dat wij als mens geroepen zijn om bewust, volgens ons geweten, te handelen in vrijheid. Dit betekent dat we in staat zijn om zelf beslissingen te nemen, maar dat we in deze beslissingen ook steeds een verantwoordelijkheid dragen voor onszelf, de ander, de samenleving en de kosmos. Het wezenlijke aspect van subject zijn houdt juist in dat we de ander nooit mogen verlagen tot een object (= een ding) of een louter middel. De Duitse filosoof Kant formuleerde het zo "handel zo dat je een mens nooit als middel gebruikt, maar alleen als doel".

De persoon is wezenlijk op medemensen gericht

Menszijn is medemens zijn. We hebben andere mensen nodig om zelf meer mens te kunnen worden of zijn. Of met andere woorden, in de relatie tot de medemensen verloopt de persoonlijke groei binnen de spanning van twee polen:

- De realisatie van persoonlijke strevingen en verlangens (gekend door de psychologie);
- de verantwoordelijkheid voor anderen (solidariteit)

De persoon is ingeschakeld in een zin-geheel

Elke mens probeert op zijn manier zin te geven aan zijn of haar leven. We stellen ons niet elke ochtend de vraag: wie ben ik of waarom leef ik of waartoe dient het? Maar toch houden deze vragen ons bezig, op grensmomenten bijvoorbeeld. Op overgangsmomenten – verjaardagen, huwelijk, wanneer mensen kinderen krijgen, wanneer er iemand sterft die ons nabij is – of bij grens-ervaringen – een breuk in een relatie, bij ziekte, wanneer het sterven nadert – steken deze vragen onherroepelijk de kop op. En elke mens probeert voor zichzelf een zin te zoeken en te vinden. Sommigen vinden dat in mensen, anderen in een godsdienst of in een levenswijsheid, nog anderen in paranormale verschijnselen en ga zo maar verder. Eén ding is zeker: elke mens zoekt op zijn manier.

Tweede graad:

We staan stil bij de factoren die ons welbevinden bepalen. We leren communiceren en samenwerken op een wijze dat we steeds de ander als persoon respecteren. We leren gedrag van anderen en van onszelf te duiden vanuit een kader om gedrag en sociale interacties te duiden.

In relatie met 'Ik kies een studierichting'/beroep:

Ik leer kiezen en maak op het einde van de tweede graad een keuze voor een studierichting in de directe of indirecte zorg.

Ik ben gericht op doelgroepen -----ik maak deel uit van de samenleving

Kenmerk: de persoon is een historisch en geografisch gesitueerd wezen

Het feit dat we zijn geboren in België en in de twintigste eeuw bepaalt dat we anders denken en zijn dan moesten we geboren zijn India of in de vorige eeuw. Dit maakt duidelijk dat we als mens maar een klein onderdeelje zijn van een keten in de tijd en van een geheel van mensen op aarde. Op geografisch vlak heeft dit de consequentie dat we verantwoordelijk zijn voor de andere mensen op aarde, ook voor degenen die het minder goed hebben.

Op historisch vlak heeft dit de consequentie dat we in ons handelen en denken, in ons gebruik van wetenschap en techniek, ook verantwoordelijkheid dragen voor de mensen die achter ons komen.

Tweede graad:

In de tweede graad verkennen we fasen binnen de levensloop. We ervaren dat waarden en normen die mensen in een bepaalde levensfase hebben sterk afhankelijk zijn van de tijd waarin ze zijn geboren en hebben geleefd. Ook de wijze waarop mensen zin geven aan hun leven of lichamelijke ervaringen of omgaan met anderen is mede hierdoor bepaald.

Ik draag zorg voor voeding—Ik draag zorg voor lokalen ----- Ik draag zorg voor linnen

Kenmerk: de persoon is een zijn in de wereld

Ons lichaam maakt niet alleen deel uit van het subject dat we zijn, maar ook van de materiële wereld. We leven op deze aarde en we hebben als mens nood aan de vruchten die de aarde voortbrengt. Wij hebben nood aan en we zijn gehecht aan heel wat materiële zaken. De meeste dingen van de wereld kunnen we niet zomaar gebruiken, we moeten door arbeid de wereld omvormen van milieu naar cultuur. Wetenschap en techniek spelen hierbij een belangrijke rol. Bij de verduidelijking van het 'subject' zijn, vertelden we reeds dat subject zijn ook een verantwoordelijkheid inhoudt tegenover de kosmos/wereld. Het scheppen van cultuur, het gebruik van wetenschap en techniek hoort bij ons menszijn, maar houdt ook in dat we dit op een menswaardige en milieuvriendelijke wijze moeten trachten te doen.

Tweede graad:

We leren op een verantwoordelijke wijze en milieuvriendelijke wijze zorg te dragen voor voeding, voor lokalen en leefruimten, keuken, voor linnen.

Ik participeer aan activiteiten met doelgroepen

Wanneer we participeren aan activiteiten met doelgroepen hebben we de mogelijkheid om vaardigheden, kennis en attitudes die we tijdens de tweede graad aanleren toe te passen. Bovendien hebben we de kans om onder begeleiding met doelgroepen om te gaan en hen te benaderen als totale personen.

We ervaren of het omgaan met bepaalde doelgroepen ons ligt of dat we eerder in de wieg zijn gelegd voor het bieden van indirecte zorg.

4.1.5 Hoe kan je ordeningskader 3 (4.2.3) duiden?

De keuze van de modules/kadertjes zijn gebaseerd op het ordeningsprincipe van AD4 Zorg voor gezondheid en welzijn. De ordening van de leerplandoelstellingen is op zijn beurt gebaseerd op systemen van classificaties in de gezondheidszorg: Nanda, CDV (gebaseerd op voorganger van ICF), patronen van Gordon.

We geven hieronder een beschrijving van de rubrieken die zijn opgenomen in het leerplan van de tweede graad:

Gezondheidsbeleving en instandhouding:

Beschrijft het door de cliënt beleefde patroon van gezondheid en welbevinden en de wijze waarop gezondheid wordt gehanteerd. Inclusief de eigen persoonlijke opvatting van de gezondheidstoestand in relatie tot huidige activiteiten en toekomst. Eveneens inclusief de individuele hantering van gezondheidsrisico's en gezondheidsgedrag in het algemeen, zoals consistentie van zowel mentaal als lichamelijke gezondheidsbevorderend gedrag, alsmede de hantering van medische of verpleegkundige voorschriften en vervolgspraken betreffende de zorgverlening.

Voeding en stofwisseling:

Beschrijft het patroon van voedsel- en vochtconsumptie in relatie tot de stofwisselingsbehoefte en indicatoren betreffende de beschikbaarheid van voeding in de directe omgeving. Inclusief het individuele voedingspatroon, zoals het dagelijks tijdstip van de maaltijden, soort en hoeveelheid van geconsumeerd voedsel en vocht, specifieke voorkeuren en het gebruik van voedsel- of vitaminesupplementen. Inclusief het patroon van borst- en kindervoeding. Inclusief informatie over huidverwonding en het algemene herstelvermogen. Inclusief de conditie van de huid, haren, nagels, slijmvliezen en tanden, lichaamstemperatuur, lengte en gewicht.

Uitscheiding

Beschrijft het patroon van uitscheidingsfuncties (darmen, blaas en huid). Inclusief de individueel beleefde regelmaat van uitscheidingsfuncties, bepaalde gewoontes of het gebruikmaken van laxantia en elke verandering of verstoring van ritme en wijze van ontlasting, uiterlijk of hoeveelheid. Inclusief hulpmiddelen voor regeling van de uitscheiding.

Activiteit

Beschrijft het patroon van oefening, activiteit, ontspanning en recreatie. Inclusief de algemene dagelijkse levensactiviteiten die energie behoeven zoals hygiëne (excl. toilethygiëne), koken, inkopen doen, eten, werken en huishoudelijke werkzaamheden. Type, frequentie en mate van inspanning, w.o. sportbeoefening op individueel niveau zijn hier inbegrepen. Factoren die op individueel ingrijpen op verwachte of gewenste resultaten zoals neuromusculaire invloeden, dyspnoe, angina of spierkramp ten gevolge van inspanning en cardio/pulmonaire kenmerken, zijn indien van toepassing inbegrepen. Eveneens inbegrepen zijn activiteiten ter ontspanning en recreatie op individueel niveau alsook in groepsverband. De nadruk ligt op de activiteiten die voor het individu het meest belangrijk zijn.

Slaap en rust

Beschrijft het patroon van slaap, rust en ontspanning. Inclusief het slaap- en rustpatroon gedurende 24 uur (dag/nachtritme). Inbegrepen zijn de persoonlijke beleving van de kwaliteit en kwantiteit van slaap en de beleving van het energieniveau. Eveneens inbegrepen zijn hulpmiddelen zoals medicatie en slaaprituelen.

Cognitie en waarneming

Beschrijft het sensore waarnemings- en denkpatroon. Inclusief gezichtsvermogen, gehoor, smaak, gevoel (tastzin) of reuk en compenserende hulpmiddelen. Informatie betreffende pijn en pijnhantering zijn inbegrepen. Cognitieve functies zoals taal, geheugen, en het vermogen besluiten te nemen, zijn eveneens inbegrepen.

Seksualiteit en voortplanting

Beschrijft het patronen van de mate van tevredenheid of ontevredenheid op seksueel gebied; beschrijft het patroon van de voortplanting. Inclusief de door het individu beleefde mate van tevredenheid of verstoring in de beleving van seksualiteit. Tevens zijn de vrouwelijke voortplantingsstadia, pre- en post-menopauze en alle beleefde problematiek inbegrepen.

We noteren ook volgende patronen die eerder aanbod komen binnen algemene doelstelling 1, 5 en 9 (en/of in de derde graad):

Zelfbeleving

Beschrijft de zelfbeleving en het zelfconcept. Inclusief de houding ten opzichte van hem/haarzelf, beleving van de eigen mogelijkheden (cognitief, affectief of fysiek), lichaamsbeeld, identiteit, algemeen waardepatroon en algemeen emotioneel patroon. Lichaamstaal in de vorm van houding, beweging, oogcontact, stemgebruik en spreekgewoonten zijn inbegrepen.

Rol en relatie

Beschrijft het patroon van rollen en relaties. Inclusief de beleving van de belangrijkste rollen en verantwoordelijkheden van het individu in de huidige leefsituatie. De mate van tevredenheid of verstoring in relatie tot familie-, werk- of sociale rollen en verantwoordelijkheden zijn inbegrepen.

Coping en stresstolerantie

Beschrijft het algemene copingpatroon en de effectiviteit daarvan in termen van stresstolerantie. Inclusief de reserves van het individu en de capaciteit om weerstand te bieden bij bedreiging van de eigen integriteit, wijzen om met stress om te gaan, familie of andere sociale ondersteuningsstructuren en inschatting van de eigen mogelijkheden om situaties te reguleren en te hanteren.

Waarden en levensovertuiging

Beschrijft het patroon van waarden en normen, doelen en overtuigingen (inclusief spirituele) die richting geven aan keuzen en beslissingen. Inclusief wat van levensbelang geacht wordt, de kwaliteit van leven, en waar te nemen conflictuerende waarden, normen, overtuigingen of verwachtingen die verband houden met gezondheid.”³

We vinden het niet belangrijk dat leerlingen van de tweede graad de volledige betekenis van de patronen leren omvatten. In de tweede graad betreft het immers de ‘gezonde mens’. We vinden het wel belangrijk dat leerlingen de leerstof van de tweede graad leren ordenen op een zelfde wijze als in de derde graad (nieuw leerplan) en op dezelfde wijze als bv. observaties en zorgvrager-gegevens worden geordend op stage (zorgdossier).

Door het duiden van de verschillende patronen hopen we een antwoord te kunnen hebben bieden op vragen m.b.t de benaming van sommige rubrieken/kadertjes/modules en m.b.t. tot de plaats van doelstellingen binnen een bepaalde rubriek/module.

Deze ordening past volledig binnen de visie van een holistisch dynamisch mensbeeld en totaalzorg. (cf. eerste algemene doelstelling)

4.2 Vragen per algemene doelstelling

4.2.1 Vanuit een welomschreven opdracht kwaliteitsbewust handelen

4.2.1.1 Waarom wordt er binnen de tweede graad gewerkt rond het opvoedingsproject van de school en niet rond visieteksten van instellingen?

De doelstellingen die verband houden met het opvoedingsproject van de eigen school vormen een eerste fase binnen een leerlijn van de competentie ‘als verzorgende/begeleider in team en binnen een organisatie werken’

We kiezen er bewust voor om leerlingen nog geen kennis te laten maken met visieteksten van instellingen, maar wel met de visie van de organisatie waarbinnen zij als leerling dagelijks functioneren, namelijk ‘de school’. Bovendien willen we hen laten ervaren dat het opvoedingsproject van de school een levend document is.

4.2.1.2 Respectvol handelen: creatief zijn

Creatief zijn staat vermeld als vaardigheid onder respectvol handelen omdat creatief denken, creatief durven zijn, ... sterk ik relatie staat tot respectvol handelen t.a.v. zichzelf.

4.2.2 Binnen een welomschreven opdracht zorg dragen voor de gezondheid en het welzijn

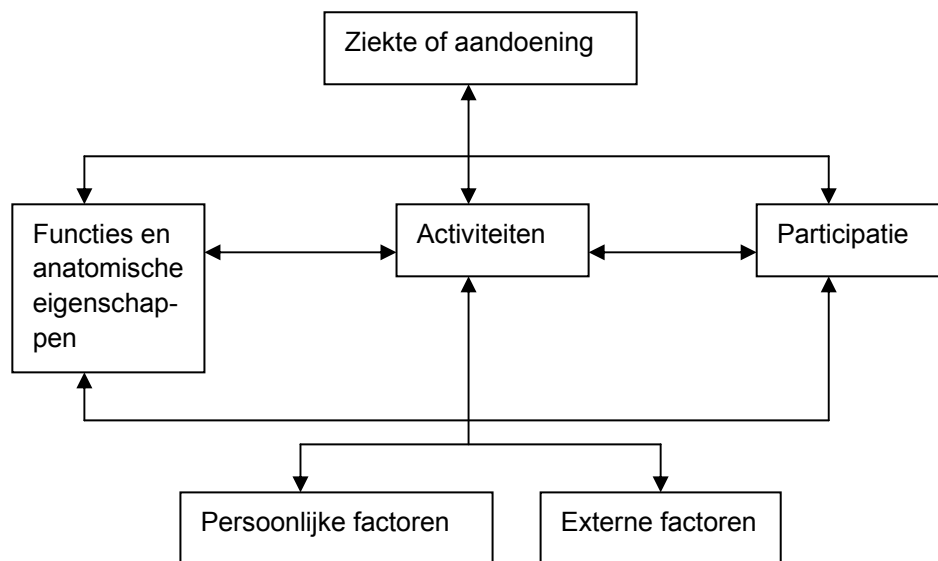
4.2.2.1 Waar situeert ‘zelfzorg’ zich in het leerplan?

Alvorens deze vraag te kunnen beantwoorden, verduidelijken we het ICF-schema (Internationale Classificatie van het menselijk functioneren – World Health Organisation) waarop we ons baseerden voor de uitwerking van de leerplandoelstellingen m.b.t. gezondheid en welzijn. Dit schema helpt ons om de huidige bij de WHO gangba-

---

³ Diagnosen, interventies en resultaten, bijlage 5, p.294-295.

re opvattingen over de wisselwerking tussen de verschillende componenten in beeld te brengen (vgl. WHO/RIVM,2002,p.19)⁴ en om zelfzorg een plaats te geven.

“De ICF is een voorbeeld van een multidisciplinaire classificatie en biedt een gestandaardiseerd begrippenapparaat voor de beschrijving van het menselijk functioneren en de problemen die daarin kunnen optreden. Bovendien bevordert dit begrippenapparaat een eenduidig taalgebruik binnen een multidisciplinair team (artsen, verpleegkundigen, zorgkundigen, paramedici, ...).

Met behulp van de ICF kan het **menselijk functioneren** worden beschreven vanuit drie verschillende perspectieven:

- 1 het perspectief van het menselijk organisme
- 2 het perspectief van het menselijk handelen
- 3 het perspectief van de mens als deelnemer aan het maatschappelijk leven.

Het eerste perspectief is uitgewerkt in twee afzonderlijke classificaties, de classificatie van de *functies* van het organisme en de classificatie van de anatomische eigenschappen. Het tweede en derde perspectief zijn uitgewerkt in de classificatie van *activiteiten* en *participatie*. De ICF ordent op systematische wijze verschillende domeinen betreffende aspecten van het menselijk functioneren die verband kunnen houden met een gezondheidsprobleem.

De term ‘menselijk functioneren’ in de titel verwijst naar functies, anatomische eigenschappen, activiteiten en participatie. Door de neutrale formulering kunnen dus met de ICF positieve aspecten van het menselijk functioneren worden beschreven. Dit is zinvol omdat het in de hulpverlening ook belangrijk is om vast te leggen wat iemands sterke kanten zijn. Slechts met een totaalbeeld van het afwijkende/zwakke en het ongestoorde/sterke is een bruikbare prognose te bepalen en wordt het helder waarop men met verrichtingen en interventies kan inspelen. Omdat het belangrijk is om kernbegrippen duidelijk af te bakenen, zijn de definities uit de ICF opgenomen. (zie tabel hieronder)

Bij problemen met het menselijk functioneren komt de term ‘functioneringsprobleem’ in beeld. Functioneringsproblemen verwijzen naar stoornissen (zoals pijn, kortademigheid,...), beperkingen (zoals moeite met eten, drinken, wassen en kleden) en participatieproblemen (werkloosheid, sociaal isolement).

⁴ Els Albersnagel, Ype van der Brug, Diagnosen, interventies en resultaten, Wolters-Noordhoff (2007), p. 50

Daarnaast bevat de ICF een lijst met externe factoren (klimaat, geluid, sociale normen) en worden *persoonlijke factoren* genoemd (zoals leeftijd, geslacht, levensstijl) die van invloed kunnen zijn op functies, anatomische eigenschappen, activiteiten en participatie.

Wanneer we teruggaan naar het schema hierboven, kunnen we dit lezen als een model van het menselijk functioneren. Het model dient als volgt geïnterpreteerd te worden: het menselijk functioneren wordt gezien in het licht van een wisselwerking, een complexe relatie tussen een aandoening of ziekte enerzijds, en de externe en persoonlijke factoren anderzijds. De wisselwerking tussen al deze aspecten heeft een dynamisch karakter: interventies op één aspect of factor kunnen in beginsel veranderingen teweeg brengen in andere daaraan gerelateerde aspecten of factoren. De interacties zijn specifiek en staan niet in een voorspelbare één-op-één-relatie tot elkaar. De interactie vindt plaats in beide richtingen: de aanwezigheid van functioneringsproblemen kan van invloed zijn op een aandoening of een ziekte. Vaak lijkt het redelijk een beperking te vooronderstellen op grond van één of meer stoornissen, of een participatieprobleem op grond van één of meer beperkingen. Het is echter van belang de gegevens betreffende deze constructen onafhankelijk van elkaar te verzamelen en vervolgens mogelijke relaties en causale verbanden te onderzoeken. Voor een volledige beschrijving van het functioneren zijn alle componenten van belang.

In het schema zijn ook de externe en persoonlijke factoren opgenomen om te tonen dat ook zij van invloed zijn op iemands gezondheidstoestand en de mate van iemands functioneren bepalen.”⁵

ICF-definities:

In het kader van de gezondheid zijn de volgende definities van toepassing (WHO):

Functies: fysiologische en mentale eigenschappen van het menselijk organisme

Anatomische eigenschappen: positie, aanwezigheid, vorm en continuïteit van onderdelen van het menselijk lichaam. Tot de onderdelen van het menselijk organisme worden gerekend lichaamsdelen, orgaanstelsels, organen en onderdelen van organen.

Stoornissen: afwijkingen in of verlies van functies of anatomische eigenschappen.

Activiteiten: onderdelen van iemands handelen.

Beperkingen: moeilijkheden die iemand heeft met het uitvoeren van activiteiten.

Participatie: iemands deelname aan het maatschappelijk leven.

Participatieproblemen: problemen die iemand heeft met het deelnemen aan het maatschappelijk leven.

Externe factoren: iemands fysiek en sociale omgeving.

Persoonlijke factoren: iemands individuele achtergrond.

In de tweede graad willen we aandacht besteden aan het menselijk functioneren van de ‘**gezonde mens**’. Het is belangrijk om eerst aandacht te besteden aan de elementen (functies, anatomische eigenschappen, persoonlijke en externe factoren) betreffende de gezonde mens te bespreken alvorens in de derde graad aandacht te besteden aan aandoeningen en ziektes en hun invloeden op het functioneren.

Deze elementen gelden uiteraard ook voor het menselijk functioneren van de **leerling zelf** (leerling maakt deel uit van de context waarbinnen doelstelling moet bereikt worden: zie doelgroep): wanneer we het hebben over gezondheid en welzijn, gezondheidsbevordering en instandhouding, leefstijl, over het belang van drinken voor het menselijk functioneren enz., hebben we het over ‘**zelfzorg**’.

⁵ Els Albersnagel, Ype van der Brug, Diagnosen, interventies en resultaten, Wolters-Noordhoff (2007), p.48 -51

4.2.2.2 *Waarom wordt EHBO toegespitst op de context van de school?*

Leerlingen gaan nog niet op stage. We willen hen vertrouwd maken met het herkennen van noodsituaties en hen leren om gepast te reageren als burger, zoals het verwittigen van hulpdiensten (op school en buiten de school)

4.2.2.3 *Achtergrondinformatie bij toepassingsgebied van leerplandoelstelling 'In de context van de school noodsituaties herkennen en gepast reageren als burger'(4.5)*

EHBO:

De kans dat je ooit eerste hulp moet verlenen, is reëel. Dit kan gaan van het verzorgen van een schaafwonde tot het bijstaan van slachtoffers in een verkeersongeval. We willen je aan de hand van 6 basisprincipes zo goed mogelijk voorbereiden op elk type ongeval. Met behulp van deze principes leer je de juiste attitude of mentaliteit aan om correct en veilig te reageren in deze situaties.

1. Handel als eerstehulpverlener
2. Blijf rustig in een noodsituatie
3. Verleen psychosociale hulp
4. Vermijd besmetting
5. Zorg voor het comfort van het slachtoffer
6. Hou rekening met emotionele reacties nadien

Basisprincipe 1: Handel als eerstehulpverlener

Stel enkel handelingen waarvan je zeker bent dat ze kunnen helpen. Als je twijfelt, doe je beter niets, tenzij het slachtoffer doorsturen naar een arts of de hulpdiensten alarmeren. Zorg ervoor dat je de situatie niet verergert. Hou hierbij rekening met mogelijke gevaren.

Basisprincipe 2: Blijf rustig in een noodsituatie

Het is normaal dat je onder stress staat als je plots hulp moet bieden in een noodsituatie. Toch is het belangrijk om je emoties onder controle te krijgen. Adem rustig in en orden je gedachten. Handel niet vooraleer je je kalmte hebt teruggevonden. Zet ook zeker je eigen veiligheid niet op het spel.

Basisprincipe 3: Verleen psychosociale hulp

Psychosociale hulp verlenen, betekent dat je tijdens je hulpverlening niet alleen rekening houdt met de lichamelijke letsels van het slachtoffer, maar ook met zijn emoties. Je moet aandacht hebben voor reacties van slachtoffer(s) en omstaander(s) en hier op een gepaste manier mee omgaan. We geven enkele vuistregels mee om dit te vergemakkelijken.

Omgaan met slachtoffers

- Benader het slachtoffer op een vriendelijke manier en zonder vooroordelen.
- Stel jezelf voor. Als je een eerstehulpopleiding gevolgd heb, zeg dit dan.
- Luister naar wat het slachtoffer vertelt en toon medeleven. Op die manier kan je vertrouwen winnen. Vraag toestemming om eerste hulp te bieden.
- Geef informatie. Beschrijf wat er gebeurd is, leg uit wat je doet en waarom je dit doet. Doe dit ook bij een slachtoffer dat (schijnbaar) bewusteloos is, misschien hoort het slachtoffer wel meer dan je vermoedt.
- Blijf bij het slachtoffer. Laat hem niet alleen als dit niet nodig is.

- Draag zorg voor de bezittingen van het slachtoffer. Zoek naar identificatiedocumenten en eventuele aanwijzingen van mogelijke ziektes. Als je de persoonlijke zaken van het slachtoffer doorzoekt, doe dit dan met een getuige.
- Help met een aantal praktische zaken (bijv. een familielid bellen).

Omgaan met omstaanders

- Het is ook belangrijk om familieleden, vrienden of andere omstaanders te ondersteunen. Sommige zijn verward, waardoor ze in de weg kunnen lopen. Anderen hebben nood aan informatie. Als je als eerstehulpverlener geen inlichtingen kan geven, bestaat de kans dat familieleden en vrienden heftig reageren.
- Blijf kalm. Zorg voor vertrouwen. Iemand die chaotisch rondholt, zal minder snel vertrouwen scheppen dan een kalme persoon.
- Omstaanders die niet gekwetst zijn, kan je inschakelen in het hulpverleningsproces. Laat hen de hulpdiensten bellen of de situatie veilig maken.
- Stel je voor aan familieleden en verwanten. Verduidelijk telkens alle stappen die je neemt. Geef correcte informatie en geef altijd eerlijk antwoord op gestelde vragen.
- Neem beschuldigingen niet persoonlijk en vermijd discussie. Je mag gerust iemand laten uitrazen, maar aanvaard geen fysieke agressie. Dit gedrag kan een uiting zijn van dronkenschap, maar ook van angst of onzekerheid. Zeg duidelijk dat je hun ongerustheid begrijpt, maar dat je geen hulp kan bieden als je bedreigd of beledigd wordt. Als ze dit niet begrijpen, blijf je vriendelijk en wacht je op de hulpdiensten.

Basisprincipe 4: Vermijd besmetting

Bij open wonden is er altijd besmettingsgevaar. Jij kan het slachtoffer besmetten, maar het slachtoffer kan jou ook besmetten. Daarom is het belangrijk om de kans op besmetting zo klein mogelijk te houden. Enkele eenvoudige richtlijnen kunnen hierbij helpen.

- Zorg dat je niet in contact komt met bloed of andere lichaamsvloeistoffen van het slachtoffer.
- Was je handen met water en vloeibare zeep voor en nadat je eerste hulp hebt verleend.
- Gebruik een waterdichte pleister om een wonde op je hand te beschermen.
- Gebruik wegwerphandschoenen of een plastic zakje om je handen te beschermen.
- Wees voorzichtig met scherpe voorwerpen en ruim ze altijd op een veilige manier op. Wees extra voorzichtig wanneer je naalden vindt in de buurt van het slachtoffer.
- Raak nooit een wonde aan. Vermijd ook om verzorgingsmaterialen (bijv. doeken, kompressen of een splinterpincet) aan te raken die nadien in contact komen met de wonde.
- Gebruik een zakmasker als je een slachtoffer moet reanimeren.
- Raadpleeg zo snel mogelijk een arts als je jezelf toch prikt of snijdt.

Basisprincipe 5: Zorg voor het comfort van het slachtoffer

Dek het slachtoffer toe met een jas of een (isolatie)deken om het te beschermen tegen koude. Verplaats een slachtoffer in een koude omgeving alleen als hij het gevaar loopt te onderkoelen. Om het slachtoffer te beschermen tegen warmte, maak je een zonnescherm met bijv. een jas, deken of paraplu, ... Ga zo staan of zitten dat je schaduw op het slachtoffer valt.

Geef geen voedsel of drank aan een slachtoffer dat ziek of gewond is. Het zou kunnen dat het slachtoffer geopereerd moet worden en dan moet hij nuchter zijn.

Basisprincipe 6: Hou rekening met emotionele reacties nadien

Het gebeurt dat je na het verlenen van eerste hulp blijft zitten met twijfels, schuldgevoelens of boosheid. De verwerking van deze emoties gaan niet altijd vanzelf. Laat je emoties toe en praat met vertrouwde personen. Als dit niet volstaat, is het aan te raden hulp te zoeken bij een professionele hulpverlener (arts, psycholoog, vertrouwenspersoon, ...). De vrijwilligers van Tele-Onthaal (106) staan ook voor je klaar.

►zie ook rubriek: EHBO

Uittreksel uit www.gezondheid.be, 1 januari 2009

4.2.3 Binnen een welomschreven opdracht communiceren in een 1-1 relatie

4.2.3.1 Wat is SOFTEN?

Wanneer je actief luistert, laat je dit ook blijken door een gepaste lichaamshouding:

Smile – glimlach: glimlachen is de beste manier om iemand duidelijk te maken dat u hem/haar waardeert.

Open posture – open lichaamshouding: als men een open lichaamshouding aanneemt – armen en benen los van elkaar – laat men zien dat men openstaat voor wat de ander zegt.

Forward lean – naar voren leunen: door naar voren te leunen, toont men betrokkenheid en enthousiasme.

Touch – aanraken: wanneer men iemand aanraakt – een schouderklopje, aanraking – toon men betrokkenheid.

Eye contact – oogcontact: men toont dat men luistert.

Nod – knikken: Knikken met het hoofd is een belangrijke vaardigheid bij het luisteren. Zonder woorden geeft men voortdurend feedback: spreek door, ik luister, ik kan u volgen,...

4.2.4 Binnen een welomschreven opdracht een maaltijd voor een doelgroep plannen, voorbereiden en bereiden

4.2.4.1 Wordt er in het leerplan een leerlijn voor bereidingswijzen en technieken uitgewerkt?

In de tweede graad staat de **eenvoudige, gezonde, dagelijkse keuken** centraal. Dit betekent:

- dat de gerechten/en of maaltijden die door de leerlingen worden bereid, passen binnen deze context;
- dat de materiaalkennis (productkennis) en die leerlingen verwerven, past binnen deze context;
- dat leerlingen die bereidingswijzen, technieken en vaardigheden m.b.t. benodigdheden, aanleren die nodig zijn voor het bereiden van gerechten/maaltijden binnen deze context.

Het is belangrijk om binnen het lerarenteam hiervoor een leerlijn uit te werken.

4.2.4.2 *Uitbreiding minimale materiële vereisten?*

We kiezen ervoor dit niet te doen. We vermelden in een bijlage bij het leerplan wel enkele suggesties.

4.2.4.3 *HACCP?*

We vermelden het begrip niet in het leerplan. We spreken wel over 'voedselveiligheid'.

4.2.5 ***Binnen een welomschreven opdracht zorg dragen voor lokalen, keuken en leefruimten***

4.2.5.1 *Waarom is er maar één doelstelling m.b.t decoratieve zorg?*

Bij het schrijven van het kader van het leerplan zijn we vertrokken van competenties en taken die zijn terug te vinden binnen de beroepsprofielen (op niveau van de derde graad). Het creëren van sfeer is slechts één element uit de leerlijn van het zorgdragen voor lokalen, keuken en leefruimten en is dan ook beperkt gebleven tot het uitschrijven van één doelstelling. Het werken met verschillende materialen komt ook aan bod in Plastische opvoeding.

5 Lessentabel

<i>Tweede graad</i>		<i>bso</i>	<i>Verzorging-voeding</i>		
<i>Leerplan-nummer</i>	<i>B/S/C</i>	<i>Pedagogische vakbenaming</i>	<i>uren/week</i>		<i>Administratieve vakbenaming</i>
Basisvorming (B) en specifiek gedeelte (S)					
		Minimum B+S	31	31	
2007/066	B	Godsdienst	2	2	AV Godsdienst
2002/018	B	Lichamelijke opvoeding	2	2	AV Lichamelijke opvoeding
2004/059	B	Maatschappelijke vorming	0/2	0/2	AV Maatschappelijke vorming
2006/025	B	Nederlands	0/2	0/2	AV Nederlands
2001/005	B	Project algemene vakken	6/0	6/0	AV Project algemene vakken
2002/031	B	Wiskunde	0/2	0/2	AV Wiskunde
2001/048	S	Frans	2	2	AV Frans
2010/0..	S	Muzisch-creatieve vorming MO	1	1	AV Muzikale opvoeding
2010/0..	S	Muzisch-creatieve vorming PO	2	2	AV Plastische opvoeding
2010/006	S	Verzorging-voeding	16	16	PV + TV Huishoudkunde/ OpvoedkundeVerzorging
Complementair gedeelte (C) - aanbevelingen					
2008/037	C	Informatica	1	1	TV Huishoudkunde/Toegepaste informatica

6 Suggesties voor uitrusting

Regelmatig stellen scholen of leraren de vraag welk materiaal er best wordt aangekocht voor het bereiken van de leerplandoelstellingen indirecte zorg. We lijsten een aantal suggesties op. **Let op:** het betreft geen minimale materiële vereisten. Het zijn enkel **suggesties**.

6.1 Interieurzorg (kleinhuishouding)

- Doeken: gewone en microvezel
  - Dweil: viléda en microvezel
  - Ragebol + telescopische steel
  - Radiatorborstel
  - Plumeau
  - Duster: klein en met steel
  - Aftrekker: houten steeln, pvc-steel, zwenkbaar
  - Stofwisser, doekjes
  - Emmers: gewone, rechthoekige
  - Inwasapparaat 35cm
  - Ruitenaf trekker 25cm, 35cm
  - Handschoenen
  - Mopsysteem:
  - Huishoudelijke (viléda)
  - Professioneel: spaghettimop, vlakmop
  - Wc-borstel
- ...